

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць.

Головний редактор М. Закіров, д-р політ. наук, завідділу політологічного аналізу.

Редакційна колегія: Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, завідділу оперативної інформації, Т. Дубас, завідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова. **Адреса редакції:** НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuviar.gov.ua. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 9 2019

ЗМІСТ

Коротко про головне

Президент звільнив С. Наєва з посади Командувача Об'єднаних сил та призначив на цю посаду О. Сирського 3

Аналітика

Політичні акценти

Дем'яненко М.

Президентські вибори: аналіз результатів другого туру в центральних областях України та реакція лідерів окремих країн 4

Потіха А.

Підсумки другого туру президентських виборів в Західній Україні 12

Тарасенко Н.

Підсумки голосування у другому турі президентських виборів у Південних регіонах України та закордонному виборчому окрузі 17

Рудь І.

Другий тур виборів Президента України в Північних областях: основні оцінки та результати 28

Ворошилов О.

II тур президентских выборов-2019 на Востоке Украины 32

Горова С.

ЗЕ-команда після виборів: зміна політичних векторів чи рух у заданому напрямі? 35

Аулін О.

Оцінки мусульманськими ЗМІ президентських виборів в Україні 43

Якименко Ю.

Упрощенный порядок получения российского гражданства для жителей самопровозглашенных ДНР и ЛНР в оценках экспертов и мировой общественности 47

До нових стандартів самоврядування

Пальчук В.

Новий етап реформи з децентралізації влади: державний контроль 51

Наука – суспільству 59

Основні напрями діяльності НАН України 59

Сучасні дослідження та розробки академічної науки 72

Корпоративне співробітництво 74

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти 74

Перспективні напрями розвитку української науки 79

Проблеми розвитку соціальних комунікацій в умовах глобалізації

Зернецька О., Вітер І.

Виникнення нових та трансформація традиційних цінностей в умовах глобалізації 80

Коротко про головне

Президент звільнив С. Наєва з посади Командувача Об'єднаних сил та призначив на цю посаду О. Сирського

Президент України, Верховний Головнокомандувач Збройних сил України П. Порошенко, звільнив генерал-лейтенанта С. Наєва, з посади Командувача об'єднаних сил, та призначив на цю посаду генерал-лейтенанта О. Сирського.

Глава держави оголосив про підписання відповідних Указів під час робочої поїздки до Донецької області.

П. Порошенко висловив переконання, що особовий склад під керівництвом С. Наєва, виконав поставлені ним, як Президентом, завдання «на успішно». «Дякую, Сергію Івановичу, Вам особисто та всім військовослужбовцям, які беруть участь в операції Об'єднаних сил, за мужність, рішучість і стійкість, які були виявлені при наданні відсічі російським окупантам», – сказав Глава держави.

Президент повідомив, що зазначене рішення було ухвалено за пропозицією Міністра оборони С. Полторака та Начальника генерального штабу Збройних Сил, Головнокомандувача ЗСУ В. Муженка. «Я прийняв рішення підтримати пропозицію Міністерства оборони і призначити на посаду Командувача об'єднаних сил генерал-лейтенанта О. Сирського», – сказав він.

За словами П. Порошенка, новий командувач ООС успішно пройшов усі командні посади: від командира взводу до заступника Начальника генерального штабу (посада, яку він займав до призначення). Також, О. Сирський брав активну участь в антитерористичній операції, в складних умовах 2014–2015 рр. був начальником штабу, пізніше – очолював АТО в найскладніші моменти нашої історії. «Забезпечив ефективні дії по організації оборони і відсічі наступу російських військ», – констатував Президент.

«Я твердо переконаний, що його рівень підготовки дозволить успішно виконати поставлені завдання, і керівництво силами і засобами Збройних сил України, рівно як і інших військових формувань та правоохоронних органів, які знаходяться в зоні операції Об'єднаних сил», – підкреслив Верховний Головнокомандувач.

«Я вітаю Вас, шановний О. Станіславовичу, з почесною, але дуже відповідальною посадою. Я наказую Вам вміло застосувати весь Ваш досвід в ім'я Української держави, українського народу і в координації з керівництвом держави забезпечити звільнення української землі і відновлення українського суверенітету над окупованими територіями», – сказав Глава держави, звертаючись до новопризначеного керівника ООС (*Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2019. – 06.05*).

Аналітика

Політичні акценти

М. Дем'яненко, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Президентські вибори: аналіз результатів другого туру в центральних областях України та реакція лідерів окремих країн

В Україні 21 квітня 2019 р. відбувся другий тур президентських виборів. За перемогу боролися кандидат в президенти В. Зеленський та чинний глава держави П. Порошенко, які пройшли до другого туру.

Згідно результатів волевиявлення, оприлюдненими ЦВК, після підрахунку 100 % голосів, у другому турі президентських виборів переміг В. Зеленський, отримавши 73,22 % голосів, за П. Порошенко віддали свої голоси 24,45 % виборців. Ще 2,31 % виборчих бюлетенів ЦВК визнала недійсними (URL: https://24tv.ua/vibori_2019_ukrayina_rezultati_golosuvannya_na_viborah_prezidenta_ofitsiyni_n1132956).

Кількість виборців, які взяли участь у голосуванні в другому турі виборів становила 18 491 837 чол. (URL: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vp2019/wp301pt001f01=720.html>).

Показовим є той факт, що кандидат В. Зеленський переміг свого опонента в усіх областях України, окрім Львівської. Проаналізуємо результати волевиявлення та процес голосування у Центрі України, а саме у Вінницькій, Полтавській, Київській, Кіровоградській та Дніпропетровській областях. У Вінницькій області на 1649 дільницях проголосували 768 451 осіб з 1 229 063 загальної кількості зареєстрованих виборців (URL: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vp2019/wp096pt001f01=720pt049f01=5pid100=5.html>).

Явка виборців по області склала 62,52 %. За В. Зеленського проголосували 62,97 % (484 827 чол.), тоді як П. Порошенко отримав 34,74 % (267 469 чол.) голосів (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-47988162>).

Другий тур голосування в області відбувся без суттєвих порушень та з дотриманням норм українського законодавства. Про зафіксовані порушення у день голосування на Вінниччині та про результати паралельного підрахунку голосів, розповіли 22 квітня 2019 р. представники ОПОРИ під час прес-конференції у Вінницькому прес-клубі (URL: <https://www.oporaua.org/news/vybory/vybory-prezydenta/vybory-prezydenta-2019/17955-taki-zh-porushennia-ale-v-menshii-kilkosti-pidsumki-golosuvannia-na-vinnichchini>).

За словами координаторки спостереження Громадянської мережі ОПОРА, за виборами у Вінницькій області Н. Величко, найбільш поширеним порушенням у день повторного голосування, зафіксованим спостерігачами ОПОРИ на виборчих дільницях, були спроби видачі членами виборчих комісій та отримання виборцями бюлетенів без пред'явлення належних документів.

«Спостерігачі ОПОРИ фіксували однакові типи порушень виборчого законодавства в день голосування 31 березня і в день повторного голосування, хоча варто зазначити, що в порівнянні із першим туром виборів, інтенсивність цих порушень значно зменшилася», – зазначила Н. Величко.

Зокрема, на окремих дільницях видавали бюлетені без пред'явлення паспорта людям похилого віку, були також зафіксовані випадки видачі бюлетенів за пенсійними посвідченнями. Крім того, був зафіксований випадок, коли жінка хотіла проголосувати за посвідченням депутата районної ради, проте члени комісії не видали їй бюлетень за цим посвідченням, а видали лише після пред'явлення паспорта.

За словами координаторки, завдяки реагуванню спостерігачів на подібні ситуації, в більшості випадків вдалося запобігти здійсненню порушення. Але практика голосування без відповідних документів, залишається поширеним явищем.

У Полтавській області, за даними ЦВК, явка склала 64,9 %, тобто із зареєстрованих 1 116 836 проголосували 724 895 виборців. В. Зеленський отримав у регіоні переконливу перемогу. Його підтримали 82,15 % (595 540 чол.) виборців, тоді як діючий Президент отримав лише 15,62 % (113 243 чол.) (URL: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vp2019/wp063pt001f01=720.html>).

Що ж стосується самого процесу голосування, то як відзначають спостерігачі, повторне голосування на Полтавщині також пройшло без значних порушень виборчого законодавства. Зокрема, такі підсумки підбили представники ОПОРИ відносно виборів Президента України, що відбулись 21 квітня (URL: <https://www.oporaua.org/news/vybory/vybory-prezydenta/vybory-prezydenta-2019/17944-pidsumki-golosuvannia-na-poltavshchini-problemi-z-materialno-tekhnichnim-zabezpechenniam-dvk-obmezhenia-prav-dlia-liudei-z-invalidnistiu-ta-vidsutnist-serioznikh-porushen>).

За словами координатора спостереження Громадянської мережі ОПОРА, за виборами в Полтавській області К. Донченка, найбільшими проблемами під час голосування було матеріально-технічне забезпечення виборчих дільниць. До речі, ці проблеми спостерігалися в регіоні і в першому турі виборів.

«На ряді дільниць в Полтавському та Лохвицькому районах, наші спостерігачі, на ранковому засіданні, зафіксували недостатню, згідно з вимогами виборчого законодавства, кількість виборчих скриньок, як стаціонарних, так і переносних, а також необхідну кількість кабінок для голосування», – розповів К. Донченко.

Крім цього, на трьох дільницях – в Гадячі, Горішніх Плавнях та Лохвицькому районі, дільничні комісії отримали меншу кількість бюлетенів, ніж зазначено в Законі.

Також ОПОРА фіксувала проблеми в окремих районах із забезпеченням вільного потрапляння на дільниці для голосування людей з інвалідністю. Громадська омбудсменка із захисту виборчих прав Громадянської мережі ОПОРА в Полтавській області В. Буглак, повідомила, що проблема із

забезпеченням доступу людей з інвалідністю є досить поширеною по всій області.

«Технічні вимоги для приміщень, які використовуються для голосування, визначені постановою ЦВК № 5 від 19.01.2012 р. та передбачають облаштування пандуса. Проте органи місцевого самоврядування не завжди мають відповідні приміщення. Навіть якщо дільниця не має пандусу, вони не мають дзвінка, щоб звернутись до членів комісії, щоб ті забезпечили доступ виборця до зали для голосування. До наступних виборів, ОПОРА буде звертатись до ОВК, щоб права для всіх громадян були забезпечені інклюзивно», – говорить В. Буглак.

Також, протягом дня голосування, правоохоронці зареєстрували 57 звернень відносно можливих порушень виборчого законодавства. Про це повідомив начальник Нацполіції Полтавщини А. Замахін.

«В день голосування, представниками поліції було складено два адмінпротоколи. В обох випадках, відносно членів дільничних виборчих комісій. В Лубнах, один з членів ДВК, був в стані алкогольного сп'яніння, а в Кременчуці, повісив на себе бейдж з агітацією за одного з кандидатів. В цілому, звернення стосувались можливих порушень у веденні агітації, некоректного внесення у списки виборців, неприбуття комісії зі скринькою для голосування на дому», – повідомив А. Замахін.

На Київщині на 1423 виборчих дільницях, з 1 484 796 зареєстрованих виборців проголосували 953 651 чоловік, забезпечивши при цьому явку 64,22 %. Тут чинний Президент продемонстрував дещо кращий результат, в порівнянні з двома попередніми областями. Так, П. Порошенко підтримали 27,68 % (264 163 чол.) виборців, натомість, В. Зеленський отримав 70,02 % (668 245 чол.) (URL: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vp2019/wp313pt001f01=720.html>).

До поліції області, у день повторного голосування, надійшло 45 повідомлень і заяв про ймовірні виборчі правопорушення, після перевірки правоохоронців, 26 повідомлень не знайшли підтвердження. Про це повідомили в Нацполіції Київщини (URL: <https://www.oporaua.org/news/vybory/vybory-prezydenta/vybory-prezydenta-2019/17921-kiyivshchina-do-politsiyi-oblasti-u-den-povtornogo-golosuvannia-nadiishlo-45-povidomlen-i-zaiav-pro-ymovirni-viborchi-pravoporushennia>).

Зокрема, на сайті Нацполіції зазначається, що працівники Кагарлицького відділення поліції відкрили кримінальне провадження за ч. 1 ст. 158-1 Кримінального кодексу України – незаконне використання виборчого бюлетеня, бюлетеня для голосування на референдумі, голосування виборцем, учасником референдуму більше ніж один раз.

У Броварах, виборець, після того, як проголосував, виніс бюлетень з виборчої дільниці на вулицю, де його порвав. Поліція внесла відомості у єдиний реєстр досудових розслідувань.

Також, спостерігачами ОПОРИ, фіксувалися інші порушення виборчого законодавства. Так, у Фастові, на одній з виборчих дільниць, спостерігачка Громадянської мережі ОПОРА зафіксувала, як секретар дільничної виборчої

комісії заповнює протокол про підрахунок голосів виборців під час процесу голосування (URL: <https://www.oporaua.org/news/vybory/vybory-prezydenta/vybory-prezydenta-2019/17888-na-kiyivshchini-sposterigach-opori-zapobigla-kriminalnomu-pravoporushenniu>).

На зауваження спостерігачки комісія відреагувала і на момент перебування її на виборчій дільниці, заповнювати протоколи припинили, пообіцявши, що ці примірники анулюють, і під час вечірнього засідання заповнюватимуть нові. Відтак, своєчасне фіксування даного інциденту допомогло запобігти ймовірному правопорушенню.

Подібна ситуація сталася і на одній з дільниць у Білій Церкві. Секретар дільничної виборчої комісії заповнювала протокол про підрахунок голосів, зокрема пункт 8 «кількість виборчих бюлетенів, що не підлягають врахуванню».

Спостерігачі ОПОРИ, також повідомили, що отримуючи на дільничних виборчих комісіях протоколи про підрахунок голосів, вони були датовані 22 квітня 2019 року, хоча отримували вони їх ввечері 21 квітня. Подібна ситуація спостерігається у низці округів Київської області (URL: <https://www.oporaua.org/news/vybory/vybory-prezydenta/vybory-prezydenta-2019/17931-na-kiyivshchini-sposterigacham-opori-dilnichni-viborchi-komisiyi-vidaiut-protokoli-z-maibutnogo>).

Явка виборців у Кіровоградській області за даними ЦВК, становила 60,53 %. На 915 дільницях області проголосувало 442 329 чоловік, від загальної кількості 730 641 зареєстрованих виборців. Підтримка кандидата В. Зеленського в області склала 80,47 % (355 512 чол.), проти 17,51 % (77 370 чол.) за П. Порошенка (URL: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vp2019/wp313pt001f01=720.html>).

На Кіровоградщині, у повторному голосуванні на виборах Президента України, найбільше порушень, які зафіксували спостерігачі ОПОРИ, стосувалися роботи дільничних виборчих комісій. Про це під час прес-конференції зазначила координаторка спостереження Громадянської мережі ОПОРА за виборами в Кіровоградській області З. Лебідь.

«Однією з причин такої роботи дільничних комісій є те, що кандидати у Президенти подали недостатню кількість членів ДВК. Доформовували їх окружні виборчі комісії. Відповідно, у п'ятницю, напередодні виборів, ще відбувалися заміни у складі комісій. Зокрема, у керівному складі. В результаті не встигли провести навчання навіть для голів та секретарів дільничних комісій, а звідси і процедурні порушення під час голосування та підрахунку голосів», – підкреслила З. Лебідь (URL: <https://www.oporaua.org/news/vybory/vybory-prezydenta/vybory-prezydenta-2019/17967-kirovogradshchina-pidsumki-porushen-u-drugomu-turi-viboriv>).

Також, у Кіровоградській області на ОВК фіксували протоколи, датовані після 24 години, хоча комісія приїздила на окружну комісію ще до опівночі. Зокрема, у 99 округах з 34 протоколів 17 відправили на уточнення через неправильний час у документації.

За словами З. Лебідь, в області фіксували фотографування бюлетенів та спроби видачі бюлетенів без пред'явлення паспорта. Після зауважень спостерігачів, виборців відправляли додому за документами.

На Дніпропетровщині явка виборців склала 65,89 %. На 1 773 виборчих дільницях області було зареєстровано 2 479 799 виборців, з них проголосували 1 634 153 чоловік, що складає майже 9 % голосів виборців від загальної кількості громадян України, що взяли участь у другому турі виборів Президента України 21 квітня 2019 р. Тут П. Порошенко отримав найнижчу підтримку з усіх 5 проаналізованих областей – 10,81 % (177 816 чол.), тоді як В. Зеленського підтримали 87,25 % виборців (1 434 652 чол.) (URL: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vp2019/wp313pt001f01=720.html>).

Кандидат В. Зеленський переміг в усіх 17 виборчих округах Дніпропетровської області. Найвища кількість голосів, відданих за нього, зафіксована у виборчому окрузі № 37, що знаходиться у м. Кривий Ріг, звідки родом В. Зеленський, тоді як за П. Порошенка тут проголосувало 7,62 % громадян України. Виборчі округи № 31, 32, 33 в Кривому Розі також найбільше підтримали земляка – 89,57 %, 89,87 %, 89,18 % відповідно. Найнижча підтримка В. Зеленського в Дніпропетровській області – 79,71 % зафіксована у виборчому окрузі № 27 в м. Дніпро, де П. Порошенко здобув прихильність 17,79 % виборців (URL: <https://www.oporaua.org/news/vybory/vybory-prezydenta/vybory-prezydenta-2019/17968-9-vibortsiv-ukrayini-progolosuvali-v-dnipropetrovskii-oblasti>).

Суттєвих порушень виборчого процесу, які могли б вплинути на хід голосування, а головне – на результат голосування, у Дніпропетровській області виявлено не було. Про це 22 квітня на прес-конференції заявив координатор громадського спостереження ОПОРИ за виборами в Дніпропетровській області В. Головченко (URL: <https://www.oporaua.org/news/vybory/vybory-prezydenta/vybory-prezydenta-2019/17966-dnipropetrovshchina-dribni-porushennia-ne-vplinuli-na-rezultati-voleviiavlennia-gromadian>).

«Спостерігачі Громадянської мережі ОПОРА відмічають високу активність і відповідальність виборців Дніпропетровської області. Це позитивні моменти, що громадяни беруть на себе відповідальність за свої рішення. Більшість громадян проявляли активність ще на проміжному етапі виборів: не тільки, знайомлячись з інформацією про кандидатів та їх програмами; також, громадяни проявляли активність з приводу відвідування відділів ведення державного реєстру виборців, стояли у чергах, щоб перевірити себе у списках виборців, щоб подати заяву для зміни місця голосування. Це певний момент відповідальності громадян», – зазначив В. Головченко.

За його словами, день голосування пройшов спокійно. Але під час спостереження 21 квітня спостерігачі ОПОРИ виявили певні порушення. У ранкових засіданнях виборчих комісій, часто брали участь особи, які відповідно до закону, не мали права перебувати там (сторонні особи). Наприклад, у Кривому Розі це були представники районних місцевих рад.

На одній з виборчих дільниць, спостерігачі ОПОРИ зафіксували можливе контрольоване голосування. «На дільниці була місцева мешканка з посвідченням преси, яка на початку голосування записувала прізвище, ім'я, по-батькові кожного виборця. Їй зробили зауваження, після чого вона припинила таку діяльність. У нас виникла підозра, що це може бути певна домовленість між виборцями і певним кандидатом або його представниками. Ще один з моментів під час голосування та підрахунку голосів – перестороги членів комісії. Через певне незнання вони забороняли спостерігачам робити фото- та відеофіксацію виборчого процесу під час засідання комісії. Виникали проблеми і порушення під час передачі виборчої документації дільничними виборчими комісіями до окружних. Дільничні виборчі комісії приїжджали з печатками дільничних виборчих комісій, роздрукованими пакетами зі спеціальною системою захисту, де мали знаходитися перші прошиті та другі примірники протоколів», – повідомив В. Головченко.

Незважаючи на ці та подібні факти, спостерігачі не зафіксували серйозних порушень виборчого законодавства під час голосування та підрахунку голосів в проаналізованих областях, котрі б могли вплинути на результати волевиявлення.

Закордонні спостерігачі також визнали відсутність серйозних системних порушень, та назвали вибори, що відбулися такими, що відповідають високим демократичним стандартам. Тому, ще до оприлюднення офіційних результатів президентських виборів, низка політичних лідерів з різних країн, уже встигли привітати В. Зеленського з перемогою у президентських виборах в Україні.

Так, Посольство США в Україні привітало В. Зеленського з перемогою на виборах в Україні. У посольстві також подякували всім, хто сприяв забезпеченню мирних президентських виборів в Україні. Дипломати висловили подяку президенту П. Порошенку за зусилля, яких він доклав за останні 5 років для зміцнення безпеки України, процвітання та демократії, а також для зміцнення двосторонніх відносин. У посольстві висловили сподівання на продовженні міцного партнерства між Україною та США з новообраним Президентом.

Окрім того, В. Зеленський уже мав телефонну розмову із очільником Білого дому Д. Трампом. Під час короткої розмови американський лідер запевнив переможця виборів у тому, що Сполучені Штати і надалі будуть підтримувати зусилля України з відновлення територіальної цілісності.

Водночас, у Держдепі США заявили, що чекають на співпрацю із В. Зеленським «для просування спільної мети наших двох країн – безпечної, процвітаючої, демократичної та вільної України». У Держдепі також підкреслили, що вибори в Україні були «мирними, конкурентними, і результат відображав волю народу» (URL: https://24tv.ua/yakoyu_bula_reaktsiya_zahodu_na_rezultati_ekzit_polu_prezidentski_h_vivoriv_v_ukrayini_n1142838).

У Євросоюзі також долучилися до привітань. Голова Європейської Ради Д. Туск написав у Twitter, що ЄС налаштований і надалі підтримувати Україну.

«Вільні вибори і мирна зміна влади – це сильна українська демократія», – зазначив він.

Подібною риторикою відзначився і глава Єврокомісії Жан-Клод Юнкер. Він також привітав В. Зеленського із перемогою та запевнив, що Україна і надалі може розраховувати на підтримку Євросоюзу. «Народ України продемонстрував свою міцну прихильність до принципів демократії та верховенства закону протягом всього виборчого процесу. ЄС продовжуватиме підтримувати шлях реформ та суверенітет України», – зазначив він.

Привітали В. Зеленського і у Європарламенті, заявивши про підтримку майбутнього Президента України. Проте і тут недвозначно наголосили на необхідності продовження реформ, особливо щодо боротьби з корупцією та бідністю, через співпрацю з іншими державними інститутами. Своєю чергою представниця спостерігачів від Європарламенту на президентських виборах в Україні Р. Хармс зазначила, що новий український Президент може покладатися на Євросоюз.

Канцлер Австрії С. Курц привітав В. Зеленського з перемогою на президентських виборах в Україні. Він зазначив, що з нетерпінням чекає співпраці для подальшого поглиблення «добрих двосторонніх відносин». За словами канцлера, Австрія є одним з найбільших інвесторів в економіку України, і тому зацікавлена в економічному розвитку цієї країни. С. Курц також закликав новообраного Президента продовжити необхідні реформи, особливо в боротьбі з корупцією,

Він наголосив, що Відень як і раніше засуджує анексію Криму Росією і наполягає на звільненні українських моряків, затриманих в Керченській протоці. «Австрія дотримується санкцій Європейського союзу проти Росії і вимагає, щоб була відновлена територіальна цілісність країни», – зазначив канцлер.

Міністр закордонних справ Швеції М. Вальстром також привітала В. Зеленського. Вона написала у Twitter, що Швеція буде продовжувати співпрацювати з Україною. «Швеція буде підтримувати програму реформ, територіальну цілісність, суверенітет і незалежність України», – додала вона.

Президент Польщі А. Дуда привітав В. Зеленського і запросив його до Польщі, повідомили у прес-службі посольства. Він сподівається на покращення діалогу щодо історичних питань. А. Дуда висловив впевненість, що вибір підтвердить стійкість України на шляху до євроатлантичної спільноти.

Генеральний секретар НАТО Є. Столтенберг у Twitter також привітав В. Зеленського з перемогою. Він заявив, що Україна є цінним партнером Північноатлантичного альянсу. «Ми з нетерпінням чекаємо продовження нашої співпраці», – написав він.

Президент Франції Е. Макрон привітав В. Зеленського з перемогою у президентських виборах України. У себе на Facebook-сторінці В. Зеленський подякував Президенту Франції за привітання та підтримку.

Від імені Великобританії В. Зеленського привітав міністр закордонних справ Д. Хант. «Вітаємо В. Зеленського та Зе! Команду з успіхом на президентських виборах. Тепер ви дійсно будете слугою народу. Ми з

нетерпінням чекаємо спільної роботи, оскільки Великобританія продовжує підтримувати Україну, обраний нею євроатлантичний шлях, процес реформ і безпеку», – написав голова МЗС Великобританії на своїй сторінці в Twitter.

Із перемогою В. Зеленського на президентських виборах привітав прем'єр-міністр Канади Д. Трюдо. Своє вітання він оприлюднив у Twitter, де також подякував канадським спостерігачам за роботу. «Вітаю В. Зеленського з результатами президентських виборів в Україні. Я з нетерпінням чекаю співпраці з вами для подальшого зміцнення зв'язків між Канадою та Україною і створення нових можливостей для людей в обох наших країнах», – наголосив політик.

Привітали В. Зеленського із перемогою і в Німеччині. Канцлер А. Меркель на своєму сайті наголосила, що з часу Революції Гідності відносини між Україною та Німеччиною істотно активізувалися як в політичному, так і в економічному, соціальному та культурному плані. «Стабілізація України та мирне врегулювання конфлікту, є для мене так само важливими, як і проведення ключових реформ судової системи, децентралізації і боротьби з корупцією. Уряд Німеччини і в майбутньому продовжить активно підтримувати Україну, особливо в її праві на суверенітет і територіальну цілісність», – наголосила А. Меркель.

У Литві доволі стримано відреагували на перемогу В. Зеленського. Наразі, не лунало традиційних привітань, натомість міністр закордонних справ Литви Л. Лінкявічюс висловив сподівання, що після зміни вищого керівництва України незмінним залишиться її курс. Він переконаний, що Україна має продовжити реформи та неухильно дотримуватись євроатлантичного курсу.

Навіть лідер венесуельської опозиції Х. Гуайдо теж привітав переможця президентської гонки в Україні. Він також наголосив на важливості вільних виборів. «Як президент Болівійської Республіки Венесуела, вітаю народ України та В. Зеленського із впевненою та переконливою перемогою. Саме завдяки механізму вільних виборів, люди здатні висловлювати та втілювати своє прагнення до змін», – написав Х. Гуайдо.

Також уряд Японії привітав із перемогою кандидата в Президенти України В. Зеленського. У Токіо вітають, що вибори Президента України відбулися і були «вільними, справедливими та мирними». Японська сторона також підтримує реформи і розраховує, що під керівництвом нової демократично обраної влади в Україні, буде забезпечено стабільний розвиток шляхом економічних реформ і «сприяння національному діалогу та єднанню».

Як бачимо, світові лідери визнали результати виборів, та заявили про готовність співпраці з новообраним Президентом, при цьому майже всі наголосили на необхідності збереження зовнішньополітичного курсу, яким країна рухалася в останні роки.

Таким чином констатуємо, що президентські вибори в Україні завершилися. Згідно їх результатів, Україна матиме нового Президента – В. Зеленського. В проаналізованих областях, як і в цілому по Україні, виборчий процес, і з цим погоджуються як вітчизняні так і зарубіжні спостерігачі, був відкритим та відповідав демократичним стандартам. Світова спільнота також

визнала результати виборів, привітала В. Зеленського з перемогою, висловили слова підтримки та наголосили на необхідності подальшої співпраці. Однак, новообраному Президенту, для ефективної роботи, потрібно мати підтримку Парламенту, вибори до якого відбудуться не пізніше осені цього року. Тому вже скоро Україна порине у новий вир виборчих пристрастей.

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Підсумки другого туру президентських виборів в Західній Україні

Центральна виборча комісія 30 квітня оголосила офіційні результати другого туру президентських виборів 21 квітня 2019 р. За даними ЦВК, перемогу здобув В. Зеленський, за якого проголосували 73,22 % виборців. П. Порошенко підтримали 24,45 % виборців. Щодо регіонального аспекту, то за В. Зеленського найбільше проголосували у Дніпропетровській, Луганській та Одеській областях, а за П. Порошенка – в Івано-Франківській, Львівській і Тернопільській областях. Як зазначив голова Комітету виборців України О. Кошель, під час проведення другого туру президентських виборів не було зафіксовано жодного факту використання адміністративного ресурсу або підкупу виборців. «Ми отримали досить якісний виборчий процес. І більше того, за масштабом і характером порушень – це були значно менші проблеми, аніж 31 березня, які ми теж оцінювали досить якісно. Тобто ми не зафіксували жодного факту використання адміністративного ресурсу в день виборів. Ми не отримали жодного факту використання технологій підкупу виборців, принаймні, за даними наших спостерігачів», – зазначив О. Кошель (URL: <https://prm.ua/ne-zafiksovano-zhodnogo-faktu-vikoristannya-adminresursu-abo-sprob-pidkupu-vibortsiv-kvu>). – 2019. – 22.04).

За його словами, більше половини зафіксованих порушень, були пов'язані з роботою виборчих комісій. «Це традиційна проблема на всіх українських виборах. Тому що, часто у роботі комісії беруть участь люди, які не мають базових знань про основу виборчого законодавства», – наголосив О. Кошель.

Зарубіжні спостерігачі також відзначили високий рівень проведення виборів. Зокрема, американські спостерігачі із Національного демократичного інституту (НДІ) визнали, що вибори в Україні відбулися за кращими міжнародними стандартами. «Обидва тури виборів проходили в умовах вільної конкуренції. Активність виборців була високою. Органи адміністрування виборів виконали свою роботу професійно. Виборчий процес відповідав міжнародним стандартам, а результат став відображенням волі виборців. Щойно результати голосування стали зрозумілими, чинний Президент виступив з об'єднавчою промовою, привітавши переможця. Він із гідністю визнав свою поразку та пообіцяв перейти у конструктивну опозицію», – зазначили американські спостерігачі (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/drugyy-tur-vyboriv-live-blog/29894288.html>). – 2019. – 22.04).

Міжнародні спостерігачі ОБСЄ, ПАРЄ та Європарламенту також вважають, що другий тур президентських виборів в Україні був добре організований і пройшов без суттєвих порушень, що могли б вплинути на результат голосування. «Демократична і впорядкована передача влади, свідками якої ми стали, є великим досягненням українського народу і відкриває шлях до нових зусиль, для просування необхідних реформ», – підкреслив спеціальний координатор і лідер короткотермінової місії спостерігачів ОБСЄ Г. Церетелі.

Вибори проходили спокійно і без значних порушень в усіх регіонах України, зокрема і в Західній Україні. Як повідомив регіональний координатор Громадянської мережі ОПОРА І. Маруняк, під час проведення повторного голосування на виборах Президента України 21 квітня на Тернопільщині, представники мережі здійснювали паралельний підрахунок голосів виборців. Він проводився на основі даних протоколів дільничних виборчих комісій із статистично обґрунтованої вибірки, яка репрезентує всю Україну.

За словами О. Галушки, координатор спостереження Громадянської мережі ОПОРА за виборами в Тернопільській області, участь у голосуванні 21 квітня взяло 64 % виборців Тернопільщини, що на 2 % менше, ніж 31 березня. Найвища явка громадян, як і в першому турі, була в окрузі № 165 (центр – місто Зборів), де проголосувало 66,5 % виборців. Щодо порушень, які б могли вплинути на результати голосування, спостерігачами виявлено не було. Разом з тим, зафіксовано, що на деяких дільницях бракувало скриньок для голосування, були відсутні інформаційні плакати про кандидатів, фіксувалися спроби виборців проголосувати без паспортів, а також нестача бюлетенів (URL: <http://pressclub.te.ua> more-28327). – 2019. – 23.04).

Як повідомила громадська омбудсмен із захисту виборчих прав Громадянської мережі ОПОРА в Тернопільській області О. Мазаєва, у геріатричному будинку села Петрики під Тернополем виборчих бюлетенів виявилось аж на 30 менше, ніж виборців в уточненому списку. Ймовірно через те, що у цьому закладі проживають і люди, які зареєстровані за іншою адресою. Проте, за словами голови ДВК, скарг від виборців щодо порушень їхніх прав на цій дільниці не було.

Разом з тим, на інших закритих дільницях реєструвалися випадки наявності значно більшої кількості бюлетенів, ніж осіб у списках виборців. Проте, як зазначила О. Мазаєва, зафіксовано значно менше порушень, ніж під час першого туру виборів.

У свою чергу, координатор громадського спостереження ОПОРА на Прикарпатті Б. Морикіт повідомив, що в Івано-Франківській області подібна ситуація і впродовж дня повторного голосування ОПОРА зафіксувала 9 порушень виборчого законодавства. Ці порушення не були критичними, не мали системного характеру і не вплинули на результат виборів. «Найсерйознішими порушеннями були дві спроби виносу бюлетенів з дільниць у Франківську. Також, на Тисмениччині, виявили факт видачі бюлетеня виборцю без паспорта. Інші порушення стосуються роботи дільничних

виборчих комісій», – зазначив Б. Морикіт (URL: <http://galka.if.ua/u-den-viboriv-opora-zafiksuvala-na-pr>). – 2019. – 22.04).

Представники ОПОРИ зафіксували наймасовіше порушення під час передачі виборчої документації представниками ДВК округу на ОВК № 83 у Франківську. ДВК складала «протоколи майбутнього», датовані 22 квітня, хоча ще було 21 квітня і чекали півночі у приміщенні ОВК, щоб система «Вибори» прийняла протоколи. У такий спосіб люди намагалися отримати зарплату за два дні роботи в комісії, а не за один. «За підрахунками ОПОРИ, до такої маніпуляції могли вдатися кількадесят ДВК. Це технічне порушення в роботі комісій ніяк не вплинуло на результат виборів», – наголосив Б. Морикіт.

За словами очільника Нацполіції в області В. Голубоша, 21 квітня протягом дня було зафіксовано 14 повідомлень про порушення на виборах, відкриті 2 кримінальні провадження за фактами спроби виносу бюлетенів.

В цілому, як інформують ЗМІ, в західному регіоні переміг В. Зеленський, але не з таким переконливим результатом, як в інших регіонах.

Офіційні результати. Закарпатська область: кількість виборців – 943 тис. 775 осіб, явка – 438 тис. 497 осіб. В. Зеленський – 353 тис. 760 голосів (80,67 %), П. Порошенко – 73 тис. 223 голоси (16,69 %) (URL: https://24tv.ua/ukrayina_tag1119).

Волинська область: кількість виборців – 760 тис. 793 особи, явка – 489 тис. 430 осіб. В. Зеленський – 310 тис. 445 голосів (63,42 %), П. Порошенко – 166 тис. 266 голосів (33,97 %).

Івано-Франківська область: кількість виборців – 1 млн 48 тис. 893 особи, явка – 629 тис. 893 особи. Зеленський – 343 тис. 833 голоси (54,58 %), Порошенко – 267 тис. 488 голосів (42,46 %).

Львівська область: кількість виборців – 1 млн 923 тис. 366 осіб, явка – 1 млн 299 тис. 341 особа. П. Порошенко – 815 тис. 966 голосів (62,79 %), В. Зеленський – 448 тис. 186 голосів (34,49 %).

Рівненська область: кількість виборців – 849 тис. осіб, явка – 515 тис. 566 осіб. В. Зеленський – 309 тис. 675 голосів (60,06 %), П. Порошенко – 193 тис. 301 голос (37,49 %).

Тернопільська область: кількість виборців – 809 тис. 859 осіб, явка – 519 тис. 536 осіб. В. Зеленський – 262 тис. 24 голоси (50,43 %), П. Порошенко – 242 тис. 333 голоси (46,64 %).

Хмельницька область: кількість виборців – 998 тис. 368 осіб, явка – 626 тис. 138 осіб. В. Зеленський – 443 тис. 308 голосів (70,8 %), П. Порошенко – 168 тис. 25 голосів (26,83 %).

Чернівецька область: кількість виборців – 686 тис. 904 осіб, явка – 371 тис. 961 особа. В. Зеленський – 282 тис. 223 голоси (75,87 %), П. Порошенко – 80 тис. 509 голосів (21,64 %).

Як відзначають експерти, поки більшість регіонів країни голосували за В. Зеленського, Львів показав протилежний результат. Там абсолютна перемога за П. Порошенком (URL: <https://patrioty.org.ua/politic/chomu-poroshenko-peremih-u-lvivskii-oblasti-ziasuvalasia-prychyna-fenomen-video-276016.html>). – 2019. – 23.04).

Деякі жителі міста, оцінюючи діяльність П. Порошенка на посаді Президента України запевняли, що він дуже багато зробив за ці 5 років, хоч і більшість людей може так не вважати, насправді. А результати ці видно. «Одна з головних функцій Президента – це представляти на міжнародній арені Україну і мені здається, що в Порошенка є більше досвіду», – наголошували львів'яни.

Соціологи не змогли чітко пояснити феномен В. Зеленського, який нічого не обіцяв, особливо для жителів Західної України. Скажімо, у 1991 р. Львівщина разом з Франківщиною і Тернопільщиною віддали перевагу дисиденту В. Чорноволу. В той час як інші регіони голосували за колишнього комуніста Л. Кравчука. Проте феномен цьогорічних виборів потребує ретельнішого дослідження.

Ті, хто голосував за П. Порошенка пояснюють свій вибір необхідністю стабільності. Як зазначив один з місцевих бізнесменів, П. Порошенко – це стабільність. А від В. Зеленського, якого обрала більшість, незрозуміло чого чекати. «Останні 4 роки було погано стабільно – я б так назвав такий прогноз. Що зараз буде ми не знаємо, хочеться вірити, що будуть покращення, головне – щоб не було серйозних погіршень, щоб система була більш-менш стійка», – наголосив ресторатор М. Зархін.

Натомість мер Львова А. Садовий пояснює вподобання своїх земляків проєвропейською позицією П. Порошенка. Бо на відміну від В. Зеленського, він неодноразово наголошував, що курс на ЄС та НАТО – єдиний правильний. А ще львів'янам симпатизує його чітка позиція щодо української – як єдиної державної мови. «Львів – найбільше українськомовне місто світу, і Львів дуже переживає. Ми хочемо, щоб Україна рухалася чітко курсом Європа – ЄС – НАТО, і напевно від Зеленського люди не отримували чітких меседжів. А П. Порошенко це говорив твердо, кожного дня, системно», – підкреслив А. Садовий.

Щоправда не всі населені пункти Львівщини підтримали П. Порошенка. Прикордонні села голосували проти. Експерти називають це так званим протестним голосуванням, помстою П. Порошенку. Одна із причин – заборона безкоштовного ввезення машин на єврономерах. «Відверта помста, бо ніякої логіки в політичному чи цивілізаційному виборі нема. Оце для мене є таким дуже неприємним сюрпризом, тому що я розумію, що поряд живуть люди, які заради особистої вигоди готові пожертвувати інтересами країни», – зазначив історик І. Лильо.

У свою чергу, журналістка О. Зеліско (кореспондент «Прямого») запевнила, що виборці Львова дуже здивовані результатами виборів. «У Львові під час другого туру виборів Президента була одна з найвищих явок виборців по всій Україні. Це – 68 %. Така активність львів'ян, скажу, що приблизно стільки ж – 68 % – було і в першому турі. А тепер, стосовно того, як проголосувала Львівщина. 63 % голосів віддали П. Порошенку і 34 % у В. Зеленського», – зазначила кореспондент (URL: <https://prm.ua/vibortsi-lvova-duzhe-zdivovani-rezultatami-viboriv-korespondent-pryamogo>). – 2019. – 22.04).

За її словами, під час голосування до поліції надійшло 45 повідомлень про можливі порушення виборчого законодавства. «І ще хочу розповісти про порушення. Під час голосування до поліції надійшло 45 повідомлень про можливі порушення виборчого законодавства. А саме – це спроба проголосувати, взяти бюлетень без документів, без паспорта. Також – спроба видачі кількох бюлетенів в одні руки. А ще – фотографування на дільниці свого бюлетеня, свого вибору», – наголосила журналіст.

На її думку, мешканці Львова і Львівщини насправді були дуже здивовані. Вони не очікували, що різниця між двома кандидатами буде такою вражаючою. «Але львів'яни не опускають руки. Кажуть, що тепер потрібно контролювати нового Президента, слідкувати за тим, що він обіцяв своїм виборцям і як він буде втілювати ці обіцянки у життя та далі будувати країну», – запевнила О. Зеліско.

Українські політики продовжують реагувати на результати виборів. Зокрема, лідер «Батьківщини» Ю. Тимошенко назвала у своєму виступі в парламенті результати виборів – «третім шансом» на зміни в Україні після двох революцій, і закликала відправити у відставку уряд і «змінити силовиків»: Голову СБУ та Генпрокурора.

Депутат від БПП В. Ар'єв натомість заявив, що чинна влада залишила Україну на підйомі, тож наступній не варто нарікати на «попередників».

Політолог В. Таран пояснює такий успіх В. Зеленського невдоволенням виборців діючою владою і бажанням позитивних змін. «Це той національно-демократичний ліберальний електорат, який робить реальні зміни, який він навколо себе акумулював. Це тепер робить певний заділ на парламентську кампанію», – зазначив В. Таран (URL: <https://www.slovoidilo.ua/2019/04/22/pogljad/polityka/chomu-holosuvannya-yake-vidbulosya-bulo-naspravdi-ne-zelenskoho>). – 2019. – 22.04).

При цьому, він вважає, що 73 % – не його електоральний запас, тому що реальний запас на рівні 30 %. «Усі інші голосують просто проти інших. Говорити про те, що такий результат повториться на парламентських виборах, особливо після перших місяців роботи, складно», – уточнив політолог.

За його словами, голосування було не за В. Зеленського, а проти тієї політики, яка відбувалася останні п'ять років. Кожен голосував проти чогось – війни, політики національної пам'яті, корупції, тарифів. Єдина проблема, що коли люди так голосують, то кожен це робить – за своє. «Проблема в тому, що В. Зеленський не “чарівна паличка”, не “ящик”, з якого можна витягти що завгодно. Він жива людина, яка так само буде обмежена повноваженнями, але без досвіду, без команди й уже має певні прив'язки до І. Коломойського», – підкреслив експерт.

На його думку, найближчим часом, нічого радикального від нього очікувати не потрібно, тому що він використовує іншу систему координат. З одного боку, ми бачимо Парламент, з іншого – чинний уряд, коаліцію. Нікуди не зникають олігархи та війна, де його регіональні еліти взагалі не розуміють, як комунікувати. «Найголовніше питання: що він робитиме? Перше, що В. Зеленський має зробити – це шукати шляхи, як домовлятися з нинішніми

елітами та політиками. В умовах економічної кризи, коли ми маємо зовнішні борги, переговори з МВФ, Росією, він має це робити. Але якщо він це почне відштовхувати, то зовнішні загрози знищать його та країну», – підкреслив В. Таран.

Щодо перспектив і подальших дій В. Зеленського, то на думку деяких експертів, в Західній Україні ставлення до нього може змінитись. І мало шансів у партії «Слуга народу», яка висунула В. Зеленського кандидатом в президенти, отримати високий результат. Особливо, якщо в «бій» вступить С. Вакарчук. Як зазначив директор соціологічної служби Центру Разумкова М. Міщенко С. Вакарчук має всі шанси перемогти на парламентських виборах в жовтні 2019 р., якщо він піде до Верховної Ради зі своєю партією. На його думку, артист може відібрати голоси у партії переможця президентських перегонів В. Зеленського «Слуга народу». «Потенціал на виборах до Верховної Ради у С. Вакарчука є. Але все залежить від активності співака. Створить С. Вакарчук власну партію або приєднається до іншої. Можливо, він не буде очолювати партію, але очолить виборчий список. Має значення, з якими політиками С. Вакарчук об'єднається», – наголосив експерт (URL: <https://dilovyi.info/konkurent-zelenskogo-ekspert-otsinyv-shansy-vakarchuka-na-parlamentskyh-vyborah/> – 2019. – 04.05).

За його словами, потенційний рейтинг С. Вакарчука був високим і в президентських перегонах, проте він різко впав через вибір нейтральної позиції. С. Вакарчук може відбирати голоси не лише у партії «Слуга народу», а й у партії П. Порошенка, який, в значній мірі, розраховував на підтримку виборців Західної України. «С. Вакарчук теж може розраховувати на значну підтримку на Заході України», – зазначив М. Міщенко.

Проте, експерти не виключають, в перспективі, співробітництво С. Вакарчука з партією П. Порошенка, адже свою політичну партію до парламентських виборів він не успіє створити. Щоправда раніше він заявляв, що не збирається іти у Верховну Раду. Але ситуація змінюється і він може змінити свою думку. Отже, як бачимо, експертне середовище схиляється до думки, що багато буде залежати від майбутніх дій нової влади.

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Підсумки голосування у другому турі президентських виборів у Південних регіонах України та закордонному виборчому окрузі

Південні регіони України у другому турі виборів Президента, так само, як і в першому, віддали більшість голосів на підтримку кандидата В. Зеленського. Згідно з 100 % опрацьованих Центрвиборчкомом протоколів, у всіх округах Одещини очікувану перемогу здобув В. Зеленський, який найбільше набрав у 143 окрузі (центр – м. Ізмаїл) – понад 90 %. Такої підтримки там не мав навіть В. Янукович у 2010 р., який отримав тоді 72,67 %. У цілому, по Одеській

області за В. Зеленського проголосували 87,21 % виборців. Це один з найвищих показників прихильності серед регіонів України.

П. Порошенко на Одещині здобув 10,6 % голосів. Найбільше його підтримали виборці, які живуть у Приморському районі Одеси – 15,33 %. Приріст прихильників П. Порошенка у другому турі, порівняно з першим, відносно невеликий: 2–3 % або й менше, натомість, зростання симпатиків його конкурента дуже суттєве: В. Зеленський набрав фактично вдвічі, а подекуди мало не втричі більше голосів, ніж у першому турі. Таким чином, цьому кандидату вдалося заручитися підтримкою щонайменше виборців, які у першому турі надали перевагу іншим кандидатам – Ю. Бойку, О. Вілкулу, Ю. Тимошенко та іншим, менш рейтинговим політикам (URL: <https://izbirkom.org.ua/publications/vybory-2019/2019/prezidentski-simpatiyi-odeshchini-vidnosnii-rekord-zelenskogo-i-absoliutnii-kravchuka>).

Явка виборців у другому турі на Одещині дещо зросла, але незначно: 58,95 % проти 58,4 % у першому турі, а загалом, на Одещині проголосували 1 млн 40 тис. виборців. Така явка є значно вищою за президентські вибори-2014, але так і не дотягла до рівня виборів 2010 та 2004 рр. При цьому зросла явка на тих округах, які більше надавали перевагу В. Зеленському, Ю. Бойку й О. Вілкулу, тоді як в округах, де мали більшу кількість симпатиків порівняно з іншими регіонами П. Порошенко, Ю. Тимошенко та О. Ляшко, явка знизилася (округи № 137 і № 138) (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-47988162>; <https://izbirkom.org.ua/publications/vybory-2019/2019/prezidentski-simpatiyi-odeshchini-vidnosnii-rekord-zelenskogo-i-absoliutnii-kravchuka>).

Другий тур президентських виборів на Одещині відбувся з дотриманням конкурентних вимог та базових стандартів, повідомив координатор громадянської мережі ОПОРА А. Бойко. За його словами, ті порушення, що були зафіксовані, не могли вплинути на безпосередні результати виборів. «Ми фіксували поодинокі випадки застосування адміністративного ресурсу, було посилено вплив “чорного піару” перед виборами, були випадки фотографування бюлетенів, але все це не носило системного характеру», – заявив А. Бойко.

Окремі порушення стосувалися протидії в здійсненні спостереження за виборчим процесом, в порушенні процедур проведення підготовчого засідання та відкриття дільниць, у наданні бюлетенів без паспорта, в здійсненні впливу на виборців з точки зору схилити їх голосувати за того, чи іншого кандидата, і в порушенні порядку виготовлення протоколу про підрахунок голосів. Експерт ОПОРИ А. Матвієнко зауважила, що випадки видання бюлетенів без надання документів, які мали місце у сільській місцевості, на думку представників організації «пояснюються слабкою підготовкою членів ДВК, які в селах знають всіх виборців в обличчя (URL: <https://odesa.depo.ua/ukr/odesa/sposterigachi-nezafiksuvali-sistemnikh-porushen-na-viborakh-v-odesi-20190422952900>).

Крім того, було зафіксовано ознаки примусового голосування на спеціальній виборчій дільниці № 510523 в «Одеській обласній психіатричній лікарні № 2». Спостерігачка ОПОРИ помітила, як виборці, котрі виходили з кабінок для голосування, повідомляли медичній сестрі, яка приводила їх у

приміщення для голосування, про те, що вони поставили позначку «у першому рядку виборчого бюлетеня». Щонайменше двоє виборців повідомили такі відомості медичній сестрі.

За зазначеним фактом було складено акт про порушення. Працівники поліції, які охороняли приміщення виборчої дільниці, викликали на місце події слідчо-оперативну групу.

«Згідно з ч. 2 ст. 6 Закону України “Про вибори Президента України” заборонено застосування насильства, погроз, обману, підкупу чи будь-яких інших дій, що перешкоджають вільному формуванню та вільному виявленню волі виборця. Згідно ч. 1 ст. 157 КК, покаранням може бути позбавлення волі на строк до трьох років», – повідомили представники ОПОРИ ([URL: https://censor.net.ua/ua/news/3123508/u_psyhlikarni_v_odeskiyi_oblasti_zafiksovan_o_oznaku_prymusovogo_golosuvannya_za_zelenskogo_opora](https://censor.net.ua/ua/news/3123508/u_psyhlikarni_v_odeskiyi_oblasti_zafiksovan_o_oznaku_prymusovogo_golosuvannya_za_zelenskogo_opora)).

Громадянська мережа ОПОРА зафіксувала також, передчасне заповнення протоколу про підрахунок голосів на виборчій дільниці в с. Мирне, Біляївського району на Одещині, про це йдеться в повідомленні організації. Згідно з ним, мова йде про дільницю № 510256. Члени виборчої комісії почали заповнювати протокол про підрахунок голосів до завершення голосування на дільниці. Спостерігач ОПОРИ повідомив членам комісії про неправомірність їхніх дій, однак вони не визнали порушення та заявили, що спостерігач, фіксує порушення, розголошує таємницю голосування.

ОПОРА зазначає, що під час першого туру виборів Президента 31 березня на цій дільниці також було зафіксовано передчасне заповнення протоколу ([URL: https://ukr.segodnya.ua/regions/odessa/narusheniya-na-vyborah-v-odesskoy-oblasti-chleny-ik-uzhe-nachali-zapolnyat-protokol-o-podschete-golosov-1257092.html](https://ukr.segodnya.ua/regions/odessa/narusheniya-na-vyborah-v-odesskoy-oblasti-chleny-ik-uzhe-nachali-zapolnyat-protokol-o-podschete-golosov-1257092.html)).

На виборчій дільниці № 510283, виборчого округу № 142 (м. Болград), невідомий пошкодив інформаційний плакат одного з кандидатів у президенти, повідомив спостерігач ОПОРИ. Голова дільничної виборчої комісії викликала на місце поліцію. Пізніше, пошкоджений плакат зняли і в приміщенні залишився лише інформаційний плакат, з відомостями про іншого кандидата в Президенти, оскільки запасного на випадки пошкоджень, не передбачено ([URL: https://izbirkom.org.ua/news/vybory-2019/2019/nevidomi-poshkodili-plakat-z-informatsiieiu-pro-odnogo-z-kandidativ-u-prezidentu](https://izbirkom.org.ua/news/vybory-2019/2019/nevidomi-poshkodili-plakat-z-informatsiieiu-pro-odnogo-z-kandidativ-u-prezidentu)).

ОПОРА нагадує, що, відповідно до ч. 5 ст. 74 Закону України «Про вибори Президента України», у приміщенні для голосування або безпосередньо перед ним дільнична виборча комісія в обов'язковому порядку розміщує плакати, що роз'яснюють порядок голосування та відповідальність за порушення законодавства про вибори Президента України, інформаційні плакати кандидатів на пост Президента України, які розміщуються в алфавітному порядку (в порядку розміщення кандидатів, у виборчому бюлетені). Пошкодження агітаційної продукції та інформаційних плакатів кандидатів на пост Президента України у день виборів, може містити ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 157 КК України «Перешкоджання вільному здійсненню громадянином свого виборчого права, перешкоджання

діяльності іншого суб'єкта виборчого процесу, поєднані зі знищенням чи пошкодженням майна» та ст. 296 КК України «Хуліганство, тобто грубе порушення громадського порядку, з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжується особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом».

У Херсонській області, на виборчі дільниці у другому турі виборів Президента України, прийшли 57,42 % громадян, що мають право голосу. Перемогу з 83,02 % здобув В. Зеленський, П. Порошенко отримав 15,05 % голосів виборців.

Вибори на Херсонщині відбулися у вільній, конкурентній обстановці, у відповідності до стандартів чесних виборів. Про це повідомив голова Херсонського обласного відділення КВУ Д. Білий. «За нашою інформацією всі ділянки в області відкрилися вчасно і, не дивлячись на побоювання всієї комісії, вранці були повністю укомплектовані. Грубих порушень як зранку, так і в другій половині дня, наші спостерігачі не зафіксували. Винятком є хіба що прихована агітація деяких голів ДВК – ближче до вечора двоє з них стали активно запрошувати через соцмережі виборців взяти участь у виборах, розмістивши дані гасла на зеленому тлі», – поінформував Д. Білий (URL: <https://investigator.org.ua/ua/news-2/216097>).

Крім того, додав він, на одній з дільниць дівчина спробувала зробити «селфі» з бюлетенем, що викликало невеликий конфлікт, який був оперативно залагоджений співробітниками поліції.

За словами Д. Білого, порівняно з першим туром, кількість порушень на Херсонщині зменшилася. Утім, особливістю дня голосування у другому турі, стало активне поширення в соціальних мережах маніпулятивної інформації про правила заповнення бюлетенів. Зокрема, вказувалося, що при заповненні бюлетеня, потрібно не лише проголосувати за одного з кандидатів, але й одночасно викреслити прізвище іншого чи поставити інші позначки напроти його прізвища (URL: <https://ks.suspilne.media/news/19676>).

Спостерігачі від Громадської мережі ОПОРА розповіли про особливості дня голосування на Херсонщині, під час прес-конференції 22 квітня у прес-клубі «Новий день». Як підкреслив координатор довготермінового спостереження ОПОРИ в області М. Єлігулашвілі, впродовж дня голосування, спостерігачі фіксували різноманітні процедурні порушення, випадки неналежного забезпечення дільничних виборчих комісій та хибного трактування законодавства, але вони істотно не вплинули на процес волевиявлення (URL: <https://newday.kherson.ua/yak-golosovala-hersonshhina-naviborah-prezidenta>).

Оскільки день голосування співпав з релігійним святом – Вербною неділею, то й люди ці дві події «поєднали»: на одній з дільниць, документацію ДВК окропили святою водою, на іншій – спостерігача «відшмагали» вербою, а дехто перед тим, як вкинути бюлетень у скриньку, хрестив його. На території дільниці, що знаходилася в морехідному училищі рибної промисловості кабінки, взагалі були встановлені в зоні каплички, розміщеної у фойє.

Підрозділи поліції отримали 51 звернення про події, пов'язані з виборчим процесом. На кожне, оперативно виїжджала слідчо-оперативна група,

ззначають спостерігачі. Відкрите одне кримінальне провадження за фактом неправдивого повідомлення про замінування Каховської ГЕС. У день виборів поліція зареєструвала 10 повідомлень про незаконну агітацію, 9 – про конфлікти на дільницях, 8 – про відсутність громадян у списках. Також надійшли 6 скарг на неприбуття членів комісій до виборців для голосування на дому, 4 інформації про фотографування бюлетенів і 1 факт про їх пошкодження.

На дільниці в Херсонській гімназії № 6, була зрізана камера зовнішнього відео-спостереження. Також, спостерігачі фіксували масову невідповідність кількості виборчих скриньок, розміру дільниці. На дільниці в с. Новопавлівка (186-ий округ), скриньки знаходились не в полі зору членів комісії. На багатьох дільницях, члени комісій «забували» повісити інформаційні плакати про кандидатів. Натомість, прихована агітація, навіть у дні тиші стала вже традицією штабів кандидатів. Знову низка проблем виникла й зі списками виборців. Багато тих, які отримали запрошення та вже голосували в I турі, або які зверталися в держреєстр, не знайшли себе в списках 21 квітня. На деяких дільницях спостерігачі ОПОРИ застерігали від вчинення протиправних дій комісії, наголошуючи, що спочатку потрібно погасити недійсні бюлетені, а потім уже зрізати пломби зі скриньок й діставати використані. Результатом некомпетентності членів ДВК є й те, що протоколи складають з помилками, а потім окружні виборчі комісії відправляють їх на уточнення. Члени ж ДВК намагаються, усупереч нормам закону, їх виправляти на коліні в коридорах ОВК, не повертаючись до своїх дільниць і не проводячи засідання. Так, у ОВК № 183 та № 185 спостерігачі були вимушені викликати поліцію для фіксації та припинення протиправних дій.

Чимало жителів Херсону, які через поважний вік чи стан здоров'я, не мали можливості проголосувати на виборчих дільницях, не отримали її і за місцем перебування. Через те, що не були проінформовані про необхідність повторно подавати заяви і довідки медустанов перед II туром. Громадський омбудсмен із захисту виборчих прав громадян, отримав чимало скарг про проблеми на дільницях, щодо їх недоступності для людей поважного віку, та з обмеженими фізичними можливостями. Приміром у Херсонській школі № 57, щоб потрапити в приміщення одночасно трьох виборчих дільниць, які там розташовані (округ № 183), доводилося долати круті сходи на ганку школи, а потім ще йти підніматися на другий та третій поверхи.

Дільничні виборчі комісії 185-го округу не отримали фінансування на пальне і змушені були везти виборчі бюлетені в ОВК за власний кошт. Важливо зазначити і традиційну непристосованість приміщень ОВК для прийому виборчої документації та перебування великої кількості людей, підсумував М. Єлігулашвілі. Так, лише ОВК № 183 та № 182 змогли розмістити членів ДВК у залах засідань, аби ті змогли годинами чекати своєї черги. На ОВК № 184 вкотре ніч дня голосування члени ДВК зустрічали на вулиці, бо їх не запустили в приміщення Новокаховської міськради, констатували спостерігачі.

Явка у Запорізькій області склала 64,26 %. Кандидата у Президенти В. Зеленського підтримали 86,55 % виборців, П. Порошенка – 11,50 %. У

Запорізькій області було створено 9 одномандатних виборчих округів і 1 126 дільничних виборчих комісій, з яких: 1 057 звичайних, 65 спеціальних, розташованих у спеціальних установах і медичних закладах та 4 спеціальних на тимчасовій основі. Загальна кількість отриманих бюлетенів склала 1 389 424 (URL: <http://www.zoda.gov.ua/news/45323/kostyantyn-bril-drugiy-tur-viboriv-prezidenta-ukrajini-maje-proyti-bez-porushen-i-na-zakonnih-pidstavah.html>).

У день виборів у Запорізькій області всі 1 126 виборчих дільниць вчасно завершили свою роботу та почали підрахунок голосів. Під час проведення виборів до поліції Запорізької області надійшло 60 повідомлень про можливі порушення законодавства. Серед них: відсутність виборців у списках, незаконна агітації, а також одне повідомлення про можливий підкуп виборців. Було відкрито 3 кримінальних провадження та складено 4 протоколи про адміністративні правопорушення, повідомляє відділ комунікації поліції Запорізької області (URL: <http://sich.zp.ua/zaporizhtsi-vzialy-aktyvnu-uchast-u-druhomu-turi-vyboriv-prezidenta>).

Крім того, у прес-службі ГУНП в Запорізькій області повідомили, що «до відділень поліції Запорізької області надійшли звернення від спостерігачів Громадянської мережі ОПОРА про те, що на виборчих дільницях інформаційні стенди оформлені з порушенням законодавства. Так, до Вознесенівського відділення поліції надійшло 3 аналогічних звернення, до Заводського – 3, до Комунарського відділення поліції – 2», – йдеться у повідомленні. За всіма повідомленнями оперативно виїжджали слідчо-оперативні групи відділень поліції.

У результаті проведених перевірок за усіма фактами порушень на голів дільничних виборчих комісій складено адміністративні протоколи за ознаками ст. 212-20 Кодексу України про адміністративні правопорушення «Порушення порядку опублікування документів, пов'язаних з підготовкою і проведенням виборів, референдуму» (URL: https://zik.ua/news/2019/04/21/na_zaporizhzhzi_politsiya_sklala_visim_adminprotokoliv_shchodo_goliv_vyborchih_1556639).

Запоріжжя також стало єдиним містом, де експерти Інституту масової інформації (ІМІ) зафіксували випадок порушення свободи слова. Зокрема, представниця поліції спробувала заборонити знімати на одній з дільниць Дніпровського району Запоріжжя журналісту сайту «Депо.Запоріжжя». Про це у Facebook повідомила редактор видання О. Сабардина.

Також журналісти мелітопольського сайту «РІА Мелітополь» заявили, що працівники поліції, які чергували біля однієї з дільниць в Мелітополі знімали на телефон посвідчення журналістки, що прийшла на дільницю для висвітлення процесу голосування. Як повідомляє ЗМІ, представник правоохоронних органів заявив, що це зроблено для звітності, але відмовився пояснити для якої саме (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zhurnalistam-zaboronyly-znomaty/29894511.html>).

У Головному управлінні Нацполіції у Запорізькій області підтвердили, що такі два інциденти в регіоні мали місце. «Наші працівники були проінструктовані, аби перевірити у всіх документи. Можливо десь трохи

неправильно себе повели, але перевіряли документи у всіх журналістів. Зараз на даний момент у всіх різні журналістські посвідчення і важко визначити, що це журналіст, бо нема єдиного зразка», – розповів під час брифінгу, присвяченого роботі поліції у день виборів, заступник начальника Головного управління Нацполіції у Запорізькій області О. Панченко.

«У цілому ми констатуємо день виборів як такий, що пройшов у демократичний спосіб і з дотриманням прав журналістів. Експерти ІМІ вперше фіксують майже відсутність порушень свободи слова під час виборів. Це говорить про позитивну тенденцію у розумінні важливості професії журналіста», – розповіла експертка ІМІ К. Дячук (URL: <https://detector.media/community/article/166725/2019-04-22-imi-zafiksuvav-odin-vipadok-porushennya-svobodi-slova-pid-chas-drugogo-turu-viboriv>).

Спостерігачі КВУ відзначили, що у порівнянні із першим туром виборів Президента України, що відбувся 31 березня, під час голосування в другому турі на виборчих дільницях значно зменшилася кількість спостерігачів.

Зокрема, така ситуація мала місце, у тому числі в Миколаївській і Запорізькій областях. Так, за даними спостерігачів КВУ у м. Миколаєві на половині дільниць спостерігачів не було взагалі. У Запоріжжі представники КВУ не помітили жодного іншого спостерігача на восьми дільницях. При цьому офіційна кількість зареєстрованих спостерігачів є значною. Так, від громадських організацій зареєстровано 83 230 спостерігачів, від кандидатів на пост Президента – 6 236. Однак на дільницях працює реально значно менше осіб. Варто враховувати, що громадським організаціям та кандидатам на пост Президента не було потрібно повторно реєструвати спостерігачів для голосування 21 квітня. Тому офіційно кількість спостерігачів зберіглася з часу проведення голосування 31 березня, пояснили представники КВУ (URL: <http://www.cvu.org.ua/nodes/view/type:news/slug:kvu-na-dilnytsiakh-vkrai-mala-kilkist-sposterihachiv>).

Комітет виборців України повідомив також про фіксування у Запоріжжі фактів підвезення громадян до виборчих дільниць. За інформацією спостерігачів організації, підвезення виборців здійснювали автомобілі зі стрічками зеленого кольору. Перші дані щодо таких випадків надійшли до громадської організації безпосередньо від виборця. Чоловік зняв на відео, як людина, що підвозила виборців, фотографує їх біля дільниці, та надіслав це відео разом з іншими даними на спеціальну електронну пошту Комітету виборців.

«Як мені повідомили, існує десь 15 екіпажів по м. Запоріжжя. На машинах є зелена стрічка. Підходять до людей і пропонують підвези на дільницю – підходять виключно до людей похилого віку. Підвозять і потім роблять фотозвіт. Не на камеру чоловік, якого зняли, казав, що це проект “Зелене таксі”, що підвозимо людей-виборців В. Зеленського. Каже, я не бачу в цьому ніякого порушення. Але ж підвіз виборців... Ми не знаємо, що в тих авто: дають, не дають там гроші, проводять, не проводять агітацію. Ми повідомили про це як про підвіз виборців, щоб потім реагувала Національна поліція: якщо вони побачать таке авто – зупинять і допитають людей», – розповів представник

КВУ у Запорізькій області Р. П'ятигорець (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-kvu-pidviz-vybortsiv-zaporizhya/29894712.html>).

Загалом, зафіксовані Комітетом виборців України порушення під час голосування в другому турі президентських виборів, не вплинули на результати волевиявлення. «Офіційні спостерігачі КВУ зафіксували низку порушень виборчого законодавства в день голосування, однак ці порушення не мали системного характеру і не були такими, які могли б суттєво вплинути на результати волевиявлення громадян», – йдеться в звіті, оприлюдненому на прес-конференції в Києві у після виборний понеділок.

На Миколаївщині активність виборців склала 60,66 %. З результатом 85,52 % голосів переміг В. Зеленський, П. Порошенко отримав 12,52 %. У другому турі виборів Президента України 8 364 мешканці Миколаївщини голосували за межами області. Водночас 7 357 мешканців з інших регіонів та з-за кордону виявили бажання 21 квітня проголосувати на території Миколаївської області. Ще 3 700 осіб змінили місце голосування в межах самої області. 71 мешканець Миколаївщини здійснюватиме волевиявлення за кордоном. Такі дані опубліковані на офіційному сайті Державного реєстру виборців (URL: <https://www.oporaua.org/news/vybory/vybory-prezydenta/vybory-prezydenta-2019/17699-mikolayivshchina-u-drugomu-turi-mistse-golosuvannia-zminili-19-421-viborets>).

Усі виборчі дільниці області розпочали свою роботу вчасно і без порушень. У день виборів до несення служби приступили майже дві тис. правоохоронців, у тому числі військовослужбовці Національної гвардії України та працівники ДСНС. Поліція Миколаївської області закликала громадян з повагою поставитись до волевиявлення один одного та не порушувати публічний порядок під час волевиявлення.

Втім, без дрібних порушень все ж не обійшлося. Так, у с. Кінецьпіль Первомайського району виборець порвав бюлетень та кинув до скриньки на знак демонстрації своєї позиції щодо не підтримки жодного з кандидатів. Аналогічні дії вчинила жінка у Заводському районі. Отримавши бюлетень для голосування, вона розірвала його та кинула просто на підлогу дільниці. Свій вчинок мотивувала небажанням підтримувати жодного з кандидатів у президенти України. Поліцейські склали на жінку адміністративний протокол за ст. 173 Кодексу України про адміністративні правопорушення «Дрібне хуліганство», що тягне за собою накладення штрафу від трьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, або виправні роботи на строк від одного до двох місяців із відрахуванням двадцяти процентів заробітку, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб. Пошкоджений бюлетень було вилучено (URL: <http://izvestia.nikolaev.ua>).

У Миколаєві в окрузі 127 ДВК 480764 спостерігач КВУ помітив, як виборець фотографував бюлетень в кабінці для голосування. На ділянку викликали поліцію, склали протокол. Про це повідомила Т. Куемжі в групі «Спостерігачі Миколаїв» у Фейсбук. Описала вона й інші проблеми: округ 129

ДВК 480890 – погано опечатані урни. Легко можна підняти кришку і здійснити викидання. Округ 127 ДВК 480764 – виборець спробував винести чистий бюлетень з приміщення для голосування. Його затримав спостерігач КВУ і член комісії, після чого виборець розірвав бюлетень (URL: <http://izvestia.nikolaev.ua/news/на-миколаївщині-усі-виборчі-дільниці>).

Загалом, у день виборів до поліції у Миколаївській області надійшло 55 повідомлень про можливі порушення виборчого законодавства, з них до Єдиного реєстру досудових розслідувань внесено відомості за фактом незаконного використання виборчого бюлетеня, складено три адміністративних протоколи (за дрібне хуліганство, та порушення обмежень, щодо передвиборної агітації), за 34 повідомленнями – триває перевірка (URL: <http://izvestia.nikolaev.ua>).

На закордонних виборчих дільницях, у другому турі виборів Президента України П. Порошенко набрав 54,73 %. За нього проголосували 32 749 виборців. Шоумен В. Зеленський отримав 43,78 %. Свій голос за нього віддали 26 196 виборців. Загалом у другому турі виборів на закордонних виборчих дільницях взяли участь 59 830 виборців (URL: <https://prm.ua/poroshenko-peremig-u-zakordonnomu-viborchomu-okruzi>).

В Італії на другий тур зареєструвалися 24 тис. виборців, що становить 10 % від офіційної кількості українців в Італії (близько 240 тис.). За спостереженнями членів дільничих комісій у Римі та Неаполі, активність виборців помітно не підвищилася, порівняно з першим туром. Деякі більше людей цього разу голосували на двох дільницях у Мілані (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ukrainians-voting-in-italy/29894579.html>).

Вибори у Неаполі, Римі та Мілані проходили на території консульських представництв за спільної організації членів дільничих комісій, волонтерів та працівників дипломатичних установ України. Спостерігачі і виборці наголошували на високому рівні організації голосування. На кожній з дільниць працювали від 30 до 50 волонтерів у розпізнавальних футболках чи жилетах. Вони допомагали людям знайти себе у списках, вказували до якого столу слід підходити з відповідним номером у списку, надавали інші консультації для уникнення черг і скупчення людей.

На римській дільниці працював пункт прийому громадян зі скаргами. «Я приймаю людей, які не знаходять себе у списках виборців або мають проблеми з державним реєстром. Попри нашу роз'яснювальну інформаційну кампанію напередодні першого і другого турів, на жаль, не всі з різних причин цікавилися цим. Приходять з паспортами і зразу хочуть проголосувати. Або хтось у першому турі голосував в Україні, а нині хочуть голосувати в Римі, та не встигли подати заяву про зміну виборчої адреси», – повідомила Радіо Свобода член комісії О. Татарин.

Водночас, у зв'язку зі святом католицького Великодня та шкільними канікулами в Італії, багато людей, імовірно, надали перевагу відпочинку або не добралися до дільниць, зокрема через нерегулярну роботу громадського транспорту.

Активно голосували у другому турі виборів Президента громадяни України у Польщі. За даними українського посольства, до дільниць у Варшаві люди стояли в чергах по кілька сотень осіб. На виборчій дільниці у Варшаві черга розтягалася на понад 200 м, проте, рухалася досить швидко. Очевидці стверджували, що охочих проголосувати було в декілька разів більше, ніж у першому турі.

Крім Варшави, українці мали змогу проголосувати в консульствах у Любліні, Кракові та Гданську. На цих дільницях також було велелюдно (URL: <https://www.5.ua/polityka/dovzhelezna-cherha-iak-holosuvaly-ukraintsi-v-polshchi-podrobitysi-190941.html>).

На виборчій дільниці в Австралії, за даними посольства України в цій країні, участь у виборах взяли 99 осіб: з них 72 підтримали П. Порошенка, В. Зеленського – 26. Один бюлетень визнали недійсним (URL: <https://hromadske.ua/posts/vibori-prezidenta-ukrayini-drugij-tur-onlajn>).

В Антарктиді з 12 тих, хто проголосував, 8 осіб віддали голос за Порошенка, а 4 – за Зеленського (URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/president-2019/rezultati-viboriv-zyavilisya-pershidani-tsvk.htm>).

У Канаді на другий тур виборів Президента було зареєстровано 7600 українських громадян, це на 11 % більше, ніж було зареєстровано до першого туру. Українці в Канаді голосували на трьох дільницях: в Оттаві, Торонто та Едмонтоні, на останній цього року голосували вперше (URL: <https://www.5.ua/polityka/vybory-prezidenta-ukrainy-u-kanadi-iak-holosuvaly-za-okeanom-vkliuchennia-190939.html>).

Загалом результати голосування у другому турі виборів Президента України у закордонному виборчому окрузі підтвердили тенденцію попереднього туру: у більшості пострадянських країн та у східній Європі, українці віддали перевагу новачку в політиці, а в Західній Європі та Північній Америці підтримали чинного Президента. П. Порошенко отримав: у США – 73,76 %, в Канаді – 71,20 %, у Великій Британії – 69,83 %, у Франції – 66,58 %, в Німеччині – 55,15 %, в Іспанії – 56,01 %, в Португалії – 57,97 %, в Італії – 62,14 %. В. Зеленський здобув: у Білорусі – 68,48 %, у Молдові – 71,31 %, в Естонії – 72,29 %, в Грузії – 50,38 %, в Польщі – 50,65 %, в Чехії – 59,02 %. Надзвичайно високий показник у В. Зеленського зафіксовано на Кубі, де за нього проголосувало 84,88 % виборців.

Серед причин відмінності політичних уподобань українців за кордоном від настроїв усередині країни, експерти називають різну вагу економічних і політичних пріоритетів, а також перебування у різних інформаційних середовищах.

А. Кларксон, викладач лондонського університету King's College, який досліджує вплив діаспор, вказує, що українські громади хоч і неоднорідні, але створюють власні інформаційні простори, які є досить різними у Північній Америці та у Європі. «Українці, наприклад, в Канаді, що характерно і для інших діаспор, надмірно ідеалізують окремих державних лідерів, ототожнюючи їх з ідеєю державності», – каже А. Кларксон.

На думку дослідника, українці, які живуть за кордоном, більше звертають увагу на місце України у світі і на баланс міжнародних відносин. «Українська діаспора у Європі знає, що таке ЄС, розуміє цінність європейської інтеграції. Вони розуміють, чому такий лідер як П. Порошенко може бути проблематичним, навіть попри те, що має певні переваги. Але вони також розуміють, чому така постать як І. Коломойський і його відносини із В. Зеленським можуть бути проблемою», – говорить А. Кларксон і наголошує, що особливо добре це розуміють українці у Великій Британії, яка проходить через процес «Брекзиту».

А. Кларксон вважає, що висвітлення української виборчої кампанії у західних ЗМІ під час цієї президентської кампанії показало вищий рівень. На його думку, покращення сягає 2014 р., коли багато західних журналістів були вимушені, принаймні тимчасово, переміститися з Москви до Києва для висвітлення протестів на Майдані. «Ми бачимо величезне покращення у розумінні України західними журналістами у порівнянні з тим, що було, наприклад, 10 років тому», – каже А. Кларксон.

«Громади українців у таких країнах як Польща, більшою мірою складаються з нової хвилі трудової міграції. У тій хвилі чимало людей, яких підштовхнула війна на сході України. На українців у західних країнах менше впливають побутові економічні чинники, і тому вони дивляться на вибори Президента як на ширше питання державотворчого рівня», – вважає О. Луцевич, співробітниця британського аналітичного центру Королівського інституту Chatham House у Лондоні.

Хоча Інтернет чи супутникове телебачення дають можливість у тихоокеанській Каліфорнії отримувати інформацію про події в Києві з такою ж швидкістю, що й у Білорусі, чи в самій Україні, різниця інформаційних середовищ є значною, кажуть експерти. О. Луцевич зауважує, що західні ЗМІ активно висвітлювали виборчий процес в Україні, зосереджуючись, насамперед, на нетиповості кандидата В. Зеленського і відсутності у нього політичного досвіду. «Поінформованість виборців (в Україні та в інших країнах) була, можливо, однаковою, але атмосфера в інформаційному полі була іншою», – говорить О. Луцевич. На її думку українці на Заході були під меншим впливом «негативного наративу», що був спрямований проти П. Порошенка на багатьох внутрішніх українських телеканалах.

Водночас, аналіз результатів українських виборів за кордоном знову показав, що лише дуже мала частина людей, які вважають себе українцями, беруть участь у виборчих процесах. Організація «Світовий конгрес українців» вважає, що репрезентує близько 20 млн людей у різних країнах, які походженням пов'язані з Україною. Голосувати мають право лише громадяни України, яких, за приблизними оцінками, у різних країнах може нараховуватися близько 6 млн.

Українська виборча комісія створила у межах Закордонного виборчого округу 101 виборчу дільницю, для якої на голосування 21 квітня 2019 р. надіслали приблизно 437 тис. бюлетенів. Але на цих президентських виборах своїм правом голосу за кордоном скористалися менше 60 тис. українців.

Другий тур виборів Президента України в Північних областях: основні оцінки та результати

Другий тур виборів президента України відбувся 21 квітня 2019 р. – у ньому змагалися чинний президент України П. Порошенко та шоумен В. Зеленський.

30 квітня ЦВК офіційно оголосила результати виборів. Явка під час другого туру президентських виборів склала приблизно 62 % – це 18 409 313 виборців які прийняли участь у голосуванні. Відрив між кандидатами склав в підсумку понад 48 %. Як і по всій країні в північних областях розрив між двома опонентами був суттєвий. Однак в кожній з областей були свої особливості перебігу 2 туру виборів.

На Сумщині після опрацювання 100 % протоколів голосування на виборах Президента України, які відбулися 21 квітня були оприлюднені наступні результати.

За даними ЦВК, кількість виборців, які взяли участь в голосуванні – 544 094. Загалом по Сумщині результати мають такий вигляд: В. Зеленський отримав 82,12 % голосів; П. Порошенко – 15,87 %;

У територіальних виборчих округах результати виглядають так:

ТВО № 157: В. Зеленський – 77,64 %; П. Порошенко – 19,85 %. ТВО № 158 В. Зеленський – 80,96 %; П. Порошенко – 17,07 %.

ТВО № 159 В. Зеленський – 86,46 %; П. Порошенко – 11,82 %. ТВО № 160 В. Зеленський – 85,02 %; П. Порошенко – 12,85 %.

ТВО № 161 В. Зеленський – 80,65 %; П. Порошенко – 17,56 %. ТВО № 162 В. Зеленський – 84,09 %; П. Порошенко – 14,11 %.

Найбільше голосів В. Зеленському дали Суми (округ № 157) – 86 тис. (проте це найменший відсоток за нього – 77,64 %). Найбільший відсоток дав Глухів (округ № 158) – 86,46 % (67234 голоси). Далі – Шостка та Конотоп (округ № 160) – 85,02 % (68 805 голосів), Охтирка – (округ № 162) – 84,09 % (71575 голосів), Білопілля (округ № 158) – 80,96 % (83 853 голосів), Ромни – (№ 161) – 80,65 % (69345) (URL: <https://sumy.depo.ua/ukr/sumy/ostatochni-pidsumki-golosuvannya-na-sumshchini-opratsyuvani-100-viborchikh-protokoliv-20190422952691>). – 2019. – 21.04).

На всіх шести округах Чернігівської області підраховані 100 % голосів у другому турі президентських виборів. У цілому по області В. Зеленський набрав 77,8 %, а П. Порошенко 19,99 %.

Такі дані розміщені на сайті Центральної виборчої комісії. Крім того, за даними, розміщеними на офіційному сайті ЦВК, явка виборців у Чернігівській області 21 квітня становила 62,61 %, що на 2,7 % менше, ніж у першому турі голосування (65,37 %). День голосування пройшов без суттєвих порушень, але були зафіксовані незначні інциденти, які суттєво не вплинули на процес

волевиявлення. Про це розповіли представники Громадянської мережі ОПОРА у Чернігівській області під час прес-конференції 22 квітня 2019 р.

21 квітня в 6 виборчих округах Чернігівщини на 1 090 дільницях проголосувало 507 189 осіб (31 березня – 529 599)

За словами координаторки спостереження Громадянської мережі ОПОРА за виборами в Чернігівській області Н. Висіканець, повторне голосування на виборах Президента України відбулось у конкурентних умовах та із дотриманням базових стандартів: «Окрім однієї дільниці у Варвинському районі всі ДВК, на яких працювали наші спостерігачі, відкрилися і закрилися вчасно, інцидентів із підрахунком голосів не зафіксовано. Що стосується виборчої дільниці № 740148, то там члени комісії висловили претензії до стану однієї зі скриньок для голосування та відмовилися відкривати дільницю. Скриньку заклеїли скотчем та наліпками, поставили печатки та підписи всіх членів дільничної виборчої комісії й о 8:48 відкрили дільницю. Ще одне порушення спостерігачі зафіксували в Чернігові, коли на виборчій дільниці № 740994 місцева мешканка звернулася до голови ДВК М. Солоніної зі скаргою на те, що з 2014 р. її сестрі-покійниці надходять запрошення проголосувати, незважаючи на відповідні заяви з проханням виправити помилку».

Як зазначила речниця поліції Чернігівської області Ю. Ковтун, протягом дня голосування 21 квітня зареєстровано 26 повідомлень, що стосуються виборів Президента України, відкрито одне кримінальне провадження. Зокрема, в Чернігові чоловік намагався кинути шматок паперу в скриньку, а бюлетень винести з приміщення виборчої дільниці. Коли на місце події викликали поліцію, то чоловік спробував з'їсти бюлетень. Відкрито провадження за ч. 1 ст. 158-1 Кримінального кодексу України (URL: <https://www.oporaua.org/news/vybory/vybory-prezydenta/vybory-prezydenta-2019/17951-pidsumki-drugogo-turu-viboriv-na-chernigivshchini-iavka-na-rivni-pershogo-turu-vidkrittia-dvk-iz-zapiznenniam-zaproshennia-golosuvati-nebizhchikam>). – 2019. – 22.04).

У Житомирській області 22 квітня 2019 р. підраховали дані протоколів з усіх 6 територіальних виборчих округів на виборах Президента України. Останніми по Житомирській області отримали дані з 66-ї ТВО (Малин). По всіх шести округах лідирував В. Зеленський з результатом 73.62 %, найбільше голосів – 77,87 % – за нього віддали виборці округу № 64 (Коростень), найменше – 70,13 % – в окрузі № 66 (Малин). У П. Порошенка ж навпаки: найбільша підтримка по 66-му Малинському округу (29,87 %), найменша – по 64-му.

Як повідомляв Житомир.info, у другому турі виборів президента України явка виборців по Житомирській області склала 61,15 %, що більш ніж на 3 % нижче від попереднього туру виборів (URL: https://www.zhitomir.info/news_183311.html).

За даними ЦВК, у Рівненській області більшість голосів жителі віддали також за лідера президентських перегонів В. Зеленського. Явка виборців Рівненщини склала 60,7 % з майже 849 тис. виборців області. Під час першого туру явка становила 65 %.

У Рівному (152-й округ) за В. Зеленського проголосували 58,3 % жителів міста. За П. Порошенка – 38,7 %. Три відсотки бюлетенів було зіпсовано або ж визнано недійсними.

У 154-му виборчому окрузі, в який входять південні райони області (Дубенський, Здолбунівський, Радивилівський, Млинівський, Демидівський) результат волевиявлення виявився дещо несподіваним. Попри те, що цей округ вважається найбільш національнопатріотичним в області і, як очікували, мав підтримати П. Порошенка, переміг там також В. Зеленський. За нього віддано 58 % голосів. За П. Порошенка – 40 %. 2 % бюлетенів визнано недійсними.

Центральні райони Рівненської області В. Зеленському відділи 58,6 % голосів, а П. Порошенку – 38,9%. 2,5% бюлетенів зіпсовано.

У найбільш віддалених північних районах В. Зеленський отримав 61,8 % голосів. П. Порошенко – 36,2 % (URL: <https://rivnepost.rv.ua/news/narivnenshchini-pidrakhovano-mayzhe-100-protokoliv-v-usikh-okruhakh-peremih-zelenskiy>). – 2019. – 22.04)

На всіх виборчих округах Волині після опрацювання 100 % протоколів перемогу у другому турі виборів Президента України здобув В. Зеленський. Його підтримали 63,42 % (310 445) волинян. П. Порошенко отримав підтримку 33,97 % (166 266) виборців, про це свідчать дані ЦВК Так, на виборчому окрузі № 19, куди входять міста Володимир-Волинський, Нововолинськ та Володимир-Волинський, Іваничівський, Любомльський райони, явка на виборах становила 62,63. Проголосували 87 278 осіб Перше місце посідає В. Зеленський з результатом 68,47 %. За нього проголосували 59 765 мешканців округу. Чинний президент П. Порошенко набрав 28,83 % або 25 165 голосів. На виборчому окрузі № 20, куди входять Горохівський, Локачинський, Луцький, Рожищенський, Турійський райони, перше місце посів В. Зеленський з результатом 60,91 %. За нього проголосували 62 531 мешканці округу. Відповідно чинний президент П. Порошенко програв з результатом 36,83 % або 37 812 голосів.

На виборчому окрузі № 21, куди входять Ковель, Ковельський, Ратнівський, Старовижівський, Шацький райони, явка становила 63,65. Проголосували 96 900 осіб. Перше місце посів В. Зеленський з результатом 67,40 %. За нього проголосували 65 319 мешканців округу. П. Порошенко набрав лише 29,94 % або 29 018 голосів. На виборчому окрузі № 22, з центром у Луцьку, участь у голосування взяли 102 409 виборців.

Перше місце із результатами 58,90 % посів В. Зеленський. П. Порошенко здобув 37,93 % голосів.

На виборчому окрузі № 23, куди входять Камінь-Каширський, Ківерцівський, Любешівський, Маневицький райони, явка виборців становила 63,13 %. Проголосували 100 189 осіб. Перше місце за результатами посів В. Зеленський з результатом 62,38 %. За нього проголосували 62 501 мешканець округу. Відповідно чинний президент П. Порошенко програв з результатом 35,35 % або 35 419 голосів (URL: <https://www.volynnews.com/news/policy/zelenskyu-z-kolosalnym-vidryvom-peremahaye-poroshenka-na-volyani>). – 2019. – 23.04).

За оцінкою Комітету Виборців України день голосування загалом було проведено у відповідності до стандартів чесних та вільних виборів. У порівнянні із першим туром виборів кількість порушень дещо зменшилася. Офіційні спостерігачі КВУ зафіксували низку порушень виборчого законодавства в день голосування, однак ці порушення не носили системного характеру та не були такими, що могли суттєво вплинути на результати волевиявлення громадян.

Серед зафіксованих проблем: проведення агітації в день голосування, видача бюлетенів без належних документів, що посвідчують особу, розголошення таємниці голосування, помилки в роботі виборчих комісій. У порівнянні із першим туром виборів кількість випадків щодо розголошення таємниці голосування зменшилася. В окремих випадках КВУ зафіксував використання таких недоброчесних технологій як підвезення громадян до дільниць та спроби винесення бюлетенів за межі дільниць. Ці факти носили поодинокий характер. У переддень та день голосування, спостерігачі КВУ зафіксували наявність значної кількості матеріалів, що мають ознаки агітаційних. Такі матеріали активно розповсюджувалися в соціальних мережах. Зокрема, в день голосування користувачі мережі Instagram могли спостерігати таргетовану рекламу від сторінки «Команда Зеленського» із написом «Залишилося X часу щоб змінити хід історії». Окрім цього, спостерігачі КВУ з усіх регіонів України повідомляли про наявність зовнішньої реклами (білборди, сітілайти) із ознаками агітаційних матеріалів П. Порошенка та В. Зеленського. КВУ вказує на збільшення кількості незаконної агітації в день тиші та день голосування у порівнянні з першим туром виборів.

Особливістю дня голосування стало активне поширення в соціальних мережах маніпулятивної інформації щодо правил заповнення бюлетенів. Зокрема, вказувалося, що при заповненні бюлетеня потрібно не лише проголосувати за одного з кандидатів, але й одночасно викреслити прізвище іншого чи поставити інші позначки навпроти його прізвища. КВУ наголошує, що подібні дії могли призвести до визнання бюлетенів недійсними.

КВУ в цілому позитивно оцінює діяльність Центральної виборчої комісії та правоохоронних органів щодо недопущення порушень в день голосування. У день голосування ЦВК здійснювала свою діяльність з дотриманням положень виборчого законодавства. Правоохоронні органи належним чином забезпечували правопорядок на виборчих дільницях і реагували на порушення виборчого законодавства (URL: <http://cvu.org.ua/nodes/view/type:news/slug:vidbulasia-pres-konferentsiia-kvu-shchodo-pidsumkiv-druho-ho-turu-vyboriv>). – 2019. – 22.04).

Отже, другий тур виборів Президента України в Північних областях в цілому пройшов спокійно, суттєвих порушень зафіксовано не було. Явка виборців склала в усіх північних областях більше 60 %, що дозволяє визнати вибори легітимними. В деяких областях в порівнянні з першим туром, на виборчих дільницях значно зменшилася кількість спостерігачів. Хоча офіційна кількість зареєстрованих спостерігачів перед другим туром дещо збільшилася. Проте за одностайною думкою експертів і міжнародної спільноти вибори

Президента України 2019 р. відбулися на належному рівні і відповідали міжнародним демократичним стандартам.

О. Ворошилов, ст. научн. сотр. «СІАЗ» НБУВ

II тур президентских выборов-2019 на Востоке Украины

21 апреля 2019 г. украинцы во второй раз имели возможность отдать свои голоса за одного из двух кандидатов в президенты – В. Зеленского или П. Порошенко.

В Восточных регионах страны итоги голосования выглядят следующим образом:

Донецкая область: за В. Зеленского проголосовали 86,94 %, а за П. Порошенко – 10,59 %; Луганская область: за В. Зеленского – 89,44 %, за П. Порошенко – 8,43 %; Харьковская область: за В. Зеленского – 86,88 %, за П. Порошенко – 11,17 %

В целом по Украине, голосовать пришли 18 491 800 украинцев, имеющих право голоса. Явка составила 62,09 % и была чуть ниже, чем в первом туре.

Меньше всех граждан проголосовало в Луганской области – 299 300 человек. Там же, кстати, зафиксирована и самая низкая поддержка действующего Президента – всего 23 тыс. голосов.

В то же время, согласно данным, опубликованным Гражданской сетью ОПОРА, активность избирателей Востока (61,4 %) была выше, чем на Западе и Юге, и уступила лишь Центру страны.

На специальных военных участках в зоне ООС в голосовании приняли участие 35 тыс. военных, из которых 17,7 тыс. поддержали В. Зеленского, а 17,4 тыс. – П. Порошенко, то есть, разрыв между кандидатами составил всего 300 голосов.

На спецучастках в Донецкой области В. Зеленского поддержали 13,4 тыс. военнослужащих, П. Порошенко – 13,1 тыс. При этом, кандидат показал лучший результат в Бахмуте, Славянске, Дружковке, Покровске, Мариуполе и Волновахе. Действующий президент П. Порошенко победил на спецучастках в Ясиноватском районе, Краматорске, Торецке и Марьинке.

На спецучастках в Луганской области П. Порошенко (4 324) обошел В. Зеленского (4 308) всего на 16 голосов. Действующий Президент победил в Станице Луганской, Рубежном, Лисичанске и Счастье. За В. Зеленским остались Сватово и Северодонецк.

При этом большое количество бюллетеней (до 5 %) в зоне боевых действий была испорчена. На национальном уровне этот показатель существенно меньше и составляет 2,31 %.

Комментируя итоги нынешних президентских выборов на Донбассе, председатель правления общественной организации «Донецкий институт информации», журналист А. Мацука отметил, что хотя значительная часть избирателей Донбасса и продолжает поддерживать пророссийских политиков,

однако тренд – положительный для Украины. После событий 2014 г. жители этих двух областей меняют свои настроения на проукраинские: «Мы видим явку на Востоке Украины. Она очень выросла. И это также свидетельствует о том, что это и есть проукраинский настрой людей неважно за какого кандидата, но зарегистрированного ЦИК, который имеет статус кандидата и действует в соответствии с украинским законодательством. И для Донбасса участие в таких избирательных кампаниях – это индикатор проукраинскости как таковой».

Также он обращает внимание на то, что доля пророссийски настроенных избирателей значительно сократилась: «В 2010 г. на президентских выборах пророссийский В. Янукович получил в Донбассе 71–75 %. Сейчас пророссийский Ю. Бойко – около 40 %. То есть пророссийские и советские настроения за последние годы уменьшились почти вдвое. И это признак того, что Донбасс медленно, но украинизируется. ... На Донбассе изменение предпочтений со стороны бывших регионалов и коммунистов в сторону В. Зеленского – это движение в проукраинский электорат», – считает активист.

Что же касается фальсификаций в ходе выборов, то они хотя и имели место, но системного характера не носили и никакого серьезного влияния на итоги волеизъявления граждан не оказали.

Отмечается, что массовых фальсификаций «российского» типа, когда избирательные комиссии добавляют голоса за «нужного» кандидата, одновременно увеличивая явку, на этих выборах в масштабе страны не наблюдалось. В масштабе регионов, единственным исключением является Донецкая область, где видны признаки добавления голосов за действующего Президента, подтверждаемые сообщениями наблюдателей с мест о вбросах. Масштаб этих махинаций можно оценить примерно в 40 тыс. лишних голосов за П. Порошенко (URL: <https://trv-science.ru/2019/04/23/ukraina-drugoj-massshtab>).

Наблюдатели сообщают, что в Донецкой области применяли несколько видов махинаций.

Первая – карусели. Группы людей ездили от участка к участку и голосовали по несколько раз.

Вторая – голосования на дому. В последние дни перед выборами на многих участках появлялись десятки желающих проголосовать на дому (в то же время некоторые избиратели даже не знали, что изъявили такое желание).

Третья – вброс бюллетеней за «нужного» кандидата.

Четвертая – банальное переписывание голосов одного кандидата другому.

В то же время, некоторые «информированные источники» сообщают, что хотя все это делалось в пользу П. Порошенко, указания из центрального штаба на фальсификации не было – это так называемые «перегибы на местах».

В результате на 40 участках П. Порошенко получил более 50 %. Более 70 % П. Порошенко получил на 5 участках – в Верхнеторецком, Урзуфе, Торецкое, Степном и Дружковке. (Всего в Донецкой области около 1 тыс. участков).

Но это результат первого тура. Во втором все было известно заранее. Поэтому лишние раз решили «не тратиться».

Как итог, Донецкая область стала единственной, где поддержка П. Порошенко упала, по сравнению с первым туром. Если в целом по стране результат вырос с 15 % до 24 %, то в Донецкой области с 12 % снизился до 11 %.

Электоральный географ А. Киреев проанализировал, как от первого тура до второго изменилась поддержка П. Порошенко на каждом участке в регионе. В Донецкой области он зафиксировал аномалии, которые назвал «свисающие гроздьи». Он обратил внимание на «несколько участков, где поддержка значительно упала – до минус 60 процентных пунктов. Например, в первом туре было 70 %, а во втором – лишь 10 %. Вот это и есть “свисающие гроздьи”».

Также А. Киреев отметил тенденцию, что поддержка П. Порошенко упала одновременно с явкой на таких «аномальных» участках. «Объяснение очень простое: на этих участках во втором туре не вбросили бюллетени за П. Порошенко. Соответственно упала и явка, и его поддержка. ... Очень красивый получился кейс о том, как два тура выборов наглядно показывают фальсификации или настоящие результаты», – подытожил А. Киреев.

Выводы, которые делают эксперты из вышеизложенного, сводятся к следующему:

1. Фальсификации в пользу П. Порошенко были – и в первом и во втором турах, но они не имели системного характера и не оказали какого-либо существенного влияния на результат.

2. Масштабы фальсификаций во втором туре были меньше, чем в первом, поскольку для части исполнителей стала ясна их бессмысленность ввиду подавляющего преимущества В. Зеленского.

3. Практически никто, ни наблюдатели, ни эксперты (за исключением одного случая), не зафиксировали событий, позволяющих подозревать наличие фальсификаций в пользу В. Зеленского.

Также можно отметить, что в день выборов в Украине в подразделения Национальной полиции поступило 47 ложных сообщений о заминировании.

Об этом, в частности, сообщил заместитель председателя Нацполиции В. Аброськин в Facebook.

Он рассказал, что 15 таких сообщений зарегистрировано в г. Харьков (больше только в Киеве – 19). Объектами «посягательств» в городе были: международный аэропорт Харьков, супермаркеты Ашан и Ave Plaza, торговоразвлекательные центры Даффи, Французский Бульвар, гостиницы Kharkiv Palace, Овис, Харьков, Мир, Меркурий, Парк Отель и ряд других.

Впрочем, проведенными проверками взрывоопасных предметов обнаружено не было.

В целом же, президентские выборы-2019 запомнятся яркими дебатами, нестандартным пиаром, и войдут в историю как абсолютно демократические, с наименьшим количеством фальсификаций. Нельзя сказать, что результаты второго тура были непредсказуемы, в отличие от первого тура. Даже букмекеры четко уловили основной тренд и не ошиблись. В целом украинские избиратели проявили ярко выраженное желание видеть новые лица в политике,

и именно на этой почве страна впервые за годы независимости продемонстрировала подавляющее единство мнений.

С. Горова, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

ЗЕ-команда після виборів: зміна політичних векторів чи рух у заданому напрямі?

В. Зеленський офіційно став переможцем президентських виборів в Україні та очікує інавгурацію. За офіційними даними ЦВК, після 100 % обробки голосів виборців, В. Зеленський отримав 73,22 % голосів, а П. Порошенко – 24,45 %. Відрив між кандидатами – майже 49 %. За В. Зеленського свій голос віддали 13 541 528 осіб, а за П. Порошенка – 4 522 450. Колишній артист переміг у всіх областях України, крім Львівської. Там перемогу отримав діючий Президент, якого підтримали 62,82 % виборців. «Так, що ми офіційно перемогли у другому турі виборів Президента України! Чекаємо інавгурацію», – заявили у команді В. Зеленського. При цьому, новообраний Президент під час консультацій з представниками парламентських фракцій повідомив, що дата інавгурації стане відома наступного тижня. «Ми запропонували нашу дату для інавгурації (19 травня – прим. авт.). Я пояснив, що нам потрібно визначитися з датою, бо йдуть контакти із зарубіжними гостями, яким теж потрібно зрозуміти свій графік, тому, що всі хочуть приїхати до нас в Україну, для святкування цього серйозного дня», – сказав В. Зеленський журналістам після зустрічі у парламенті (URL: <https://www.segodnya.ua/politics/zelenskiy-ozvuchil-rezultaty-vstrechi-v-rade-po-inauguracii-1263496.html>). – 2019. – 04.05).

У той же час, чинний Президент П. Порошенко подякував Україні і народу за 5 років спільної роботи. Гарант зазначив, що під час другого туру 21 квітня «ми не перемогли, але й не програли». Він зазначив, що його підтримали 4,5 млн українців, тому «головні перемоги ще попереду».

Слід нагадати, що раніше В. Зеленський заявляв, що йде в президенти України тільки на один термін – 5 років. Він також обіцяє подати перший законопроект «Про народовладдя», який повинен формувати головні завдання для влади, зокрема через референдуми. Пропонує внести законопроекти про зняття недоторканності з Президента, народних депутатів, суддів, про імпічмент Президента і відкликання нардепа. Він пропонує проводити вибори в Парламент і місцеві ради за відкритими списками, а за «кнопкодавство» і прогули засідань – позбавляти мандатів. В. Зеленський також пропонує провести референдум щодо вступу України в НАТО, а зарплату для українських військових зробити на «рівні натовських стандартів» (URL: https://24tv.ua/ru/ukraina_tag1119). – 2019. – 30.04).

При цьому, слід зазначити, що у ЗМІ, на сьогоднішній день, ведуться нескінченні обговорення: що зробить або не зробить на посаді глави держави

В. Зеленський. На думку експертів – ця тема – суцільна загадка і тому тут можливі варіанти.

Саме на нового Президента українські громадяни покладають надії на посилення боротьби з корупцією, зміну застарілої системи державного управління, поліпшення демографічної ситуації в країні і як результат – відчутне економічне зростання.

Однак багато експертів сходяться на думці, що не варто чекати радикальних змін в економічній політиці, поки не відбудуться вибори до Верховної Ради і не буде сформована нова команда однодумців. При цьому, економічний аналітик О. Рябоконт каже, що йому надзвичайно цікаво читати все розмаїття суспільних і експертних очікувань від економічної політики майбутнього українського Президента В. Зеленського. «Особливо яскраво вони вражають на тлі повної відсутності у переможця президентських перегонів будь-якої, не те щоб стрункої і цілісної, але і взагалі осмисленої економічної програми», – пояснює О. Рябоконт. На його думку, результати парламентських виборів і, ймовірно, наступні за ними у 2020 р. вибори в місцеві органи влади можуть остаточно закріпити дві головні і важливі з існуючих вже сьогодні тенденцій в українській економіці – децентралізацію (регіоналізацію) і деіндустріалізацію.

Експерти відзначають і те, що на сьогоднішній день доводиться чути лише інформацію від членів команди В. Зеленського, і ці заяви часто суперечливі й розмиті (URL: <https://ukraina.ru/exclusive/20190505/1023508552.html>). – 2019. – 05.05).

Щодо економічної політики новообраного президента слід зазначити, що у нього поки відсутні будь-які можливості по її реалізації. У контексті цього, можна говорити і про те, що із завершенням президентської кампанії неформально починається кампанія по обранню Верховної Ради України. За конституцією Україна є парламентсько-президентською республікою. Тому для того, щоб В. Зеленський міг дійсно втілювати озвучені у президентських перегонах обіцянки, йому належить ще отримати парламентську підтримку. Однак недавні події показали, що ВРУ у нинішньому складі навряд чи буде повноцінно взаємодіяти з В. Зеленським. Свого роду викликом новообраному президенту можна назвати прийняття 25 квітня мовного закону. Деякі експерти кажуть, що таким чином «Зеленського поставили на розтяжку». Другим провокативним моментом деякі фахівці називають повідомлення на початку квітня голови Об'єднання «Самопоміч» А. Садового про підготовку депутатами від даної партії законопроекту «Про Президента України», в разі прийняття його ВРУ В. Зеленський позбавляється реальних президентських повноважень. На наступний день після другого туру виборів голова ВРУ А. Парубій заявив, що в разі реєстрації цього законопроекту і підтримки його профільним комітетом Верховної Ради, він може включити документ до порядку денного для прийняття рішення.

Відповідно, досить обговорюваною у ЗМІ темою стає можливість дострокових виборів ВРУ. При цьому, новообраний Президент України заявив, що зможе відповісти на питання про дострокове припинення повноважень ВРУ

тільки після того, як вступить на посаду Глави держави. У свою чергу, спікер парламенту А. Парубій заявляв, що не допустить розпуску Парламенту (URL: <http://gordonua.com/news/politics/zelenskiy-vse-hotyat-uslyshat-budem-my-raspuskat-parlament-ili-net-eshche-rano-ob-etom-govorit-937335.html>). – 2019. – 04.05).

Однак, представляє інтерес і думка деяких експертів, які вважають, що дострокові вибори вигідні і обраному Президенту В. Зеленському, і ще чинному Президенту П. Порошенку. У разі дострокових виборів В. Зеленський міг би зберегти на них більшість свого електорату, а П. Порошенко – не втратити наявне у нього виборче ядро, що оцінюється приблизно у 16 %. У разі чергових парламентських виборів, призначених на 27 жовтня 2019 р., В. Зеленський ризикує за відпущені півроку в значній мірі втратити свою популярність, а П. Порошенко – скоротити свій електорат до мінімуму потрапляння до Верховної Ради. Але зараз для протидії В. Зеленському П. Порошенко вважає за краще все-таки взаємодію з депутатами, а не розпуск Ради власним рішенням (URL: <https://eodaily.com/ru/news/2019/04/30/zelenskiy-protiv-sistemy-ssha-vyrezayut-oligarhicheskuyu-opuhol-ukrainy>). – 2019. – 30.04). Так що, схоже, дострокових виборів до Верховної Ради України не буде.

Сьогодні, показово, що команда В. Зеленського вже активно працює у сфері налагодження міжнародних відносин. Так, радники новообраного Президента під час візиту в Брюссель провели ряд зустрічей з європейськими чиновниками і домовилися про підтримку першочергових кроків В. Зеленського. «Ми побачили підтримку нашої політики з боку західних партнерів і зацікавленість в активізації співпраці з Україною під час президентства В. Зеленського», – повідомив радник В. Зеленського О. Данилюк.

Члени команди В. Зеленського у посольстві Канади в Бельгії також зустрілися з представниками країн – учасниць конференції з підтримки реформ в Україні, яка відбудеться влітку в Торонто. Основним питанням обговорення було сприяння з боку західних партнерів в реалізації антикорупційних заходів, судової та економічних реформах, забезпеченні верховенства права.

О. Данилюк і Р. Рябошапка також провели зустрічі з президентом Альянсу лібералів і демократів за Європу Ганс ван Баалену, з К. Даніельсоном, генеральним директором Директорату Європейської комісії з питань сусідства і переговорів по розширенню ЄС і виконавчим директором Європейського оборонного агентства Х. Домек (URL: <https://112.ua/politika/sovetniki-zelenskogo-v-bryuselle-dogovorilis-o-podderzhke-novoizbrannogo-prezidenta-evropeyskimi-chinovnikami-490496.html>). – 2019. – 04.05).

Однак при цьому, звертають на себе увагу, коментарі ситуації з боку зарубіжних експертів і ЗМІ. Так, експерт в області геополітики Д. Мойсей на сторінках французького видання Les Echos вказав, що «з обранням В. Зеленського ми увійшли в абсолютно непередбачуваний світ, в якому, щоб бути легітимним в політиці, потрібно не мати досвіду» (URL: <https://www.segodnya.ua/ukraine/v-nato-gotovy-prinyat-ukrainu-eto-ukraina-ne-gotova-voyti-v-alyans-top-5-citat-1263334.html>). – 2019. – 04.05).

Багато видань скептично оцінюють мрії громадян України на поліпшення життя. А серед причин поразки ще чинного Президента називають корупцію, бідність населення, масову еміграцію населення країни. Так, кілька показових матеріалів: Handelsblatt (Німеччина): «В. Зеленський поставив Україну на невідомий шлях. Його єдиний політичний досвід – роль вчителя історії (в серіалі “Слуга народу”), який запропонував боротьбу з корупцією, в результаті чого стає Президентом. І якщо Україна вибрала його, значить, вона ще мріє і сподівається. Під час словесного поєдинку на стадіоні В. Зеленський і П. Порошенко звинувачували один одного. Це було нижчою точкою політики, але вищим проявом демократії». La Repubblica (Італія): «У передвиборній кампанії не можна було зрозуміти, де межа між персонажем В. Зеленського в серіалі “Слуга народу” і кандидатом у Президенти України. Розігруючи карту простої людини з народу, змішуючи вигадки та реальність, 41-річний актор використовував невдоволення виборців. Його противники вважають, що відсутність політичного досвіду може бути небезпечним для однієї з найбідніших країн Європи. Багато хто побоюється, що В. Зеленський може повернути Україну на орбіту Росії, не даючи їй вступити в ЄС і НАТО». Dagbladet (Норвегія): у статті «Нищівну перемогу здобула повна невідомість» підсумки виборів названі черговою революцією. Onet (Польща): «Перший і очевидний висновок по українських виборах: Україна стала європейською державою. Президент, який мав адміністративний апарат, армію і спецслужби, не зміг фальсифікувати підсумки виборів і визнав програш сатирикові, якого підтримував олігарх. Але українці вибрали невідомо кого з невідомо якою політичною програмою, тому, що вони вже так звикли до брехні політиків».

Respekt (Чехія): «В. Зеленський добре провів виборчу кампанію з прагматизмом і цинічністю. Може бути, в ньому росте український лідер, але поки це непомітно. Коли він представляв своїх соратників, то був схожий на ведучого або продюсера. Але воюючим країнам потрібні зовсім інші лідери. А П. Порошенко не пощастило: він міг перемогти будь-кого, але проти нього не спрацювала хибна стратегія «я вам не подобаюся, але я – стабільність» (URL: <https://marker.ua/politicheskij-blok/vybory/9803-opasnye-predvybornye-igry-v-ukraine-kaku-yu-pozitsiyu-zanyal-poroshenko>. – 2019. – 04.05).

При цьому, показово, що влада США від новообраного Президента України очікує продовження антикорупційних реформ, забезпечення політичної стабільності та економічного добробуту країни. Про це стало відомо за результатами відкритих слухань у Палаті представників Конгресу США. Конгресмени і експерти також відзначили, що США повинні надати Україні тверду підтримку, взяти безпосередню участь в проведенні реформ і збільшити політико-дипломатичну і військово-технічну допомогу в боротьбі з Росією, включаючи нові санкції. Виступаючі додали, що США повинні посилити антиросійські санкції в координації з європейськими партнерами, а також координувати свої позиції в енергетичній сфері, зокрема, щоб Москва не маніпулювала проектом газопроводу «Північний потік-2» у своїх цілях. (URL: <https://ukraina.ru/news/20190503/1023507075.html>). – 2019. – 03.05).

Офіційний представник Державного департаменту США В. Екер також заявила, що новообраному Президенту В. Зеленському США обіцяють підтримку і розраховують на новий імпульс у процесі врегулювання ситуації на Донбасі. «Посольство США в Україні є основним голосом уряду США по двосторонніх питаннях. Але нас радує, що в Україні відбулися демократичні вибори і ми готові продовжувати наше партнерство з Україною при її новому Президенті. Безсумнівно, це теж можливість відновлення зусиль по встановленню миру на Донбасі», – сказала вона.

Однак, представник Держдепу не дала чіткої відповіді щодо планів В. Зеленського залучити США до «нормандського формату».

Слід нагадати, що ще до офіційного оголошення результатів виборів в Україні, президент США Д. Трамп привітав В. Зеленського з перемогою. Американський лідер назвав ці вибори важливим етапом в історії України і пообіцяв «непохитну» підтримку США (URL: <https://www.segodnya.ua/politics/v-gosdepe-ozvuchili-chetkuyu-poziciyu-ssha-po-sotrudnichestvu-s-zelenskim-1263492.html>). – 2019. – 04.05).

При цьому, спецпредставник Держдепартаменту США з питань України К. Волкер заявив, що якщо новий Президент піде на будь-яку значиму поступку Росії у питанні врегулювання на Сході України, люди дуже швидко повернуться проти нього (URL: <https://strana.ua/news/199095-v-ssha-predosterehajut-zelensko-ho-ne-otkazyvatsja-ot-territorij-radi-mira-na-donbasse.html>). – 2019. – 01.05).

При всьому цьому, у даній ситуації представляють інтерес кілька експертних версій, за однією з яких В. Зеленський є лише зіч-головою закритого акціонерного товариства по перерозподілу ресурсів України за участю олігарха І. Коломойського. За іншою, просування В. Зеленського пояснюють стратегією «глибинної держави» США, зацікавленної в стабілізації ситуації після бурхливих потрясінь на захопленій частині України. Американцям не потрібна українська олігархічна «система» з декількома олігархічними бенефіціаріями. Вони зацікавлені в її знесенні для встановлення прямого контролю над ресурсами України без олігархічного посередництва. В цьому випадку В. Зеленський з його командою, в якій помічені й люди Д. Сороса, і люди, пов'язані з ЦРУ, виступає лише інструментом з видалення олігархічної «системи» (URL: <https://eadaily.com/ru/news/2019/04/30/zelenskiy-protiv-sistemy-ssha-vyrezayut-oligarhicheskuyu-opuhol-ukrainy>). – 2019. – 30.04).

За третьою версією, експерти вказують на ідеологічні зв'язки багатьох членів команди нового Президента України з Демократичною партією США. Так, директор Агентства соціальних досліджень С. Білашк заявив, що людей, представлених у «команді мрії» В. Зеленського, яку він формує зараз, об'єднує їх орієнтація на Демократичну партію США і особисто колишнього віцепрезидента США і головного суперника президента Д. Трампа на майбутніх у листопаді наступного року президентських виборах Д. Байдена (URL: <https://newizv.ru/article/general/29-04-2019/zelenskogo-kryshuet-byvshiy-vitse-prezident-ssha-bayden>).

Експерти в своїх коментарях відзначають, що «Байден, через якого в Україну йшла мільярдна американська допомога, був всіляко обласканий владою П. Порошенка, який називав його великим другом України і нагородив орденом. Але під час президентської кампанії концепція різко змінилася – і генпрокурор Луценко злив Вашингтону компромат на Байдена, сподіваючись отримати лояльність адміністрації Трампа і гарантії від кримінальних переслідувань після поразки Порошенка» (URL: <https://strana.ua/articles/199259-kak-v-ssha-nabiraet-oboroty-ukrainahejt-v-borbe-trampa-protiv-bajdena.html>). – 2019. – 03.05).

Журналіст Vanity Fair Т. Нгуйєн вважає, що «... справи Дж. Байдена в Україні обіцяють стати головним скандалом на виборах-2020. Так Д. Трамп і конкурента дискредитує, і в цілому помститься демократам за розкручену ними справу про російське втручання у вибори, доказів якого так і не знайшли після дворічного розслідування спецпрокурора. до того ж, виходить, що «темні гроші» в Україні заробляв не тільки політтехнолог П. Манафорт, людина Д. Трампа, а й самі демократи (син Дж. Байдена). За задумом Білого дому, справа про українське втручання має затьмарити «рашагейт». Тепер питання в тому, чи допоможе Д. Трампу в атаці на Дж. Байдена новий Президент В. Зеленський. «Неясно, чи буде новий генпрокурор України, якого призначить В. Зеленський, розслідувати справу Burisma. Так як Дж. Байден разом із П. Порошенком був проти І. Коломойського, якому приписують зв'язок із В. Зеленським, то, очевидно, варто чекати чергового витка скандалу проти Дж. Байдена і сприяння в цьому питанні Києва. Також можуть спливати нові деталі про зв'язки штабу Хілларі з П. Порошенком», – говорить Т. Нгуйєн (URL: <https://strana.ua/articles/199259-kak-v-ssha-nabiraet-oboroty-ukrainahejt-v-borbe-trampa-protiv-bajdena.html>). – 2019 – 03.05).

За прогнозами експертів, в найближчі півтора роки Україна не зійде з екранів американського ТБ. І така ситуація Україну в черговий раз може виставити корумпованою державою, що, безумовно вдарить по міжнародній репутації нашої країни.

Ще одна тема, яка активно дискутується у ЗМІ це – майбутні можливі контакти новообраного Президента України з господарем Кремля. Однак, В. Зеленський вже зробив кілька заяв, які свідчать про зворотне. Так, новообраний Президент поставив умову Кремлю: він готовий вибудувувати відносини з Росією тільки за умови деокупації Донбасу і Криму, звільнення українських заручників та політ'язнів і розраховує на поступки Москви на найближчих переговорах. Про це йдеться у заяві, поширеній 2 травня його прес-службою. Новообраний Президент закликає російську сторону не вдаватися до мови погроз і розраховує, що на найближчій зустрічі в «нормандському форматі» Росія продемонструє готовність до деескалації та зробить конкретні кроки в цьому напрямку.

В. Зеленський також виступив із заявою, в якій закликав Росію повернути контроль за українським кордоном. Він почав заяву, яку виклав на своїй сторінці у Фейсбуці, з того, що довго думав щодо «спільного» між Україною і Росією (раніше російський президент В. Путін у черговий раз сказав, що між

російським і українським народами багато спільного, і навіть виступив за єдине громадянство для жителів двох країн – прим авт.). В. Зеленський зазначив, що після анексії Криму і російської агресії на Донбасі з «спільного» між країнами залишилося тільки одне – державний кордон. І контроль за кожним міліметром з української сторони Росія повинна повернути. «Тільки тоді ми зможемо продовжити пошуки спільного», – заявив новообраний Президент.

В. Зеленський також зазначив, що «заборона експорту нафтопродуктів, відкриття пунктів видачі паспортів жителям окупованих територій, утримання українців в полоні ні на йоту не наближає врегулювання відносин між нашими країнами, які точно не можна назвати братніми». (URL: <https://www.svoboda.org/a/29916745.html>). – 2019. – 02.05).

У свою чергу, перший віце-спікер «кримського парламенту» Ю. Фікс вказав на те, що об'єднує Україну і Росію. За його словами, В. Зеленський ще «занадто молодий і мало пробув в якості президента», тому не має права робити подібні заяви. «...Нас об'єднує багатовікова історія, спільна боротьба проти ворогів, які нападали на Радянський Союз, спільна перемога у Великій Вітчизняній війні, загальна історія, культура, тісні родинні зв'язки», – заявив Ю. Фікс і підкреслив, що росіяни і українці є братніми народами, яким нема чого ділити, і «про це недозволено забувати нікому» (URL: <https://iz.ru/874675/2019-05-03/v-krymu-napomnili-zelenskomu-ob-obshchem-u-ukrainy-i-rossii>). – 2019. – 03.05).

Раніше депутат Верховної ради Ю. Бойко теж відреагував на висловлювання В. Зеленського. «Це повторення помилок минулого режиму», – вважає нардеп. На його переконання, такий політичний курс є «безвідповідальним» і «веде у глухий кут». Він також підкреслив, що від нового українського лідера чекають миру, а не повторення риторики П. Порошенка в стилі «геть від Росії».

З цього приводу депутат Держдуми Росії Р. Бальбек заявив, що кордони є «лише офіційною назвою», оскільки громадяни Росії і України «як і раніше близькі один одному». (URL: https://www.gazeta.ru/politics/2019/05/03_a_12335785.shtml). – 2019. – 03.05).

У свою чергу, радник обраного Президента України В. Зеленського з питань національної оборони і безпеки І. Апаршин вважає, що протягом п'яти років можна повернути контроль над окупованими територіями Донецької і Луганської областей. У своєму коментарі ситуації він сказав, що повернення територій не повинне відбуватися військовим шляхом, оскільки це може привести до великих жертв. І. Апаршин також вважає, що відновлення українського суверенітету в Криму займе більше часу. (URL: https://zn.ua/POLITICS/u-zelenskogo-nazvali-sroki-vozvrashcheniya-donbassa-i-kryma-316468_.html). – 2019. – 02.05).

Однак у даній ситуації, звертає на себе увагу оприлюднений ЗМІ відкритий лист громадського і політичного діяча «ДНР» П. Губарева до В. Зеленського. У листі П. Губарев звертається до новообраного Президента: « ... Своїм необережним (або свідомим?) висловлюванням Ви вже налаштували проти себе тисячі жителів Донбасу, відрізаючи теоретичну можливість будь-яких

переговорів, ще навіть не вступивши на посаду Президента». П. Губарєв вважає, що політика нинішньої України повністю суперечить європейській політичній культурі, яка має на увазі збереження і підтримання національного, культурного, мовного різноманіття в межах окремо взятої держави (URL: <https://rusvesna.su/news/1556556694>). – 2019. – 30.04).

Слід зазначити, що і голова політради Української партії «Опозиційна платформа – За життя» В. Медведчук, закликав не ставитися до жителів Криму і «самопроголошених Донецької і Луганської народних республік», як до ворогів (URL: <https://iz.ru/875077/2019-05-05/medvedchuk-prizval-ne-otnositsia-k-zhiteliam-donbassa-i-kruma-kak-k-vragam>). – 2019. – 05.05).

І ось така нині існуюча риторика також, певною мірою, свідчить про помилки деяких експертів щодо промосковсько налаштованого нового Президента України і вказує на пролонгацію нині існуючої ситуації «ДНР і ЛНР».

Отже проведений аналіз експертних думок свідчить про наступне:

1. Риторика В. Зеленського протягом недавнього часу дозволяє прогнозувати, що кардинальних змін у зовнішній політиці України після П. Порошенка не відбудеться. Ніякого різкого крену в бік Москви – точно не буде. Новообраний Президент, можна припустити, буде реалізовувати стратегію, яку проводив його попередник. Відповідно, можна говорити і про те, що в перебігу вже найближчого часу чимала частина електорату В. Зеленського, що чекає від нього істотних змін, – стане його супротивником, а ось ті, хто категорично не сприймав обрання В. Зеленського Президентом України, стануть його самими затятими прихильниками.

2. В. Зеленському вдалося використати незадоволення українців до правлячих політиків. Те, що громадяни обирають Президентом артиста без досвіду, свідчить про наявність суттєвої політичної кризи в країні.

3. Багато експертів сходяться на думці, що результат В. Зеленського у 73 % це – наслідок його мовчання по більшості питань. Кожен побачив в ньому те, що хотів: хтось голосував за продовження українізації та проєвропейського курсу, хтось проголосував за розворот у бік РФ, хтось, знову-таки, голосував проти П. Порошенка.

4. Можна погодитися з прогнозами деяких експертів про те, що найближчим часом В. Зеленський не буде розділяти відповідальність ні з Урядом, ні з Верховною Радою України. Відповідальність за поточні справи у сфері економіки та соціальной сфері перекладається на Уряд. Ніяких угод з приводу постів і квот В. Зеленський укладати не буде. Він навіть може відмовитися від того, щоб після інавгурації переїхати в будівлю президентської адміністрації. Це дасть йому можливість до осені і парламентських виборів утримати електорат.

5. Можна прогнозувати, що В. Зеленський планує вести в прийнятому вже їм стилі пропагандистську кампанію за допомогою соціальних мереж і прямих коротких звернень до народу за допомогою Тб YouTube, створенню відеороликів. Однак слід зазначити, що нова інформаційна війна почалася. І навряд чи у Москві будуть просто стежити за тим, що відбувається. У такому разі, не

буде достатньою реакцією лише пости у Фейсбуці та ролики у Ютубі, такі ефективні в передвиборній гонці.

О. Аулін, ст. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Оцінки мусульманськими ЗМІ президентських виборів в Україні

Станом на травень 2019 р. загальна кількість українських мусульман (включаючи тимчасово окуповані території) за різними оцінками складає від 500 тис. до 1 млн 200 тис. осіб. При цьому не варто відкидати той факт, що українські прихильники ісламу є частиною півтора мільярдної світової мусульманської спільноти (умми). Крім демографічного, сучасна умма має значний культурний та економічний потенціал. Як зазначає з цього приводу З. Бжезинський, сьогодні на мусульманські країни припадає «68 % розвіданих світових запасів нафти й 41 % – природного газу». Мусульманський чинник завдає значного впливу на соціально-політичну ситуацію в Західній і Східній Європі, а також США. У даному контексті йдеться не тільки про енергоносії та багатомільйонну еміграцію, але й про потужний вплив ісламської релігії, який все частіше виходить за межі мусульманських об'єднань. Тому ставлення мусульман до новообраного Президента України може мати велике значення для майбутнього нашої держави.

Аналіз публікацій провідних ісламських ЗМІ показує, що оцінки самого процесу президентських виборів в Україні переважно позитивні. Відмічається їх демократичність і прозорість (URL: <http://english.alarabiya.net/en/News/world/2019/04/22/Comic-Zelenskiy-wins-Ukraine-presidential-vote-in-landslide.html>).

Водночас ставлення до особи Президента В. Зеленського варіюється від позитивного до умовно нейтрального. При цьому спостерігається велика різниця між подачею інформації закордонними і українськими мусульманськими медіа.

У ЗМІ Єгипту, Ірану, Катару, ОАЕ, Пакистану, Саудівської Аравії й Туреччини як головна презентаційна характеристика В. Зеленського найчастіше використовувався термін «comedian» (комик). Подібна емоційно маркована назва виникла у наслідок того, що більшість із вищезазначених мусульманських ЗМІ «далекого зарубіжжя» (крім Туреччини та Катару) в основному дублювали англomовні повідомлення провідних інформгентств Agence France-Presse, The Associated Press і Reuters. Останніми фактично формувався загальносвітовий дискурс щодо українських виборів: Президент без достатнього політичного досвіду – переміг як на Заході, так і на Сході країни – отримав у спадок велику кількість серйозних проблем, одна з яких – непрості відносини з РФ (URL: <http://kayhan.ir/en/news/65088/new-ukraine-president-vows-to-improve-russia-ties>).

В англomовних версіях ЗМІ Ірану, також як і ОАЕ велика увага приділялася подальшому розвитку відносин українського Президента з вищим керівництвом РФ. У цьому контексті розглядалася заява офіційного Кремля про те, що «говорити про можливу співпрацю з новообраним Президентом України

В. Зеленським поки що рано, але Москва поважає вибір українського народу». Крім того, тиражувався вислів прес-секретаря російського президента Д. Пескова про те, що «українським громадянам, які живуть в Росії, було заборонено брати участь у голосуванні», і це, нібито «поставило під сумнів легітимність виборів в цілому» (URL: <http://english.alarabiya.net/en/News/world/2019/04/22/Kremlin-says-too-early-to-say-if-can-work-with-Ukraine-s-Zelensky.html>). В публікаціях одного з провідних панісламських медіа AL JAZEERA, яке територіально знаходиться в Катарі, відмічається, що упродовж своєї кампанії В. Зеленський намагався мінімально використовувати «традиційні» засоби масової інформації, найчастіше звертаючись до виборців на каналах соціальних медіа і YouTube. Також увага концентрувалася на тому, що новий Президент України заявляв про власні наміри здійснити системні зміни і спрямувати зусилля на боротьбу з корупцією (URL: <https://www.aljazeera.com/news/2019/04/change-system-ukraine-presidential-runoff-vote-190420103523587.html>).

В саудівському виданні Saudi Gazette говорилось, що здатність нового Президента конструктивно співпрацювати з Верховною Радою України матиме вирішальне значення для задоволення очікувань його виборців і впровадження реформ для того, щоб тримати іноземну допомогу. Додавалося, що повноваження українського Президента включають призначення керівника СБУ, генерального прокурора, Голови Національного Банку України, міністрів закордонних справ і оборони. Однак саме Парламент повинен підтвердити кожне призначення. Хоча В. Зеленський рішуче переміг нинішнього Президента на виборах, а його партія може отримати значну кількість місць у ВР України у жовтні, навряд чи вона зможе сформувати більшість у Парламенті. Із цього робиться висновок про те, що новому Президенту потрібно об'єднатися принаймні з однією іншою провідною політичною силою, якщо він хоче виконати свої передвиборчі обіцянки і провести заплановані реформи (URL: <http://www.saudigazette.com.sa/article/564771/World/Zelenskiy-faces-battles-with-Ukraines-hostile-parliament>).

Єгипетська газета Egypt today наводить вислів Тимоті Еша з BlueBay Asset Management (яка є однією з найбільших у Європі кампаній з кредитування з фіксованим доходом та використання альтернативних інвестиційних стратегій): «В. Зеленський може бути недосвідченим у закордонних справах, але я думаю, що він матиме великий вибір досвідчених людей для того, щоб вони могли займати посаду Міністра закордонних справ, і отримати велику підтримку, поради від західних урядів» (URL: <http://www.egypttoday.com/Article/2/68767/Five-challenges-for-Ukraine-s-new-president>). Пакистанська THE NATION зазначає, що: «Незважаючи на критику, щодо невизначеної платформи, Зеленський висунув конкретні пропозиції, включаючи скасування імунітету для президента, членів парламенту та суддів, а також довічну заборону на державну посаду для тих, хто був засуджений за корупцію. Він також закликає до податкової амністії, згідно з якою хтось, хто має приховані активи, та оголосив би їх, буде обкладений податком у розмірі 5% і не матиме

інших проблем» (URL: <https://nation.com.pk/21-Apr-2019/ukraine-quiet-ahead-of-presidential-election>).

Найбільший турецький медіа-холдинг TRT у власних матеріалах, присвячених виборам українського Президента приділив увагу темі об'єднання: «В. Зеленський вважає, що його перемога є об'єднавчим фактором для країни. Про це він заявив після оголошення результатів екзитполів, згідно з якими у другому турі виборів його підтримали понад 70 % виборців, майже в три рази більше, ніж діючого Главу держави П. Порошенка. “Головне, що ми зробили, – об'єднали нашу країну, наше життя, наш народ. Спасибі”, – сказав він у відеозверненні, яке оприлюднено в телеграм-каналі команди В. Зеленського» (URL: <https://www.trt.net.tr/russian/rossiia-i-strany-sng/2019/04/22/vladimir-zielienskii-schitaiet-chno-iegho-pobieda-obiedinila-stranu-1187567>).

Суттєво відрізняються підходи до висвітлення виборів Президента України в мусульманських ЗМІ колишніх радянських республік. Маркування В. Зеленського як коміка в більшості повідомлень відсутнє. В деяких замість нього використовується більш толерантне «шоумен». У матеріалах, що розповсюджуються ними перевалюють такі, що були підготовлені власними кореспондентами або українськими партнерськими медіа. Наприклад, одно з впливовіших інформаційних агентств Таджикистану Avesta скористалася дружніми зв'язками з відомим київським аналітичним центром «КиївСтратПро». Воно опублікувало коментар співзасновника центру В. Шутенка, з якого, зокрема, місцевій аудиторії стало відомо, що у результаті дебатів між обома кандидатами, які відбулися в Києві на стадіоні «Олімпійський» перемога залишилася за В. Зеленським, що, в свою чергу додатково посилює його електоральні позиції (URL: <http://avesta.tj/2019/04/20/v-shutenko-o-debatah-kandidatov-v-prezidenty-zelenskij-sderzhal-udar-poroshenko-povelsya>).

Найстаріше видання Киргизстану газета «Слово Кыргызстана» повідомило своїм читачам про намір В. Зеленського «домагатися від Росії повернення всіх українських політв'язнів і, як він висловився, військовополонених, в тому числі моряків, захоплених російськими прикордонниками в Чорному морі в листопаді минулого року. Відповідаючи на запитання про те, як він будуватиме відносини з Росією, В. Зеленський сказав, що продовжаться переговори в «нормандському форматі», який, можливо, «перезавантажать». За словами В. Зеленського, головне завдання – домогтися припинення вогню в Донбасі» (URL: <http://slovo.kg/?p=105227>).

Інформаційні блоки щодо виборів Президента України більшості ЗМІ Казахстану відрізняла нейтральна подача матеріалу. Прикладом цього може слугувати текст статі газети «Казахстанская правда», в якому, зокрема йшлося про таке: «У неділю в Нур-Султані тепло і сонячно, незважаючи на те, що всього пару днів назад йшов сніг і температура опускалася нижче нуля. Багато з тих, хто прийшов на єдину в Казахстані виборчу дільницю, організовану в посольстві України, вже були тут на голосуванні в першому турі 31 березня. Тут же можуть проголосувати і ті, хто проживає в ряді регіонів Росії... Згідно з даними соціопитувань, В. Зеленського готові підтримати більше 70 % жителів

України, що визначилися з вибором, П. Порошенко – близько 25 %» (URL: <https://www.kazpravda.kz/news/politika/v-kazahstane-prohodit-golosovanie-na-viborah-prezidenta-ukraini>).

Найбільший інтерес українські вибори викликали в Азербайджані. Президентським перегонам було присвячено досить велику кількість публікацій у різних виданнях республіки. Наприклад, агентство міжнародної інформації «Новости-Азербайджан» окремий інформаційний блок приділило військовій доктрині В. Зеленського: «Протистояти противнику, який перевершує нас чисельно і матеріально, буде професійна, добровільна і мотивована армія, яка взаємодітиме з арміями країн НАТО», – зазначено в доктрині. В. Зеленський також пообіцяв залучити до керівництва армією бойових офіцерів, які «дбають про життя солдата і здатні здобувати перемоги». Командири і органи управління тактичного і оперативного рівня отримають максимальну самостійність при прийнятті рішень по відбитті удару ворога. Переможець президентських виборів наголосив, що ні метра території країни ВСУ не віддадуть ворогові...» (URL: <https://novosti.az/world/58791.html>). Азербайджанське державне інформаційне агентство AZERTAC опублікувало декілька матеріалів, зокрема той, в якому цитувалося висловлювання М. Джемілева, нардепа від фракції БПП, Уповноваженого Президента України у справах кримськотатарського народу, що кримські татари, які мешкають в Україні будуть в конструктивній опозиції до В. Зеленського (URL: <https://azertag.az/ru/xeber/1273487>).

Переходячи до мусульманських ЗМІ України, слід зазначити їх переважно толерантне ставлення до нового президента за виключенням тих, що афільовані з М. Джемілевым та його командою. Так, 2 травня відбулася зустріч В. Зеленського з представниками трьох найвпливовіших релігійних об'єднань українських мусульман: Духовного Управління Мусульман України (ДУМУ), Духовного Управління Мусульман України (ДУМУ) «Умма» Духовного Управління Мусульман Криму (ДУМК), а також Громадського Союзу «Всеукраїнська Асоціація (ГСВА) «Альраїд». У ході зустрічі обговорювалися різні аспекти майбутнього України і співпраці релігійних лідерів з Главою держави. Спількування проходило у форматі конструктивного діалогу і взаємного розуміння.

З цього приводу на офіційному сайті ДУМУ була розповсюджена інформація про те, що Верховний муфтії України шейх А. Тамім, під час зустрічі, звертаючись до В. Зеленського, підкреслив: «Ви – лідер нового покоління, обраний народом України. Я вважаю, що сильна, заможна Україна для всіх видів громадян різних національностей і культур – це справжня мрія простих людей» (URL: <https://islam.ua/publikatsii/novosti/verhovnyj-muftij-ukrainy-vstretilsya-s-novoizbrannym-prezidentom-ukrainy-vladimirom-zelenskim>).

За підсумками зустрічі муфтії ДУМУ «Умма» шейх С. Ісмагілов у своєму акаунті на Facebook зазначив: «В цілому – враження позитивні. Більш за все здивувала швидкість реакції команди пана В. Зеленського, та надзвичайна відкритість пана В. Зеленського, що майже дві години спілкувався з нами і вислухав кожного з присутніх» (URL: <https://www.facebook.com/>

said.ismagilov?ref=br_rs). Реакція інформаційних ресурсів «Альраїду», також як і самого голови ГСВА шейха С. Аріфова була досить стриманою. На Facebook муфтії ДУМК шейх А. Рустемов розмістив таку інформацію: «Зустріч з новообраним Президентом. Перші враження плюс мінус позитивні» (URL: https://www.facebook.com/ayderrustemov?ref=br_rs).

Наприкінці хотілось би ще раз підкреслити той втішний факт, що більшість мусульманських лідерів України, конструктивно ставляться до діалогу з новообраним Президентом. Це дуже актуально для сучасної України, коли єдність всіх громадян може стати запорукою нових позитивних змін.

Ю. Якименко, мл. научн. сотр. ФПУ НБУВ

Упрощенный порядок получения российского гражданства для жителей самопровозглашенных ДНР и ЛНР в оценках экспертов и мировой общественности

Недавнее подписание президентом РФ В. Путиным Указа «Об упрощенном порядке получения российского гражданства для жителей самопровозглашенных ДНР и ЛНР» вызвало очень острую реакцию как в украинском, так и в зарубежном политикуме и экспертном сообществе.

Дискуссию в СМИ о том, как такой шаг российского руководства отразится на перспективах урегулирования конфликта на Юго-Востоке Украины еще более подогрело последующее решение об упрощении процедуры получения гражданства РФ для уроженцев Крыма и переселенцев из Донбасса.

Напомним, в соответствии с указом обладатели паспортов ДНР и ЛНР могут подать заявление о приеме в гражданство РФ и принести присягу на верность РФ, не отказываясь при этом от гражданства Украины.

Как заявил об этом помощник В. Путина В. Сурков, такое решение является «справедливым и неизбежным» и благодаря ему жители Донбасса почувствуют себя «более защищенными и свободными».

Незадолго до принятия решения глава российского внешнеполитического ведомства С. Лавров отмечал, что не видит препятствий для того, чтобы граждане Украины, проживающие на Донбассе, имели российские паспорта. Комментируя вопрос о возможной паспортизации жителей отдельных районов Донбасса, глава МИД РФ заявил: «Законы не запрещают гражданам, которые живут за пределами соответствующей страны получать гражданство этого государства. Это происходит и в той же Молдавии, Грузии, Абхазии, Южной Осетии. В Украине у вас же тоже есть и венгерские граждане и российские граждане с паспортами Российской Федерации. Здесь я не вижу никакой проблемы, никакого второго дна» (URL: <http://novosti.dn.ua/news/287177-v-kremle-prokommentyrovaly-vopros-rossyuskykh-pasportov-dlya-ukraincev>).

Новый президент Украины В. Зеленский уже заявил, что его команда готовит ответные меры на раздачу российских паспортов жителям отдельных районов Донбасса. При этом, как отметил представитель штаба В. Зеленского

С. Юраш, между эпизодом из выдачей венгерских паспортов на Закарпатье и выдачей российских паспортов на Донбассе «есть большая разница». «Между Берегово и Донбассом есть большая разница. На Донбассе идет активная война, которую Российская Федерация всячески ведет», – сказал он.

«В украинском законодательстве написано очень четко по этому вопросу: если у вас есть другой паспорт, то в Украине вас все равно судят по вашему украинскому паспорту», – добавил он. В. Юраш подчеркивает также, что в Украине иметь гражданство двух и более стран формально не запрещено. При этом, по его мнению, проблема должна быть урегулирована на законодательном уровне, «чтобы этой дискуссией не велось и она была более однозначной» (URL: <http://novosti.dn.ua/news/291264-u-zelenskogo-uvydely-raznycu-mezhdu-vengerskymy-pasportamy-na-zakarpate-y-rossyyskymy-na-donbasse>).

То, что Указ «Об упрощении выдачи паспортов жителям самопровозглашенных республик» был подписан В. Путиным вскоре после президентских выборов в Украине, многие эксперты назвали неслучайным, расценив это, как своего рода демонстрацию силы и попытку давления на В. Зеленского. По их мнению, руководство РФ таким образом показывает новоизбранному президенту Украины серьезность своих намерений по интеграции Донбасса в свою сферу влияния, в случае если украинская сторона не активизирует действий по выполнению политической части Минских соглашений.

«Россия применяет механизм давления, шантажа и ультиматума. Кремль хочет сразу прижать нового украинского президента и его команду, чтобы он реагировал на требования России. Это такая тактика: вначале ударить, а затем, возможно, смягчить действия», – прокомментировал ситуацию украинский политолог В. Фесенко (URL: <https://www.dw.com/ru>).

Такую же самую логику некоторые наблюдатели видят и в решениях о запрете поставок в Украину российской нефти и ограничении поставок бензина, которые грозят повышением цен на топливо и девальвацией гривни. В связи с этим эксперты также обращают внимание на недавние заявления В. Медведчука, который дал понять, что для сворачивания новых инициатив России украинскому президенту нужно будет выполнить политическую часть Минских соглашений, сев за стол переговоров как с Москвой, так и с самопровозглашенными республиками Донбасса.

Как заявляет Министр иностранных дел Украины П. Климкин, решение президента РФ о выдаче российских паспортов жителям ОРДЛО по упрощенной процедуре призвано создать новые возможности для российского вмешательства.

В связи с этим Украина обратилась в Совет безопасности ООН, по итогам заседания которого решение российских властей было подвергнуто осуждению представителями целого ряда государств.

Так, постоянный представитель Франции в ООН Ф. Делатр на заседании Совета безопасности ООН заявил: «Франция решительно осуждает решение России облегчить получение российского гражданства украинскими

гражданами из Донецкой и Луганской областей. Действуя таким образом, Россия подрывает дух Минских соглашений. Это провокационное решение, принятое сразу же после выборов нового президента в Украине». Он отметил также, что такое решение российских властей не может способствовать урегулированию конфликта. «Разрешение ситуации лежит не в плоскости выдачи российского гражданства украинцам, необходимо приложить всем сторонам усилия для выполнения Минских соглашений», – подчеркнул дипломат.

С критикой решения президента РФ выступил также заместитель постоянного представителя Великобритании при ООН Дж. Аллен. «Россия провела незаконный референдум в Крыму и незаконно его аннексировала, Россия направила свои войска, чтобы поддержать сепаратистов на востоке Украины и по-прежнему дестабилизирует эти регионы, Россия напала на судна Украины в Азовском море и продолжает вводить ограничения, чтобы подорвать экономику Украины... Мы осуждаем недавнее решение президента Путина о паспортах. Это еще одно доказательство агрессивных действий России для того, чтобы дестабилизировать Украину, подорвать безопасность, суверенитет и территориальную целостность», – заявил он.

Постоянный представитель ФРГ в ООН К. Хойген, обращаясь к постоянному представителю России в ООН В. Небензе отметил, что «Путин подписал указ 24 апреля, в международный день многосторонней дипломатии» и подчеркнул, что «вы тем самым продемонстрировали пренебрежение к международному порядку» (URL: https://censor.net.ua/news/3124500/frantsiya_germaniya_i_velikobritaniya_na_sovbeze_oon_osudili_reshenie_rf_o_vydache_pasportov_jitelyam).

«Воздержаться от односторонних мер» и вместе продолжить искать путь к полному выполнению Минских соглашений призвали Россию и в ОБСЕ, представители которой считают, что решение президента РФ упростить процедуру выдачи паспортов жителям отдельных районов Донецкой и Луганской областей может подорвать усилия по урегулированию конфликта на Донбассе. «Этот односторонний шаг может подорвать усилия по мирному урегулированию кризиса в Украине и вокруг нее... Председательство призывает все стороны воздержаться от односторонних мер и вместе продолжить поиск путей для полного воплощения Минских соглашений», – говорится в заявлении организации (URL: https://censor.net.ua/news/3124484/reshenie_rf_vydavat_pasporta_jitelyam_ordlo_m_ojet_podorvat_usiliya_po_uregulirovaniyu_konflikta_na_donbasse). ОБСЕ также призвала к прекращению огня на Донбассе и поддержке работы своей специальной мониторинговой миссии в Украине.

Посягательством на суверенитет Украины назвали решения РФ и представители Европарламента. Об этом говорится в совместном заявлении постоянного докладчика Европарламента по вопросам Украины М. Галера, главы делегации ЕП в парламентской ассамблее «Евронест» Р. Хармс и председателя Комитета ассоциации Украина-ЕС от Европарламента Д. Росати. «Российский указ неприемлем и еще раз демонстрирует отсутствие у

российских властей уважения к суверенитету Украины и международному праву. Это также демонстрирует неизменные намерения России по дестабилизации Украины, и произошло это лишь через три дня после того, как украинские граждане избрали нового президента на конкурентных выборах», – заявили в Европарламенте. Также авторы заявления подчеркнули, что этим указом РФ продолжает практику выдачи паспортов в странах «Восточного партнерства», на территориях, не находящихся под контролем национальных правительств и где продолжаются затяжные конфликты, и таким образом усиливает напряжение в этих регионах.

«Разумеется, что указ еще больше ослабляет ожидания международного сообщества на выполнение Минских соглашений в полном объеме», – сказано в заявлении (URL: https://censor.net.ua/news/3124620/evroparlament_osudil_reshenie_putina_razdavati_v_ordlo_rossiyiskie_pasporta).

С осуждением решения об упрощении получения российского гражданства гражданам Украины выступили также США. «Россия посредством этих крайне провокационных действий усиливает свое посягательство на суверенитет и территориальную целостность Украины», – говорится в заявлении представителя Госдепартамента США М. Ортагуса. «Решение президента Путина создает серьезное препятствие для реализации Минских договоренностей и реинтеграции Донбасса», подчеркивается в документе (URL:

https://censor.net.ua/news/3124262/gosdep_ssha_nazval_pokusheniem_na_suverenitet_ukrainy_reshenie_putina_o_vydache_pasportov_rf_v_ordlo).

Посольство США в Украине также выступило с критикой российских инициатив. «Крым – это Украина. Донецк – это Украина. Луганск – это Украина. Мы осуждаем недавний абсурдный и дестабилизирующий Указ России “О российских паспортах для жителей Донецка и Луганска” и подтверждаем нашу решительную поддержку суверенитета и территориальной целостности Украины», – сказано в сообщении посольства (URL: https://censor.net.ua/news/3124220/posolstvo_ssha_osudilo_ukaz_putina_o_vydache_rossiyiskih_pasportov_v_ordlo).

Осудили решение РФ о выдаче российских паспортов на Донбассе и в Конгрессе США. Так, председатель комитета по вооруженным силам Сената, представитель Республиканской партии Дж. Инхоф отметил: «Еще одно дерзкое нападение на украинский суверенитет показывает, что Путин несерьезно относится к миру. Соединенные Штаты должны продолжить поддерживать Украину и повысить цену России Путина за его агрессию». А председатель Комитета по иностранным делам Палаты представителей, конгрессмен Э. Энгель призвал российское руководство отменить «провокационное решение». «Путин должен признать суверенитет Украины и уважать ее территориальную целостность», – подчеркнул он (URL: https://censor.net.ua/news/3124658/v_obeih_palatah_kongressa_ssha_osudili_reshenie_rossii_o_vydache_pasportov_rf_v_ordlo).

Из заявлением по поводу выдачи российских паспортов на Донбассе выступили также главы МИД Литвы и Латвии. В частности, министр иностранных дел Литвы Л. Линкявичус провел параллели с аналогичными процессами, происходившими ранее в Грузии. «Россия применяет “лучшие практики”, проверенные в грузинских Абхазии и Южной Осетии. Это закончилось оккупацией 20% территории Грузии. Это также проявляется в виде лаборатории вопиющих нарушений международного права и введением нового термина – “паспортизация”, наряду с “бордеризацией”», – написал министр в Twitter.

Глава МИД Латвии Э. Ринкевичс подчеркнул, в свою очередь, что «этот шаг еще больше нарушает территориальную целостность Украины и усилия по имплементации Минских соглашений» (URL: https://censor.net.ua/news/3124199/glavy_mid_litvy_i_latvii_osudili_reshenie_putina_o_vydache_pasportov_rf_jitelyam_ordlo).

О том, что решение российского руководства противоречит Минским соглашениям, заявили также в посольстве Польши в Украине. «Мы однозначно осуждаем осуществляемую Россией политику “паспортизации”, которая уже использовалась российскими властями в случае других конфликтов. Считаем, что подписанный президентом РФ В. Путиным указ, который дает возможность получения жителями оккупированного Донбасса российского гражданства в упрощенном порядке, явно противоречит духу Минских соглашений», – говорится в сообщении посольства. «Польша, вместе с группой членов Совета Безопасности ООН призывает Россию прекратить действия, направленные на уничтожение усилий по урегулированию конфликта и вернуть Украине возможность контролировать собственную территорию. Обе стороны конфликта должны приложить все усилия, чтобы выполнить обязательства, взятые в рамках Минских соглашений», – подчеркивается в заявлении.

Таким образом, можно отметить, что реакция международной общественности на инициативу Президента Российской Федерации оказалась прогнозировано негативной. В свою очередь эксперты склонны рассматривать Указ «Об упрощенном порядке получения российского гражданства», как некий вызов новому президенту Украины и его команде.

До нових стандартів самоврядування

В. Пальчук, ст. наук. співроб., СІАЗ НБУВ

Новий етап реформи з децентралізації влади: державний контроль

Упорядкування системи державного контролю та нагляду за законністю рішень органів місцевого самоврядування визначено в розпорядженні Кабінету Міністрів України, яким затверджено план заходів із реалізації нового етапу реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні на 2019–2021 рр. В уряді таке рішення пов’язують з тим фактом, що на

сьогодні законодавчо не передбачено нагляду за законністю рішень органів місцевого самоврядування та за дотриманням прав і свобод громадян. Три роки тому попередній механізм, за яким загальний нагляд за рішеннями місцевої влади здійснювала прокуратура, було скасовано. Із того часу органи місцевого самоврядування працюють у певному правовому вакуумі, а інститут префектів – відсутній.

В уряді чітко наголошують на необхідності здійснення наступного кроку в рамках реалізації реформи з децентралізації влади, яким має бути впорядкування нагляду за законністю рішень органів місцевого самоврядування. «Чи є проблеми? Так, безумовно. Ми передали фінанси та повноваження на місця, але контроль ще не є досконалим. Він має бути не зайвим та надмірним, а балансуєчим. І якщо нам тепер вдасться усі ці три фактори врегулювати між собою – процес стане ще якіснішим», – підкреслив В. Гройсман.

Представники ЄС в Україні підтримують позицію уряду із цього питання. Спеціальний посланник уряду Німеччини з питань реформ у галузях урядування та децентралізації в Україні Г. Мільбрадт стверджує, що повинен існувати контроль законності за діями мера й місцевої ради, потрібно слідкувати, щоб вони виконували всі законодавчі норми. Така позиція пов'язана з тим, що коли передаються на місця значні ресурси й повноваження, одночасно виникають ризики наявності корупції. «Передаючи кошти на місця, ви передаєте і корупцію. Але маленьку корупцію легше подолати, ніж велику. Тому що механізми контролю на місцевому рівні кращі. Тому для мене децентралізація – це ще й спосіб боротьби з корупцією. Вона допомагає зменшити рівень корупції, не повністю її прибрати, але значно зменшити. І це підтверджує досвід європейських країн», – зазначив він.

Україна – єдина європейська країна, де немає системи контролю за рішеннями органів місцевого самоврядування. Коли загальний нагляд за законністю рішень місцевого самоврядування здійснювала прокуратура, така система була доволі жорсткою. Але в червні 2016 р. цю систему скасували, розраховуючи на те, що невдовзі її замінять саме такою системою, яку ми нині обговорюємо. Але цього не сталося. І тепер є лише кілька виходів із цієї ситуації. Перший: вертатися до прокуратури – напевно, це найгірший варіант, бо прокуратура не може виступати в ролі консультативного органу. І саме тому Європейська комісія висловила підтримку Україні, коли та скасувала систему загального нагляду з боку прокуратури.

За словами віце-прем'єр-міністра, міністра регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ Г. Зубка, уряд пропонував дуже м'який варіант: щоб у разі, коли рішення органу місцевого самоврядування не відповідає законодавству або суперечить Конституції України, голова ОДА міг би зупинити його та звернутися до суду. Наприклад, у сусідній Польщі воєвода не просто зупиняє таке рішення – він скасовує його і вже після цього громада, якщо не згідна з його діями, може подавати до суду.

Експерти однозначно висловлюються проти, щоб за законністю рішень місцевого самоврядування наглядали обласні адміністрації. Але якщо головам

адміністрацій, які і без того мають чималу владу, дати ще й такі повноваження, то це вже буде централізацією, а не навпаки. І це відкритє широке поле для зловживань владою. Найоптимальнішою є та система, яку намагаються побудувати. Вона є професійною, простою та прозорою. Наглядовий орган від можливого політичного тиску захищатиме консультативна рада.

У рамках проведення реформи з децентралізації влади на місця передано значні ресурси та повноваження, ефективність використання яких значною мірою залежить від організації контролю за виконанням законів, рішень, розпоряджень та інших документів. Систематичний контроль є необхідною умовою виявлення та усунення недоліків у діяльності органів місцевого самоврядування та причин, що їх породжують. На практиці наслідки такої безконтрольності полягають у тому, що органи місцевого самоврядування часто не виконують своїх обов'язків (наприклад, Шепетівка, Сміла та Славутич невчасно почали опалювальний сезон – за наявністю відповідних коштів); як, власне, і законодавство, яке зобов'язує їх вчасно це зробити. Це – порушення ст. 365 Кримінального кодексу України (перевищення влади).

Рада Європи постійно наголошує на проблемі відсутності державного нагляду за рішеннями органів місцевого самоврядування в Україні. Професор Страсбурзького університету, експерт Ради Європи Р. Герцог підтримав ідеї та підходи, викладені в розробленому групою експертів новому законопроекті, який би нарешті скоротив кількість контролюючих органів і впорядкував систему державного нагляду за законністю рішень місцевого самоврядування.

Європейська сторона сподівається, що переговори щодо нового закону закінчатся компромісом й українське законодавство вийде на рівень законодавства розвинутих європейських держав. Роботу органів місцевого самоврядування нарешті буде впорядковано і вони отримають єдину, чітку та прозору систему нагляду. Важливо також, що новий законопроект скасує всі процедури контролю за додержанням законності з боку будь-яких інших органів.

Новий законопроект передбачає, що наглядати за законністю рішень місцевого самоврядування буде лише один орган. Причому він матиме чіткі функції та чітку методику роботи. По суті, це буде орган державної влади, який активно співпрацюватиме з органами місцевого самоврядування. Тобто він захищатиме інтереси держави, але при цьому буде обов'язково враховувати інтереси місцевих органів влади. Річ у тому, що коли останні приймають незаконні рішення, то найчастіше роблять це ненавмисно. Можливо деякі закони є занадто складними, можливо ще щось. Тож, власне, в особах працівників державного органу нагляду голови громад отримають професійних радників, які сприятимуть тому, щоб усі рішення місцевої влади відповідали законодавству.

Експерт Ради Європи Р. Герцог переконаний, що завдяки цьому законопроекту місцеве самоврядування в Україні отримає значний поштовх для розвитку. Зауважте, що жодних нових зобов'язань органи місцевого управління після прийняття цього законопроекту не отримають. Цей законопроект не встановлює жодних обмежень, він просто створює механізм нагляду за

дотриманням законності. І від цього виграють усі три зацікавлені сторони – держава, органи місцевого самоврядування та безпосередньо громади.

Експерти звертають увагу на той факт, що у ст. 8 Європейській хартії місцевого самоврядування прописано принципи адміністративного нагляду за діяльністю органів місцевого самоврядування, але це зроблено таким чином, щоб між наглядом та автономністю місцевих органів влади існував максимальний баланс. Р. Герцог пояснює, що ситуація, яка склалася в Україні не відповідає Європейській хартії місцевого самоврядування, але якби її вдалося змінити, це стало б важливим сигналом для цілого світу. Це свідчило б, що Україна зробила ще один крок у напрямі розвинутих країн Європи.

У Європі єдиної моделі адміністративного нагляду за діяльністю органів місцевого самоврядування не існує. Кожна країна має шукати свій власний шлях. Разом із тим певна основа, викладена у Європейській хартії місцевого самоврядування, може бути адаптована до місцевих реалій.

Експерти наголошують, що є помилкою відносити до завдань нового закону про адміністративний нагляд за рішеннями органів місцевого самоврядування створення обмежень для місцевого самоврядування, яке й надалі залишається повністю автономним. Законопроект жодним чином не впливатиме на політику органів місцевого самоврядування. Він лише забезпечує дотримання законності, допомагаючи місцевій владі працювати виключно в законодавчому полі. Нагляд з боку держави не є агресивним, це певна база для дій. Адже орган нагляду є також консультативним органом для місцевої влади.

Переважно адміністративний нагляд за діяльністю органів місцевого самоврядування у Європі здійснюють префекти. Але вони займаються виключно питаннями відповідності актів місцевого самоврядування законодавству. Водночас експерт Ради Європи Р. Герцог звертає увагу, що реально контролює місцеву владу громадськість. Вона через різноманітні організації стежить за недопущенням корупції, за збереженням довколишнього середовища тощо. До судів різного рівня у Європі з різноманітними звинуваченнями щодо органів місцевого самоврядування набагато частіше звертаються громадські організації чи окремі особи, ніж префекти. Тому експерти й переконані, що нагляд з боку префектур чи подібних до них установ є насамперед в інтересах місцевого самоврядування.

У багатьох країнах Євросоюзу місцеві органи влади мають систему внутрішнього нагляду. Невеличка команда контролює не тільки законність актів власної ради, а й моніторить ефективність керування. І тоді зовнішній нагляд тільки визначає, чи є ефективним нагляд внутрішній. Проте європейські експерти стверджують, що до такої моделі Україна ще не готова.

Головний компроміс законопроекту полягає в тому, що орган нагляду не є політичним гравцем, таким, якими, наприклад, є обласні державні адміністрації. До органу нагляду входять виключно професійні юристи, які матимуть повноваження зазначати, чи відповідає те чи інше рішення місцевої влади законодавству. Цей орган не матиме також можливості приймати власні рішення.

Експерти застерігають від спроб поширювати політичні маніпуляції щодо нового законодавчого механізму адміністративного нагляду за законністю рішень органів місцевого самоврядування. Нагляд і моніторинг без права приймати рішення не дасть можливості перешкоджати роботі місцевої влади. Орган нагляду не скасовує рішення, з яким не погоджується, а тільки звертається до суду з такою пропозицією. Отже, йдеться тільки про опротестування рішень. Блокування за таких умов є неможливим. Для уряду існування такого органу нагляду є просто засобом упевненості, що всі працюють відповідно до закону.

Керівник департаменту з питань демократичного врядування Генерального секретаріату Ради Європи Д. Попеску переконаний, що Україні потрібен механізм державного нагляду за законністю рішень органів місцевого самоврядування та невдовзі вона його матиме. На його думку, це надзвичайно важливий законопроект для децентралізації, адже він торкається надзвичайно чутливої та делікатної теми нагляду за законністю актів місцевого самоврядування. Важливо зрозуміти, що децентралізація ресурсів і повноважень має відбуватися одночасно з децентралізацією відповідальності. Ніде у Європі децентралізація влади не відбувалася без запровадження системи нагляду за законністю рішень місцевих органів влади. «Не можна проводити реформу, коли такої системи немає... Мабуть, я не помилуюся, коли скажу, що законопроект є найскладнішим з усього пакета законопроектів, які стосуються децентралізації. Адже в ньому треба знайти баланс між інтересами держави, мешканців громад та органів місцевого самоврядування. На сьогодні всі зі сторін надають свої пропозиції щодо покращення фінального тексту, але я впевнений, що компроміс ми знайдемо», – переконаний він.

Представники ЄС і європейські експерти однозначно заявляють, що в усіх європейських країнах є механізми нагляду за актами місцевого самоврядування. Усе, на що вони звертають увагу, пов'язано з переконанням, що в рамках реформи з децентралізації влади такий механізм повинна мати й Україна.

Водночас Д. Попеску переконаний, що адміністративний нагляд має бути наділено функцією припиняти рішення органу місцевого самоврядування, якщо воно суперечить законодавству України й несе загрози. У такій ситуації є два шляхи: довгий і короткий. Довгий має відбуватися через суди. Але якщо справа є нагальною, то певний державний орган влади повинен мати повноваження щодо скасування чи призупинення відповідних рішень місцевих рад. І тоді вже місцевий орган влади має звертатися до суду, щоб визнати неправомірність такого рішення. Новий законопроект передбачає, що за законністю актів місцевого самоврядування наглядатиме група фахових юристів, позбавлених права приймати будь-які інші рішення. Вони лише визначають, чи відповідають рішення місцевої влади законодавству. Вони не повинні замінювати місцеву владу.

Враховуючи військову агресію Росії на східних кордонах України європейська сторона радить прописати в законодавстві так, щоб держава вчасно могла оголосити надзвичайний стан у тих чи інших областях, тобто втрутитися в роботу місцевих рад, коли йдеться про цілісність держави. Яким має бути

механізм такого втручання, має визначити цілком інший законопроект. Наприклад, уряд може вдаватися до кардинальних дій після отримання термінової резолюції органу, що контролює законність рішень місцевого самоврядування.

Проблематичність роботи сучасних контролюючих служб у тому, що їхні перевірки можуть дублюватися і, що є найважливішим, перевіряються зазвичай результати роботи, а не законність тих чи інших рішень. Якщо виникне єдиний наглядовий орган, який оцінюватиме законність усіх актів місцевого самоврядування, то це автоматично зменшить кількість перевірок спеціалізованими державними органами. Д. Попеску впевнений, що міські голови побачать, що набагато краще мати одного партнера, який перевірятиме законність їхніх рішень, ніж велику кількість контролерів, які мають можливість серйозно перешкоджати роботі місцевих рад.

Щоб обмежити ризик зловживань з боку органів адміністративного нагляду, європейські експерти радять, щоб наглядові органи були маленькими, склалися з професійних юристів і не мали інших повноважень, крім, власне, нагляду за дотриманням законності. Вони не мають впливати на життя громади й повинні працювати виключно з документами. Коли представники таких органів вважатимуть, що якийсь із цих документів не є законним, вони повинні звертатися до суду. Ось і все. Звісно, мабуть, і такі контролюючі органи зможуть зловживати своїм службовим становищем. Наприклад, вони з політичних причин можуть відправляти всі без винятку рішення місцевої влади до суду. Але систему створено таким чином, що про це одразу ж знатимуть. Адже все працюватиме прозоро, зазначає керівник департаменту з питань демократичного врядування Генерального секретаріату Ради Європи Д. Попеску.

Інноваційний елемент нового законопроекту про державний нагляд є створення консультативної ради. Насамперед вона потрібна для зворотного зв'язку. Така консультативна рада зможе ставити питання, давати рекомендації щодо певних кадрових рішень у наглядовому органі, робити запити до місцевих органів влади на ту чи іншу інформацію. Консультативна рада в разі зловживань з боку юристів, які перевіряють законність актів місцевого самоврядування, зможе проводити власні розслідування, ставити запитання, збирати прес-конференції тощо. Рада також зможе звертатися до уряду з вимогою вжити негайних заходів. Це дорадчий орган, але він підвищує прозорість роботи цілої системи.

Із початком децентралізації в Україні сформувалися нові відносини між національним і місцевим рівнем. Чим більше розвивається партнерство, тим більше прозорість допомагає уникати помилок. Тому деякі європейські посадовці зазначають про необхідність активізувати громадськість, яка може стати найкращим наглядачем за діяльністю органу місцевого самоврядування. Зокрема, міністр державного управління Естонії Я. Мяггі підкреслив, що «саме суспільство є найкращим наглядачем за реформою, оскільки люди зрозуміли переваги для себе. У невеликій країні Естонії легко підтримувати рівноправне партнерство між державою та муніципалітетами. Контроль і нагляд є

найефективнішими в малих громадах з невеликою кількістю населення, подібних до Естонії».

Секретар німецької федеральної землі Шлезвіг-Гольштейн М. Зьоллер-Вінклер, інформуючи про власний досвід, підкреслила, що рівноправні відносини та нагляд центральної влади за місцевими адміністраціями – несуперечливі поняття. Довіра, підтримка й повага до муніципалітетів забезпечують найкращі результати для громадян. «За такого типу партнерства між державними та муніципальними органами влади адміністративний нагляд ніколи не повинен передбачати зверхнє ставлення, а має завжди підтримувати й розширювати права та можливості місцевого самоврядування», – зазначила вона.

Кожна країна ЄС має свій власний досвід реформи з децентралізації влади. Варто зазначити, що не існує однієї успішної формули з децентралізації влади. Для кожної з країн вона особлива, у тому числі й для організації контролю над рішеннями органу місцевого самоврядування. Зокрема, у Норвегії голова округу (фюлькесман, fylkesmann) є представником короля й держави в конкретному окрузі. Він відповідає за контроль над виконанням законів і наказів, а також за дотримання на місцях найважливіших принципів парламенту й уряду. Крім нього, є також мер округу (фюлькесордфьорер, fylkesordfører), який обирається голосуванням і є головою окружної ради. Держава зобов'язується забезпечувати муніципалітети та округи адекватними нормативними рамками, які дадуть їм можливість вирішувати всі місцеві завдання в дусі демократії та на благо жителів. Проте основним джерелом наповнення бюджету для муніципалітетів є податки на доходи, нерухомість тощо. Муніципалітети й окружні управління повинні мати простір для пріоритезації послуг і для адаптації їх до місцевих умов та потреб. Однак при цьому потреби муніципального самоврядування мають бути збалансованими з потребами держави. Саме тому в Норвегії є Міністерство місцевого самоврядування, яке є, по суті, координатором між місцевими органами влади й урядом. Це міністерство, з одного боку, працює над тим, щоб забезпечити дотримання основних принципів управління муніципальним сектором, а з іншого – стежить за дотриманням законності, аналізуючи рішення керівництва округів і муніципалітетів.

За словами Надзвичайного та Повноважного Посла Норвегії в Україні Уле Тер'є Хорпестада, спочатку нагляд за законністю у європейських країнах був дуже жорстким, але потім його почали пом'якшувати. На сьогодні у Європі є лише дві країни, які не мають централізованої системи нагляду, подібно до тої, яку ми сьогодні обговорювали: Велика Британія та Фінляндія. Але їхні системи є набагато вразливішими для різноманітних зловживань. У Великій Британії, наприклад, у складі кожного місцевого органу влади працює щонайменше двоє представників центральної влади, які стежать за законністю. Один із них стежить за законністю всіх рішень органу місцевого самоврядування, інший – тільки тих, що стосуються фінансів. Ці працівники не підпорядковані голові громади, відтак можуть дуже серйозно втручатися в роботу місцевої ради. Але у Великій Британії кожна громада має в середньому 140 тис. населення. Отже,

для України така схема не підходить. Ще один момент: навіть у країнах, де є системи нагляду за законністю рішень місцевого самоврядування, іноді виникають скандали, пов'язані з порушенням законодавства.

Європейські експерти стверджують, що не існує жодної країни, у якій системи нагляду за дотриманням законності органами місцевого самоврядування були б тотожними. Так, вони можуть бути побудовані на якомусь загальному принципі, але деталі завжди різні. Наприклад, у Польщі воєводи, яких призначає центральний уряд, мають право скасовувати рішення місцевих органів влади. Це є досить жорсткою системою, адже тут втручання в роботи місцевої влади є доволі великим. У Франції префекти не можуть скасовувати рішень місцевої влади – вони тільки подають до суду з вимогою скасувати те чи інше рішення. Це порівняно м'яка система контролю. Але у Франції префекти мають багато інших повноважень, які роблять їх доволі потужними фігурами.

В Україні намагаються запровадити модель, яка існувала у Франції до 1982 р. На думку багатьох експертів, вона є досконалішою, ніж сучасна. Єдина новація – це консультативна рада, яка зменшить можливість для зловживань з політичних мотивів. Ця система буде набагато кращою, ніж в інших країнах.

Поки європейські й українські фахівці працюють над законопроектом про державний контроль над рішеннями органів місцевого самоврядування, парламент підтримав у першому читанні законопроект № 7266-1 «Про регулювання містобудівної діяльності» щодо правового механізму передачі, припинення або тимчасового зупинення повноважень органів державного архітектурно-будівельного контролю сільських, селищних і міських рад». Він дає можливість підсилити контроль за органами держархбудконтролю, які отримали повноваження на місцевому рівні. «Його прийняття остаточно завершить законодавче забезпечення реформування органів ДАБІ на місцях. Разом з приєднанням новоутворених органів до електронного сервісу “Прозора ДАБІ” законопроект дасть додаткові можливості в боротьбі з корупцією в наданні дозволів на будівництво», – зазначив міністр регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ України Г. Зубко.

У проекті закону прописано чіткі механізми передавання, припинення або тимчасового зупинення повноважень виконавчих органів з питань державного архітектурно-будівельного контролю сільських, селищних і міських рад. Можливість припинення або тимчасового зупинення повноважень держархбудконтролю сільських, селищних, міських рад здійснюється за відповідною заявою органу місцевого самоврядування або за результатами перевірки. На цей час такі функції здійснює центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду.

Проект цього закону передбачає можливість повторної передачі повноважень і відновлення тимчасово зупинених повноважень виконавчих органів з питань державного архітектурно-будівельного контролю сільських, селищних, міських рад.

Таким чином, напрацьовуючи базу для запровадження системи державного контролю та нагляду за рішеннями органів місцевого самоврядування, в Україні прагнуть не створювати обмежень для дій на місцевому рівні, зберегти його автономність. Головна мета – забезпечити дотримання законності, допомагаючи місцевій владі працювати виключно в законодавчому полі. Нагляд із боку держави пропонується не жорсткий, це певна база для дій. Адже орган нагляду є також консультативним органом для місцевої влади (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: Урядовий портал (<https://www.kmu.gov.ua/ua>); Мінрегіон України (<http://www.minregion.gov.ua>); Програма «U-LEAD з Європою» (<https://www.facebook.com/ULEADwithEurope>); Укрінформ (<https://www.ukrinform.ua>).*)

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України

25 квітня 2019 р. в Києві відбулася річна сесія Загальних зборів Національної академії наук України, під час якої було представлено отримані минулого року результати фундаментальних і прикладних досліджень НАН України з широкого спектра галузей наукових знань та практичних застосувань, а також обговорено питання забезпечення наукового й інноваційного розвитку, місця та ролі науки в українському суспільстві, участі НАН України у вирішенні актуальних проблем, які постають перед суспільством і державою, й обговорено напрями подальшого вдосконалення діяльності НАН України.

У заході взяли участь члени НАН України, наукові працівники, делеговані трудовими колективами наукових установ Академії, представники органів державної влади та наукової громадськості, журналісти засобів масової інформації.

Сесію відкрив Президент Національної академії наук України академік **Б. Патон**, який звернувся до присутніх зі вступним словом.

Потому академік **Б. Патон** виступив із доповіддю про підсумки діяльності Національної академії наук України у 2018 р. та завдання на наступний період.

Він, зокрема, нагадав, що минулий 2018 р. був насичений численними заходами з нагоди 100-річного ювілею Академії. Водночас науковці НАН України продовжували активний науковий пошук. «За багатьма сучасними напрямами отримано вагомні результати фундаментальних і прикладних досліджень. І результати дійсно світового рівня. Значні зусилля докладалися для наукового забезпечення вирішення актуальних для нашої країни проблем, впровадження перспективних розробок у реальний сектор економіки та

соціальну сферу, зміцнення обороноздатності та безпеки держави», – сказав Президент Академії, зазначивши, що пріоритетна увага у 2018 р. приділялась «оборонній» тематиці, насамперед виконанню цільової науково-технічної програми НАН України «Дослідження і розробки з проблем підвищення обороноздатності і безпеки держави». Зараз спільно з Воєнно-науковою радою Збройних сил України підготовлено переліки наукових досліджень і розробок установ Академії, які пропонується включити до державного оборонного замовлення на 2019–2021 рр.

Як зазначив доповідач, особливістю звітного року стало завершення першого п'ятирічного етапу реалізації Концепції розвитку Національної академії наук на 2014–2023 рр., покликаної забезпечити вдосконалення та реформування основних напрямів діяльності НАН України. Президія Академії на своєму засіданні 10 квітня 2019 р. розглянула результати реалізації зазначеної Концепції та визнала їх в основному успішними, хоча не всі передбачені заходи було виконано якісно, в повному обсязі та у визначені строки, що пов'язано передусім із хронічним недофінансуванням Академії, недостатнім рівнем підтримки її діяльності з боку держави. Академік **Б. Патон** також наголосив на принципово важливому здобутку від реалізації Концепції розвитку Академії – підтвердженні новим Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність» статусу Національної академії наук України як вищої наукової організації України, що покладає на вчених Академії велику відповідальність за наукове забезпечення інноваційного розвитку держави.

За словами академіка **Б. Патона**, наразі необхідно чітко визначити пріоритетні науково-технічні напрями та напрями інноваційної діяльності НАН України. «Перелік таких напрямів, на нашу думку, має бути обмежений тими, що життєво важливі для держави і, в реалізації яких наші установи можуть відігравати провідну або принаймні вагому роль. Разом з тим визначення таких пріоритетів стримується відсутністю досі державної стратегії розвитку науки, технологій та інноваційної діяльності. Підкреслю – йдеться саме про єдину стратегію, а не окремі розрізнені документи. І дуже важливо, щоб така державна стратегія була узгоджена з урядовими стратегічними документами щодо напрямів економічного розвитку, промислової політики тощо», – наголосив він.

На сьогодні існує чимало гострих для нашої країни питань, розв'язання яких потребує як науково обґрунтованих пропозицій, так і вагомого наукового супроводу. Невід'ємною складовою наукового забезпечення вирішення актуальних проблем державного та суспільного розвитку є, за словами академіка **Б. Патона**, науково-експертна діяльність НАН України. 2018 р. за запитами чи замовленнями державних органів і органів місцевого самоврядування вчені Академії надали понад 2300 інформаційно-аналітичних довідок, експертних висновків, рекомендацій і пропозицій.

Академік **Б. Патон** торкнувся у своїй доповіді і кадрових питань діяльності НАН України. Так, він підкреслив, що посиленої уваги потребує створення необхідних умов для кар'єрного зростання молодих науковців. Крім традиційних форм підтримки наукової молоді, за результатами конкурсу,

започаткованого 2018 р., в Академії були створені й отримали цільове фінансування 10 лабораторій і 20 груп під керівництвом висококваліфікованих молодих учених, які мають досвід міжнародної співпраці та стажувалися за кордоном.

Минулоріч відбулося певне осучаснення експериментальної бази досліджень, здійснюваних ученими НАН України. У 38 наукових установ Академії закуплено нові та модернізовано вже наявні унікальні прилади, а також кластери академічної грид-інфраструктури на загальну суму понад 85 млн грн. Поширилося застосування сучасних інформаційних технологій і систем високопродуктивних обчислень, що суттєво посприяло підвищенню якості й ефективності наукових досліджень. Було також розпочато створення прототипу хмарної інфраструктури відкритої науки, гармонізованої з аналогічною європейською інфраструктурою.

Як поінформував академік **Б. Патон**, у 2018 р. обсяги фінансування НАН України із загального фонду держбюджету зросли на 38 % порівняно з 2017 р. Це було пов'язано насамперед із започаткуванням бюджетної програми «Підтримка розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень», головною особливістю якої є цільова й адресна спрямованість відповідних видатків. Тобто наукові установи Академії отримують кошти для проведення пріоритетних досліджень тими своїми підрозділами, які за результатами експертного оцінювання їхньої наукової діяльності отримали найвищу категорію. «Завдяки запровадженню нової методики оцінювання ефективності діяльності наукових установ і бюджетної програми з підтримки розвитку пріоритетних напрямів досліджень почала формуватися, по суті, нова модель фінансування наукової діяльності Академії. Цю модель необхідно в наступний період розвивати та удосконалювати», – наголосив академік Б. Патон. Крім того, він нагадав, що презентація результатів виконання цієї бюджетної програми, котра відбулась у лютому 2019 р., засвідчила досить високу ефективність використання бюджетних коштів за всіма передбаченими напрямками цього використання.

На завершення доповіді Президент Академії підкреслив, що необхідно всіма засобами сприяти утвердженню суспільної думки щодо важливості науки для вирішення сучасних проблем країни, щодо вагомої ролі, яку відіграють у цьому вітчизняні вчені. «Будемо сподіватися, що така суспільна думка вплине на державну політику», – сказав він насамкінець.

У межах обговорення звітної доповіді виступили перший заступник директора Інституту проблем матеріалознавства імені І. М. Францевича НАН України академік **С. Фірстов**; директор Інституту проблем кріобіології і кріомедицини НАН України академік **А. Гольцев**; генеральний директор Акціонерного товариства «Турбоатом» **В. Суботін**; заступник Міністра освіти і науки України **М. Стріха**; президент Державного підприємства «Антонов» **О. Донець**; генеральний директор Науково-виробничого об'єднання «Павлоградський хімічний завод», член-кореспондент НАН України **Л. Шиман**; академік-секретар Відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАН України, директор Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН

України, академік **М. Жулинський**; голова Північно-Східного наукового центру НАН України та МОН України, голова Ради директорів Науково-технологічного комплексу «Інститут монокристалів» НАН України, академік **В. Семиноженко**; член Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій, завідувач відділу клітинної біології і біотехнології Інституту харчової біотехнології та геноміки НАН України член-кореспондент НАН України **А. Ємець**; директор Головної астрономічної обсерваторії НАН України, голова Науково-видавничої ради НАН України академік **Я. Яцків**; директор Інституту гідромеханіки НАН України, академік **В. Грінченко**; директор Інституту законодавства Верховної Ради України, академік **О. Копиленко**; директор Інституту проблем машинобудування імені А. М. Підгорного НАН України, член-кореспондент НАН України **А. Русанов**.

По завершенні обговорення Загальні збори НАН України одностайно схвалили «Звіт про діяльність Національної академії наук України у 2018 році», прийнявши відповідну постанову.

Під час зібрання відбулося також урочисте вручення Золотої медалі НАН України імені В. І. Вернадського, яку за підсумками конкурсу 2018 р. присуджено академіку **О. Онищенку** – за видатні досягнення в галузі дослідження і популяризації національної наукової спадщини та професору **М. Мозеру** (Австрія) – за видатні досягнення у галузі україністики і соціолінгвістики (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>)* – 2019. – 26.04).

9–10 квітня 2019 р. у Києві відбулась IX Міжнародна науково-практична конференція з культури безпеки атомних електростанцій (АЕС).

У конференції взяли участь представники: Державного підприємства «Національна атомна енергогенеруюча компанія (ДП НАЕК) «Енергоатом» та атомних станцій України, Міністерства енергетики та вугільної промисловості України, Державної інспекції ядерного регулювання України, Державного підприємства «Державний науково-технічний центр з ядерної та радіаційної безпеки» (ДП ДНТЦ ЯРБ), Державного науково-інженерного центру систем контролю та аварійного реагування (ДНІЦ СКАР), Інституту проблем безпеки атомних електростанцій (ІПБ АЕС) НАН України та ін.

Закордонні організації були представлені фахівцями Всесвітньої асоціації організацій, експлуатуючих атомні електростанції (ВАО АЕС), Представництва ЄС в Україні, Спільного офісу підтримки Єврокомісії в Києві, Інституту енергетичних технологій Норвегії (IFE), Інституту ядерних досліджень Ржеж Чехії, Шведського кваліфікаційного центру АВ, АЕС «Козлодуй» Болгарії, Державного підприємства «Білоруська АЕС», Представництва корпорації Toshiba в Україні та ін.

За результатами конференції її учасники затвердили звернення до працівників галузі, в якому наголошено на пріоритетах принципів культури безпеки як одному з фундаментальних принципів забезпечення безпеки АЕС, а

підвищення рівня культури безпеки розглядається як комплексна задача безперервного вдосконалення галузі.

За додатковою інформацією звертатися на електронну адресу: <http://www.ispnpp.kiev.ua/konferents-z-kultury/> (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>)). – 2019. – 23.04).

10–12 квітня 2019 р. в Інституті геологічних наук (ІГН) НАН України відбулась VIII Всеукраїнська наукова конференція молодих вчених «Ідеї та новачії в системі наук про Землю» із залученням рад молодих вчених Відділення наук про Землю.

Ініціатором проведення конференції виступила Рада молодих вчених Відділення при підтримці керівництва ІГН НАН України та Ради молодих вчених ІГН НАН України.

Основна мета конференції – обговорення основних досягнень молодих науковців, аспірантів, студентів наукових, науково-виробничих установ і вищих учбових закладів України у науково-дослідній діяльності, ознайомлення з основними напрямками сучасних геологічних наукових досліджень, обмін інформацією, досвідом та ідеями...

Першим із вітальним словом до учасників конференції звернувся директор ІГН НАН України академік **П. Гожик**. Також виступили: заступник академіка-секретаря Відділення наук про Землю, член-кореспондент НАН України **С. Шехунова**; заступник академіка-секретаря Відділення наук про Землю, член-кореспондент НАН України **О. Кендзера**; завідувач відділу геохімії техногенних металів та аналітичної хімії Інституту геохімії, мінералогії та рудоутворення імені М. П. Семененка НАН України, доктор геологічних наук **І. Кураєва**; заступник директора Наукового центру аерокосмічних досліджень Землі ІГН НАН України, кандидат геологічних наук **О. Седлерова** та ін.

Тематикою доповідей учасників конференції охоплено основні наукові напрями, які спрямовані на розробку фундаментальних та прикладних проблем у галузі наук про Землю: загальної та регіональної геології, формування корисних копалин, літології, геології морів та океанів, палеонтології та стратиграфії, гідрогеології, інженерної геології, екологічної безпеки, географічних досліджень, регіональної геофізики та сейсмічної небезпеки, геоінформаційних технологій та дистанційного зондування Землі.

До відкриття конференції видано збірник, який містить 60 тез наукових доповідей...

Під час проведення Конференції проходив конкурс усних та стендових доповідей The Best GeoReport. Найкращих доповідачів було обрано таємним голосуванням всіх присутніх учасників та гостей конференції 10 та 11 квітня. Переможців **А. Кушніра** (Інститут геофізики імені С. І. Субботіна НАН України), **В. Саприкіна** (Інститут геологічних наук НАН України), **І. Супрун** (Інститут геологічних наук НАН України) було нагороджено цінними нагородами. Доповіді **О. Бончковського** (Київський національний університет імені Тараса Шевченка), **Т. Коптєвої** (Вінницький державний педагогічний

університет імені Михайла Коцюбинського), **С. Дорошкевича** (Інститут географії НАН України) було відзначено грамотами.

Учасники конференції у проекті рішення конференції рекомендували:

– молодим науковцям, які бажають підвищувати науково-технічний рівень держави – проявляти ініціативу та наполегливість у реалізації своїх творчих планів і прагнень, використовувати наявні можливості залучення до наукової діяльності, активно співпрацювати з керівництвом і працівниками наукових установ у цьому напрямі;

– Раді молодих вчених Відділення наук про Землю організувати: творчі зв'язки молодих вчених із фахівцями і вченими науково-дослідницьких організацій; лекції та доповіді провідних вітчизняних і зарубіжних фахівців, які знайомлять молодь з новітніми досягненнями вітчизняної і зарубіжної науки; проведення шкіл молодих вчених, їхні творчі звіти, огляди, конкурси, тощо; планів і прагнень, використовувати наявні можливості залучення до наукової діяльності, активно співпрацювати з керівництвом і працівниками наукових установ у цьому напрямі;

– редакціям наукових журналів і збірників наукових праць сприяти публікуванню найбільш значущих напрацювань молодих науковців.

– науково-організаційному комітету організувати та проводити наступні конференції за участю рад молодих вчених Відділення наук про Землю.

– висловити подяку керівництву ІГН НАН України за матеріальну й організаційну підтримку конференції.

За додатковою інформацією звертатися на електронну адресу: <http://igs-nas.org.ua/index.php/en/component/content/article/134> (**Національна академія наук України** (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 03.05).

15–20 квітня 2019 р. на базі Державного вищого навчального закладу (ДВНЗ) «Ужгородський національний університет» (УжНУ) відбувся Міжнародний науковий симпозіум «Інтелектуальні рішення», організаторами якого стали МОН України, Інститут кібернетики імені В. М. Глушкова НАН України, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

У рамках симпозіуму були проведені IX Міжнародна школа-семінар «Теорія прийняття рішень» та V Міжнародна науково-практична конференція «Обчислювальний інтелект (результати, проблеми, перспективи)».

Розвиток комп'ютерної математики, штучного інтелекту та інформаційних технологій обумовлюють перехід на новий ступінь розвитку теорії прийняття рішень і підходів до використання її результатів на практиці. Розгляд окремих проблем і методів їх вирішення замінюється системним дослідженням процесів і об'єктів, залученням та взаємопроникненням знань із різних наукових дисциплін, чим, зокрема, пояснюється об'єднання під егідою Міжнародного наукового симпозіуму «Інтелектуальні рішення» школи-семінару «Теорія прийняття рішень» та конференції «Обчислювальний інтелект».

Відкрив симпозіум проректор УжНУ з наукової роботи, доктор фізико-математичних наук **І. Студеняк**, який побажав учасникам плідної праці, зауваживши, що колектив та керівництво раді бачити гостей в стінах університету.

Декан математичного факультету, кандидат економічних наук М. Повідайчик привітав учасників заходу та додав, що конференція стала доброю традицією, адже ще з 2002 р. збирає в Ужгороді провідних фахівців у цій галузі. Одне з головних завдань симпозіуму, на його думку, полягає у професійній підготовці молодих учених.

У відкритті симпозіуму взяв участь вчений у галузі автоматичних систем управління, професор Інституту прикладного системного аналізу (НТУУ «КПІ імені Ігоря Сікорського») **Ю. Зайченко**. Він відзначив, що йому приємно брати участь у такому представницькому форумі й побажав присутнім творчої роботи, цікавих дискусій і нових наукових зв'язків.

Завідувач відділу Інституту кібернетики імені В. М. Глушкова НАН України, професор КНУ імені Тараса Шевченка, доктор технічних наук **Л. Гуляницький** передав учасникам симпозіуму вітання від київських колег, зокрема дирекції Інституту кібернетики імені В. М. Глушкова НАН України, а також зазначив: «Наука має синергетичний, системний підхід і міждисциплінарний характер. Тому об'єднання двох відомих наукових заходів під «парасолькою» симпозіуму є логічним та продуктивним».

Долучився до вітань і співголови оргкомітету симпозіуму завідувач кафедри інтелектуальних та інформаційних систем Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор технічних наук **В. Снитюк** та професор УжНУ, доктор технічних наук **М. Маляр**, які висловили сподівання на плідну працю та розвинули думку, чому науковці вирішили об'єднатися для проведення цього заходу...

Участь у симпозіумі широкого кола науковців, зокрема в сфері оптимізації, математичного моделювання, обчислювальної математики, диференціальних рівнянь, теорії ймовірності, математичної економіки матиме синергетичний ефект і сприятиме вирішенню багатьох нагальних питань теорії прийняття рішень та обчислювального інтелекту, а також проблем застосування розробленого і апробованого математичного апарату в різних прикладних сферах.

Як вітчизняні, так і зарубіжні науковці відзначили високий науковий рівень зроблених доповідей та важливість прикладних результатів і висловили побажання продовжити проведення подібних зібрань у майбутньому.

За додатковою інформацією звертатися на електронну адресу: <https://mediacenter.uzhnu.edu.ua> (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>)). – 2019. – 02.05).

16 квітня 2019 р. в Інституті всесвітньої історії НАН України відбулась Міжнародна наукова конференція «Еволюція цінностей в умовах глобалізації».

Метою конференції стало з'ясування сутності та змісту людських цінностей та визначення трансформації ціннісних орієнтирів суспільства й людини за умов глобалізації.

Із вітальним словом виступив директор Інституту всесвітньої історії НАН України, член-кореспондент НАН України **А. Кудряченко**, в якому він наголосив на актуальності теми конференції. Директор зазначив, що метою конференції є з'ясування сутності та змісту людських цінностей і визначення трансформації ціннісних орієнтирів суспільства та людини за умов глобалізації, наголосив на важливості таких проблем, винесених на порядок денний, як проблема еволюції цінностей у зарубіжному та вітчизняному науковому дискурсі; традиційні й нові цінності у міжнародних відносинах в умовах глобалізації; вплив глобалізації на культуру й ціннісні орієнтації людини і соціуму та побажав плідної роботи.

У конференції взяли участь представники Інституту всесвітньої історії НАН України, науковці академічних установ – Інституту історії України НАН України, Інституту соціології НАН України, Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України, Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, Інституту економіки і прогнозування НАН України, Інституту досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки імені Г. М. Доброва НАН України, Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського НАН України, Національного інституту стратегічних досліджень, Дипломатичної академії України імені Геннадія Удовенка, НДІ праці і зайнятості населення Міністерства соціальної політики України та НАН України. У конференції взяли участь викладачі та науковці Національної академії державного управління при Президентові України, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національного університету «Києво-Могилянська академія», Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, представники регіональних закладів вищої освіти – Запорізького національного університету та Навчально-наукового інституту історії, міжнародних відносин і соціально-політичних наук Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Особливо варто відзначити участь у заході зарубіжних гостей – представників Інституту іноземної філології Університету Я. Кохановського (Польща), Інституту журналістики Білоруського державного університету (Білорусь), Варшавського університету (Польща) та Інституту слов'янської філології Університету Марії Кюрі-Склядовської (Польща)...

Провідний науковий співробітник Інституту історії України НАН України, доктор історичних наук **А. Мартинов** виступив із доповіддю «“М'яка сила” Європейського Союзу як інструмент презентації європейських цінностей». У доповіді було зазначено, що поняття «м'яка сила» має глибоке історичне коріння. «Європейський Союз, на відміну від США і Китаю, має менше можливостей для послідовного застосування інструментів “м'якої сили”», – зазначив доповідач. Перешкоди у застосуванні політики «м'якої сили» ЄС

пов'язані з проблемами формування та послідовної реалізації спільної зовнішньої політики ЄС.

Із доповіддю «Особливості формування національної інформаційної системи в умовах активізації глобалізаційних перетворень» виступив заступник генерального директора Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, доктор історичних наук **В. Горовий**. У доповіді йшлося про можливість національного розвитку в умовах активізації глобальних впливів в усіх регіонах світу на основі широкого розповсюдження електронних інформаційних технологій. Зокрема, наголошувалось на необхідності врахування при використанні ресурсів глобального інформаційного простору в національній трансформації як позитивних факторів даного процесу, пов'язаних із прискоренням інноваційної діяльності, так і можливого негативного впливу – заміщення національного інформаційного процесу уніфікованою інформацією, що негативно впливала б на національну самобутність, можливості подальшого розвитку націй і держав.

Провідний науковий співробітник Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України, доктор політичних наук **Т. Ляшенко** виступила з доповіддю «Центральна Азія: новий формат міждержавних відносин», в якій вона зазначила, що це регіон, де відбувається боротьба провідних геополітичних гравців (насамперед, Китаю, США та Росії) за розподіл впливу і ресурсів. Тому у країн регіону з'являється можливість проведення все більш варіативної і багатовекторної політики. Автор визначила й основні проблеми інтеграційних процесів у цьому регіоні.

Цікаві доповіді були представлені науковими співробітниками Інституту всесвітньої історії НАН України. Так, завідувач відділу трансатлантичних досліджень, кандидат історичних наук **С. Толстов** у своїй доповіді «Проблеми війни і миру в контексті еволюції міжнародної системи ХХІ ст.» відзначив, що після фінансово-економічної кризи 2008 р. глобалізація втратила свій первісний характер керованого процесу, контрольованого західними політико-економічними структурами й триває у хаотичному режимі, який посилює міжнародну конкуренцію в різних сферах взаємодії. Зрушення в системі міжнародних відносин віддзеркалюють черговий етап трансформації світоглядних принципів і підходів.

Із доповіддю «Конкуренція альтернативних систем цінностей в сучасному світі» виступив провідний науковий співробітник Інституту, кандидат філософських наук **О. Шморгун**. Він розглянув такі поняття, як альтернативні системи цінностей, гуманізм, невід'ємні права і свободи людини, толерантність, політкоректність і зазначив, що під впливом глобалізму змінюються цінності людини. Автор привертає увагу до значної дегуманізації, яка відбулася за останні 20 років, й робить висновок про необхідність дослідження альтернативних систем цінностей.

Головний науковий співробітник Інституту, доктор філологічних наук **П. Рудяков** виступив із доповіддю «Як не заблукати у “трьох соснах”: цінності – норми – практики». У доповіді аналізуються цінності як такі, а також система цінностей, як специфічний формат, у рамках якого цінності існують. На думку

автора, з часом змінюються не так цінності, як їхня інтерпретація. Або – реінтерпретація. Внаслідок цього у постмодерному світі одна й та сама річ, подія, ситуація набуває здатності бути представленою й осмисленою у різних варіантах, нерідко – прямо протилежних один одному.

Із доповіддю «Фактори, які впливають на цінності» виступив провідний науковий співробітник Інституту, кандидат економічних наук **С. Фомін**. Як зазначив доповідач, цінності можна поділити на декілька категорій, зокрема: цінності релігійні, моральні, культурні, ідеологічні, політичні, соціально-економічні, національні, етнічні, екологічні тощо. Всі цінності тією чи тією мірою пов'язані між собою. Від політичної і соціально-економічної моделі (яка базується на відповідних ідеологічних, політичних і соціально-економічних цінностях) залежить збереження і подальший розвиток або навпаки – занепад моральних, культурних, національних, етнічних і екологічних цінностей. Протягом всієї історії людства цінності постійно еволюціонують, а в деяких випадках навіть відбуваються революційні зміни в системі цінностей. У доповіді також були виділені зовнішні та внутрішні фактори впливу на цінності.

Провідний науковий співробітник Інституту, кандидат історичних наук **О. Цапко** виступив із доповіддю «Проблема цивілізаційного вибору пострадянських країн Центральної Азії в умовах глобалізації», в якій розкрив основні проблеми цивілізаційного вибору цих країн в умовах глобалізації. Зокрема були показані основні культурно-цивілізаційні чинники, а також визначена ступінь впливу основних геополітичних гравців на розвиток країн регіону. Він акцентував увагу присутніх на тому, що від подальшої цивілізаційної визначеності пострадянських країн Центральної Азії залежатиме і їх подальший економічний розвиток.

Із доповіддю «Еволюція історичних цінностей незалежних країн Балтії у контексті впливу їхніх еліт на культурно-гуманітарну сферу науки в регіоні» виступив старший науковий співробітник Інституту, кандидат історичних наук **О. Кириченко**. Він зазначив, що тлумачення історії є невід'ємним елементом державного будівництва. У Східній Європі після розпаду СРСР політичний вимір історії набув особливо яскравого характеру. Історична політика, втілювана елітами країн Балтії, презентує даний процес у концентрованому вигляді та заслуговує на уважний розгляд.

Старший науковий співробітник Інституту, кандидат політичних наук **О. Деменко** у доповіді «Вплив глобалізації на національний розвиток Республіки Казахстан» наголосив на існуванні реальних проблем та небезпек. Перед казахським народом стоїть проблема збереження своєї культурної, мовної, ментальної ідентичності й самобутності в умовах глобалізації. Тому важливим для Казахстану є балансування між інтересами і тиском США, Росії та Китаю.

У конференції взяли участь провідні спеціалісти (теоретики і практики) – історики, політологи, філологи, філософи, економісти (65 чол.). Завдяки широкій і актуальній тематиці конференції на ній було проаналізовано формування нової цивілізаційної парадигми розвитку людства за умов глобалізації; розглянуто трансформацію ціннісних систем за умов глобалізації

та її вплив на розвиток суспільств; визначено сучасні глобальні загрози як фактор формування єдиного соціокультурного простору; розглянуто еволюцію європейських цінностей за умов глобалізації; показано цінність комунікацій та комунікаційних технологій в епоху глобалізації; визначено пріоритети політичного, соціально-економічного, екологічного та культурного розвитку за умов трансформації системи цінностей. У результаті підведення підсумків конференції, поставлених питань та жвавої дискусії, яка точилася протягом роботи конференції, сформувалися нові підходи до досліджуваної проблеми, виявлені сильні та слабкі сторони та окреслено напрями подальших наукових досліджень.

За додатковою інформацією звертатися на електронну адресу: <http://ivinas.gov.ua/uk/novini/mizhnarodna-naukova-konferents563673473.html> (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 03.05*).

17–18 квітня 2019 р. у Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького (ЧНУ) відбулася Всеукраїнська 40-а наукова шевченківська конференція «Художній світ Тараса Шевченка і його сучасність».

Подія приурочена до 205-ї річниці з дня народження Т. Шевченка. Серед організаторів, крім господарів конференції – кафедри української літератури та компаративістики і Центру шевченкознавчих досліджень ЧНУ, Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України. Проблемно-тематична спрямованість конференції полягає у дослідженні творчої спадщини Шевченка в найширших варіантах і методологіях.

До конференції цього року долучилися 49 науковців із різних міст України.

Привітав учасників ректор університету **О. Черевко**, який розповів про сучасні світоглядні цінності українців та роль Т. Шевченка в їхньому становленні. Професор **В. Поліщук**, завідувач кафедри української літератури та компаративістики Чорноморського національного університету імені Петра Могили, подякував ректорату за підтримку і зазначив, що саме завдяки ЧНУ та Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України шевченківська тема зазвучала на Черкащині надзвичайно потужно.

Директор Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України, академік НАН України **М. Жулинський** у своєму виступі зазначив, що завдяки тісній співпраці з черкаськими колегами світ побачили численні шевченкознавчі дослідження і видання. У науковій доповіді «“А на москалів не вважайте...”: російська мова як інструмент мовно-культурної та політичної експансії» Доповідач торкнувся теми сучасної гібридної війни, маніпулятивної політики русифікації, яка має давнє історичне коріння. У доповіді вчений спирався на шевченківські переконання та факти зі світової історії.

У конференції взяли участь: заступник директора з наукової роботи Інституту літератури, академік НАН України **М. Сулима** з доповіддю на тему «До тлумачення кількох щоденникових записів Тараса Шевченка»; заступник директора з наукової та видавничої діяльності Інституту літератури імені Т. Г.

Шевченка НАН України, кандидат філологічних наук **С. Гальченко** з темою «Тарас Шевченко – геніальна особистість і жертва деяких сучасних інтерпретаторів»; завідувач відділу шевченкознавства Інституту літератури імені Т.Г. Шевченка НАН України, доктор філологічних наук **О. Боронь** з виступом «Доменіко Цамп'єрі та одруження Карла Брюллова (з нових художніх коментарів до Шевченкової повісті “Художник”»); молодший науковий співробітник Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України, кандидат філологічних наук **Г. Карпінчук** з темою «Шевченкові вчителі – священно- і церковнослужителі»; старший науковий співробітник Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України, доктор філологічних наук **Р. Харчук** з виступом «Галицька рецепція творчості Тараса Шевченка 1860-х років»; старший науковий співробітник Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України, кандидат філологічних наук **А. Калинчук** із доповіддю «Поезія Тараса Шевченка в науковому осмисленні Олександра Багрія»; завідувач сектору слов'янських літератур Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України, доктор філологічних наук **П. Михед** «Про автограф вірша Тараса Шевченка “Якось-то йдучи уночі...”»; науковий співробітник Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України, кандидат філологічних наук **Є. Лебідь-Гребенюк** із доповіддю «Художня модель травелогу в структурі щоденників Василя Григоровича-Барського і Тараса Шевченка»; старший науковий співробітник Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України, кандидат філологічних наук **В. Мовчанюк** із доповіддю «“Поєма Катерина”: творчі інтенції автора і літературний контекст»; молодший науковий співробітник Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України, кандидат філологічних наук **Д. Єсипенко** з доповіддю «“Журнал” Тараса Шевченка: персоналії, цифри і сенси»; молодший науковий співробітник Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України, кандидат філологічних наук **Ю. Соколюк** із виступом на тему «Сороміцькі пісні в контексті української культури»; аспірант Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України **О. Черкас** із доповіддю «Художня деталізація у творчості Тараса Шевченка періоду “Трьох літ”» (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 23.04*).

15–17 травня 2019 р. у м. Києві на базі Інституту ботаніки імені М. Г. Холодного НАН України відбудеться VI Міжнародна конференція «Актуальні проблеми сучасної альгології»...

За додатковою інформацією звертатися на електронну адресу: <http://botany.kiev.ua/news.htm> (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 23.04*).

20–25 травня 2019 р. у м. Івано-Франківськ відбудеться Міжнародна науково-практична конференція «Інформаційні технології та комп'ютерне моделювання»...

За додатковою інформацією звертатися на електронну адресу:
<http://itcm.comp-sc.if.ua> (Національна академія наук України
(<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 22.04).

5-6 червня 2019 р. у Києві відбудеться Форум «Історик і Кліо в академічному, публічному та медійному просторах (до 100-річчя від дня народження О. Прицака, І. Лисяка-Рудницького та 120-річчя від дня народження О. Оглоблина)».

Організатори: Інститут історії України НАН України, Інститут української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського НАН України, Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України, «ЛікБез. Історичний фронт», Український інститут національної пам'яті...

За додатковою інформацією звертайтеся за номерами телефонів: (044) 290-21-97, (044) 290-21-98, електронна адреса:
<https://www.facebook.com/events/331936307340016/> (Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 22.04).

6–7 червня 2019 р. в Інституті філософії імені Г. С. Сковороди НАН України відбудеться XII конференція пам'яті В. С. Горського «Інтелектуальна історія України та Європи середньовічної та ранньомодерної доби».

Кінцевий термін подання заявок – 15 травня 2019 р...

За додатковою інформацією звертатися на електронну адресу: <https://institutum-philosophiae-kijoviensis.blogspot.com/2019/03/blog-post.html>;
https://www.facebook.com/events/569510093566738/?event_time_id=569510100233404 (Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 02.05).

12–13 червня 2019 р. у приміщенні Великого конференц-залу НАН України (Київ, вул. Володимирська, 55) відбудеться Міжнародна науково-практична конференція «Соснові ліси: сучасний стан, існуючі проблеми та шляхи їх вирішення».

Організатори заходу: Національна академія наук України та Національна академія наук Білорусі. Ініціатор конференції – Державне агентство лісових ресурсів України...

Контактна особа: Н. Ю. Висоцька, тел.: +38 (057) 707 80 59, e-mail: uriffm@uriffm.org.ua (Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 22.04).

17–21 червня 2019 р. в місті Харкові відбудеться конференція,

присвячена 100-річчю з дня народження видатного математика ХХ сторіччя О. В. Погорєлова (1919–2002).

Закінчення реєстрації та прийому тез доповідей – 12 травня 2019 р.

Захід проводиться Фізико-технічним інститутом низьких температур імені Б. Є. Веркіна НАН України і Харківським національним університетом імені В. Н. Каразіна.

За додатковою інформацією звертатися на електронну адресу: <http://www.ilt.kharkov.ua/geometry2019/> (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>)). – 2019. – 03.05).

Сучасні дослідження та розробки академічної науки

Нещодавно на сторінках міжнародного громадсько-політичного тижневика «Дзеркало тижня» (Випуск № 13, 6–12 квітня 2019 р.) було опубліковано статтю провідного наукового співробітника Інституту економіки та прогнозування НАН України, кандидата економічних наук В. Ліра.

Автор публікації аналізує так званий ефект «ресурсного прокляття» окремих країн, коли наявність у них значних природних ресурсів стає причиною слабкої мотивації до технологічного прориву. Експерт наголошує, що ресурсний фундамент окремих економік автоматично не означає створення високотехнологічної надбудови, хоч і дозволяє деяким країнам-експортерам мати достатньо високий рівень життя на певному проміжку часу. З іншого боку, енергетична залежність країн-імпортерів створює потужну мотивацію до їхнього об'єднання, технологічного прогресу та пошуку енергетичних альтернатив.

В. Лір зазначає, що «ресурсне прокляття» економісти зазвичай називають «голландською хворобою» або ефектом Гронінгена (назва походить від Гронінгенського газового родовища, відкритого в 1959 р. на півночі Нідерландів). Швидке зростання експорту газу внаслідок освоєння родовища призвело до структурних диспропорцій розвитку економіки, збільшення інфляції та безробіття, падіння експорту продукції обробної промисловості й темпів зростання доходів країни. Зростання і падіння цін на нафту у 1970-х і 1980-х рр. спричинило подібний ефект у Саудівській Аравії, Нігерії, Мексиці. Не в останню чергу ціни на нафту призвели до розвалу СРСР.

Автор статті звертає увагу на те, що останні дослідження на замовлення Фонду Карнегі показують, що аномальні доходи від експорту ресурсів породжують деформацію економіки в усіх випадках, незалежно від політичного устрою.

При цьому В. Лір наголошує, що «ресурсне прокляття» має цілком конкретний економічний вимір, хоча деякі експерти взагалі не погоджуються, що національне ресурсне багатство є фатальною проблемою економічного розвитку. Рецепт уникнення негативних наслідків полягає лише в

переорієнтації використання нафтодоларів на перспективні високотехнологічні сегменти ринку, які виступатимуть драйверами економічного зростання.

Детально про вплив фактору «ресурсного прокляття» на економічну динаміку та шляхи подолання так званої «голландської хвороби» – у повній версії статті за посиланням: https://dt.ua/energy_market/resursne-proklyattya-307757_.html (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 23.04).

На шпальтах українського суспільно-політичного тижневика «Дзеркало тижня» (№ 15, 20 квітня – 25 квітня 2019 р.) було надруковано інтерв'ю з орнітологинею, науковим співробітником Інституту зоології імені І. І. Шмальгаузена НАН України, кандидатом біологічних наук Н. Атамась, присвячене проблемі збереження природних ресурсів України та їх дбайливого використання.

Н. Атамась – громадська активістка, відома популяризаторка науки, авторка блогів із питань найгостріших природоохоронних проблем, які є в Україні. Вона з тих учених, хто не лінується й не боїться виходити за межі свого кабінету, щоб доносити до мас (і не тільки широких, а й до носіїв законодавчої і виконавчої влади) інформацію про те, чому без розвитку науки не може бути життєздатної сучасної держави...

Із повним текстом інтерв'ю можна ознайомитись за посиланням: https://dt.ua/personalities/sposterigachka-za-ptahami-i-lyudmi-309072_.html (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 26.04).

Науковці Академії – вчений секретар Інституту економіки та прогнозування НАН України, кандидат технічних наук В. Хаустов і старший науковий співробітник цієї ж установи, кандидат економічних наук В. Венгер – долучилися до обговорення перспектив розвитку металургійної галузі в Україні, розгорнутого на сторінках газети Верховної Ради України «Голос України».

Сучасні тенденції економічного розвитку свідчать, що основою економіки розвинених країн залишаються базові галузі промисловості, серед них – і чорна металургія, продукцію якої – метал – завжди називали «хлібом індустрії». Про це йдеться у статті «Металургія. Майбутнє галузі – ківш проблем?», розміщеній у газеті Верховної Ради України «Голос України» (номер від 29 березня 2019 р.).

Ця публікація стала продовженням добірки матеріалів «Металургія: чи гартується вітчизняна сталь?», надрукованої 23 січня цього року на сторінках видання, викликавши велике зацікавлення експертів і спеціалістів, адже порушила надзвичайно важливе питання: яке майбутнє чекає на вітчизняний металургійний комплекс? До розмови з цієї теми долучились і науковці Академії – вчений секретар Інституту економіки та прогнозування НАН

України, кандидат технічних наук **В. Хаустов** і старший науковий співробітник цієї ж установи, кандидат економічних наук **В. Венгер**.

На думку вчених НАН України, розвиток вітчизняної металургійної галузі має відповідати світовим тенденціям та орієнтуватися на модернізацію металургійних підприємств. Для цього необхідно розробити державну програму модернізації та розвитку галузі. Серед її основних завдань, за переконанням експертів, необхідно виокремити такі:

– оптимізація металургійних потужностей до прийнятних меж із урахуванням максимально можливого розширення внутрішнього ринку;

– розроблення і реалізація інноваційної моделі розвитку галузі шляхом створення та впровадження у виробництво принципово нових наукоємних, ефективних, ресурсощадних і екологічно чистих технологій світового рівня;

– розвиток внутрішнього ринку металопродукції, оскільки саме він є ключовим важелем для стабілізації та розвитку металургійної галузі країн в умовах погіршення світової кон'юнктури й посилення конкуренції на зовнішньому ринку.

Детально читайте у повній версії статті за посиланням: <http://www.golos.com.ua/article/315388> (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 24.04).

Корпоративне співробітництво

Міністерство екології та природних ресурсів України затвердило відповідний План дій, який покликаний стати «дорожною картою» для збереження популяції рідкісного птаха.

Деталі – в інтерв'ю старшого наукового співробітника Державного природознавчого музею НАН України кандидата біологічних наук А. Бокотея (Джерело: газета «День», № 69, 2019 р.)

У березні цього року в Міністерстві екології та природних ресурсів України затвердили План дій щодо збереження чорного лелеки (*Ciconia nigra* L.) в Україні. Створення документу ініціювали орнітологи Державного природознавчого музею НАН України та Західноукраїнського орнітологічного товариства. Вони ж є основними виконавцями разом із Державним агентством лісових ресурсів України й обласними державними адміністраціями... (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 22.04).

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

У січні 2019 р. Науковий центр аерокосмічних досліджень Землі Інституту геологічних наук НАН України (ЦАКДЗ) і Пекінський інститут космічної механіки і електроніки (ПІКМЕ) підписали Договір про науково-технічне співробітництво.

У рамках реалізації цього договору 16–17 квітня 2019 р. відбувся візит

науковців ПІКМЕ та представників компанії China Talent&Technology Co. Ltd. (СТТС) до ЦАКДЗ.

Основною подією цього візиту став науковий семінар, під час якого китайські й українські вчені доповіли про результати досліджень, продемонстрували розроблені методи та способи дистанційного дослідження Землі, алгоритми оброблення космічних зображень, способи підвищення просторової розрізненості матеріалів космічного фото- та кінознімання.

За результатами зустрічі було підписано тристоронній Протокол про подальше співробітництво. Сторони-підписанти: ПІКМЕ, компанія China Talent&Technology Co. Ltd. (СТТС) і ЦАКДЗ. У протоколі погоджено напрями досліджень і зазначено технічні вимоги для виконання наукових досліджень за цими напрямками.

Із метою поглиблення наукової співпраці у квітні було також підписано Протокол про наміри і двосторонній Договір про наукове, технічне та академічне співробітництво між компанією China Talent & Technology Co. Ltd. (СТТС) і ЦАКДЗ (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>)*. – 2019. – 03.05).

17 березня 2019 р. до 205-ї річниці з дня народження Т. Шевченка співробітники Посольства України в Йорданському Хашимітському Королівстві разом із представниками української та йорданської громад і працівниками муніципалітету Великого Аммана висадили саджанці українських дерев, які були вирощені в Національному ботанічному саду імені М. М. Гришка НАН України, у Парку українсько-йорданської дружби, заснованого 9 березня 2015 р. на вшанування Великого Кобзаря.

Такий захід проводився вже вчетверте. До раніше висаджених понад 700 українських дерев додалися ще 85, серед яких є волоський горіх, бузок, гінкго дволопатеве, дерен, берека подаровані Національним ботанічним садом імені М. М. Гришка НАН України за сприяння директора установи **Н. Заіменко** та заступника директора **М. Шумика**.

Завдяки спільним зусиллям Посольства України в Йорданії, мерії Аммана та Національного ботанічного саду імені М. М. Гришка НАН України в йорданській столиці вдалося створити куточок української культури та природи, що викликало значне духовне піднесення серед української громади в Аммані, які висловили глибоку вдячність Національному ботанічному саду імені М. М. Гришка НАН України...

Створення та розвиток в Аммані такого Парку високо цінується владою Королівства та керівництвом йорданської столиці і є вкрай важливим для розвитку дружніх відносин та культурно-гуманітарного співробітництва між нашими країнами.

Новину про висадження українських саджанців було опубліковано на сайті провідного інтернет-агентства новин Amman Newspaper під назвою Ukrainian Embassy in Jordan plants trees in the Park of Ukrainian-Jordanian Friendship.

Також ця подія була висвітлена на офіційних сторінках Посла України та Посольства у соціальних мережах Facebook та Twitter.

За додатковою інформацією звертатися на електронну адресу: <https://jordan.mfa.gov.ua/en/press-center/news/71135-z-nagodi-205-ji-richnici-z-dnya-narodzhennya-tarasa-shevchenka-vidbudetysya-visadzhennya-ukrajinsykih-derev-u-parku-ukrajinsyko-jordansykoji-druzhbi> (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 03.05).

12–13 квітня 2019 р. в Міжнародному центрі ділового та культурного співробітництва «Український дім» відбулася XXXIII Міжнародна спеціалізована виставка «Освіта та кар'єра – 2019», яку провело Товариство «Знання України» за підтримки Міністерства освіти і науки України.

Участь у ній взяли десятки вітчизняних та зарубіжних закладів вищої освіти, серед них і Київський університет права (КУП) НАН України.

Метою участі КУП НАН України у виставці стала презентація досягнень університету, вивчення досвіду європейських країн щодо розвитку вищої освіти та працевлаштування молоді, впровадження сучасних інноваційних технологій у галузі освіти і науки, ознайомлення майбутніх абітурієнтів з умовами вступу до цього вишу.

Представники університету – його співробітники і студенти (**А. Волкова, В. Марченко, М. Худобець, М. Радчук, А. Пелюхівська, М. Сухоруков, А. Клібанський**), гідно презентували діяльність закладу у сфері міжнародного співробітництва у галузі освіти і науки, що є одним із пріоритетних напрямів роботи КУП НАН України.

Динамічний розвиток міжнародного співробітництва університету відбувається шляхом інтеграції університету до світового освітнього і наукового простору, розширення та поглиблення закордонних контактів, реалізації програм подвійних дипломів як ефективного засобу підвищення конкурентоздатності КУП НАН України на ринку освітніх послуг, підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників шляхом здійснення міжнародних контактів із організаціями, університетами й установами за кордоном. Все це було позитивно відзначено відомим українським ученим, Президентом Національної академії педагогічних наук (НАПН) України, академіком НАН України та НАПН України **В. Кременем**.

КУП НАН України досяг значних успіхів у розвитку міжнародного співробітництва з іноземними закладами вищої освіти, недержавними організаціями й органами державної влади зарубіжних країн, зокрема Польщі, Швейцарії, Грузії, Угорщини, Словаччини, Ізраїлю, США, Азербайджану тощо.

Як було зазначено під час вручення нагороди заступником директора Інституту інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України **К. Левківським**, університет встановив ділові контакти з посольствами та представництвами іноземних держав, що сприяє розширенню

міжнародних контактів, зміцненню позитивного іміджу університету, спілкуванню студентів із представниками дипломатичних місій тощо.

У рамках міжнародної співпраці щороку за кордон із метою участі у конференціях і наукових форумах за кошти університету та сторони, що приймає, виїжджає близько 50 науково-педагогічних працівників, студентів і аспірантів КУП НАН України. У свою чергу, університет за рік приймає майже 20 іноземних делегацій, провідних науковців, які в рамках нового університетського проекту «Діалоги відомих особистостей світу зі студентами», започаткованого ректором університету, професором **Ю. Бошицьким**, проводять цикли майстер-класів для студентської молоді, беруть участь у міжнародних конференціях, круглих столах та інших заходах, організованих університетом.

Діяльність Київського університету права Національної академії наук України в галузі міжнародного співробітництва було гідно оцінено Міністерством освіти і науки України й організаторами виставки «Освіта та кар'єра – 2019». За результатом конкурсу в номінації «Міжнародне співробітництво у галузі освіти і науки» Київський університет права НАН України нагородили Золотою медаллю виставки (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 23.04*).

10 квітня 2019 р. Європейська федерація академій природничих і гуманітарних наук (ALLEA), Європейська асоціація університетів (EUA) і асоціація «Наука Європи» (ScienceEurope), які представляють значну частину європейської системи досліджень і вищої освіти, опублікували спільну заяву про нагальну необхідність підтримати зобов'язання щодо академічної свободи та автономії університетів.

У заяві йдеться про те, що академічна свобода та інституційна автономія мають фундаментальне значення і цінність для суспільства.

Усі країни Європи і більшість країн світу мають правові положення – у формі національного законодавства, міжнародних договорів або Хартії основних прав Європейського Союзу, які гарантують академічну свободу та інституційну автономію. Хоча юридичні документи можуть відрізнятись за обсягом і змістом, вони відображають спільну готовність до захисту цих принципів. Незважаючи на ці зобов'язання, академічна свобода та інституційна автономія більше не є очевидними в Європі та в усьому світі, що має серйозні наслідки для вчених, науки та суспільства.

Утвердження академічної свободи та інституційної автономії мають на меті розширення можливостей вищих навчальних закладів та науково-дослідних установ для виконання своїх соціальних обов'язків. Академічна свобода повинна бути сформована строгими науковими та професійними стандартами, повагою до прав інших, етичною поведінкою та усвідомленням впливу наукових досліджень на людину і навколишнє середовище. Автономні вищі навчальні та науково-дослідні установи повинні бути підзвітними – власним громадам, своїм державним органам і суспільству.

Ключову роль у цьому також відіграють уряди європейських країн. Академічна свобода та інституційна автономія разом з усвідомленням мети та відповідальності дають можливість розвиватися вищим навчальним закладам, науково-дослідним установам та суспільствам, яким вони служать.

За додатковою інформацією звертатися на електронну адресу: <https://sciencebusiness.net/network-news/eua-allea-and-science-europe-join-forces-academic-freedom-and-autonomy> (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 26.04).

15 квітня 2019 р. на сайті провідного інформаційного агентства України «Українські новини» та на сайті Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) було опубліковано статті, присвячені поверненню до України 13 квітня надзвичайного раритету – грамоти Петра I від 14 вересня 1708 р. на поставлення митрополита Іоасафа Кроковського, яка була вивезена під час Другої світової війни з рукописного зібрання Бібліотеки Академії наук (нині Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського).

«Насамперед про сам факт повернення грамоти Петра I. Це справді так, 13 квітня в Україну було повернуто з Німеччини цей унікальний документ – грамоту Петра I від 14 вересня 1708 р. на поставлення митрополита Іоасафа Кроковського. У роки Другої світової війни грамота перебувала в рукописному зібранні Бібліотеки Академії наук, зокрема в зібранні документів Київської митрополії, які входили до рукописної колекції Софійської митрополичої ризниці, звідки й була вивезена. Цей факт встановлений групою німецьких та українських експертів», – заявила генеральний директор НБУВ, член-кореспондент НАН України **Л. Дубровіна**.

Зазначена грамота Петра I опинилася після війни в Тьубінгені, в Інституті східноєвропейської історії та регіональних досліджень Тьубінгенського університету імені Ебергарда Карла (земля Баден-Вюртемберг, Німеччина). Її історія детально висвітлена у спільній статті німецьких та українських науковців і експертів, причетних до повернення Грамоти: К. Кур-Корольов, К. Кухер, Т. Себта, Н. Сінкевич. Трофеї війни: історія вивезеної з Києва грамоти Петра I та німецькі студії Східної Європи до і після 1945 р. (Бібліотечний вісник. – 2017, № 1. – С. 39–54).

«Значний внесок і, власне, вирішальні кроки у справі повернення грамоти зроблено завдяки діяльності Змішаної українсько-німецької комісії з питань повернення та реституції втрачених та незаконно переміщених під час та внаслідок Другої світової війни культурних цінностей. Співголовою цієї комісії з Української сторони була перший заступник Міністра культури України пані С. Фоменко, співголовою з німецької сторони – посол з особливих доручень, статс-секретар у відставці пан М. Янсен. Я теж була у складі цієї комісії, й питанню повернення раритету ми приділили особливу увагу. Тож 13 квітня цей документ був прийнятий особисто Міністром культури Є. Нищуком і переданий на тимчасове зберігання до заповідника “Софія Київська”. Там

грамота перебуватиме до моменту офіційної передачі її до Інституту рукопису НБУВ, де вона має зберігатися разом з колекційним зібранням Софійського монастиря», – зазначила Л. Дубровіна.

Сам процес передачі грамоти має кілька етапів і головний – ще попереду. Адже поверненню грамоти буде присвячено спеціальний українсько-німецький колоквіум «Поставлення на Київську митрополію Іоасафа Кроковського 1708 року: Українсько-німецька історія оригіналу грамоти Петра I», який відбудеться 30 травня 2019 р. у НБУВ.

У колоквіумі візьмуть участь українські та німецькі фахівці, зокрема директор Інституту Східноєвропейських студій Тюбінгенського університету професор **К. Гества**, генеральний директор НБУВ, член-кореспондент НАН України **Л. Дубровіна** та відомі науковці, які активно досліджували грамоту – доктор наук **Н. Сінкевич** (Київ/Тюбінген), доктор наук **Т. Себта** (Київ), доктор наук **К. Кур-Королев** (Берлін), доктор наук **К. Кухер** (Тюбінген), а також вчені, які досліджують питання долі культурних цінностей під час Другої світової війни та питання реституції, зокрема професор **В. Айхведе** (Бремен/Берлін), член-кореспондент НАН України **Г. Боряк** (Київ) та інші науковці.

За додатковою інформацією звертатися на електронну адресу: <http://www.nbu.gov.ua/node/4780> (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 26.04).

Перспективні напрями розвитку української науки

*16 квітня 2019 р. на сайті українського національного інформаційного агентства «Укрінформ» було розміщено коментар заступника генерального директора Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут» (ННЦ «ХФТІ»), академіка **І. Карнаухова** щодо ввезення ядерного палива для дослідницької ядерної установки «Джерело нейтронів».*

«Дозвіл на ввезення ядерного палива для дослідницької ядерної установки “Джерело нейтронів” отримано 12 квітня від Державної інспекції ядерного регулювання України за результатами нещодавньої перевірки діяльності інституту. Це перший із трьох дозволів, передбачених умовами ліцензії, виданої в грудні 2012 року на здійснення діяльності з будівництва та введення в експлуатацію установки “Джерело нейтронів”», – зазначив **І. Карнаухов**.

За його словами, найближчим часом ввезення ядерного палива буде здійснено з Києва на територію інституту.

У листопаді 2013 р. на базі ННЦ «ХФТІ» розпочали монтаж обладнання для ядерної установки, терміни будівництва якої встановлені в 2010 р. Меморандумом між Україною і США. Будівництво установки «Джерело нейтронів» здійснюється за рахунок понад 70 млн дол., виділених США в обмін на вивезення з України всіх запасів високозбагаченого урану.

За словами генерального директора ННЦ «ХФТІ», академіка **М. Шульги**, об'єкт практично готовий до фізичного пуску.

Як підкреслив голова Північно-Східного наукового центру НАН України і Міністерства освіти і науки України, академік **В. Семиноженко**, це перша і єдина в світі установка нового покоління, яка базується на авторських розробках харківських учених і відкриває нові можливості для розвитку не тільки наукових досліджень, а й безпечної ядерної енергетики, радіаційної медицини, підготовки і реалізації нових освітніх програм.

Весь комплекс будівельних робіт та монтаж обладнання виконано повністю.

За додатковою інформацією звертатися на електронну адресу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/2681776-hfti-otrimav-dozvil-na-vvezenna-adernogo-paliva-dla-ustanovki-dzerelo-nejtroniv.html> (Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2019. – 23.04).

Проблеми розвитку соціальних комунікацій в умовах глобалізації

О. Зернецька, д-р політ. наук, завідувач відділу глобальних і цивілізаційних процесів, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»,
І. Вітер, канд. економ. наук, провід. наук. співроб., ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

Виникнення нових та трансформація традиційних цінностей в умовах глобалізації

16 квітня 2019 р. у Державній установі «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України» була проведена традиційна Міжнародна наукова конференція. Тема цього року: «Еволюція цінностей в умовах глобалізації».

Із вітальним словом виступив директор Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України», член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України А. Кудряченко. У вступному слові він наголосив на актуальності теми конференції, важливості її дослідження за умов глобалізації та появи п'ятого покоління зв'язку й зазначив, що проблему цінностей вже кілька років успішно розробляє відділ глобальних і цивілізаційних процесів, який виступив ініціатором конференції.

Директор відзначив, що Україна, на жаль, не завжди виграє в конкурентній боротьбі, зокрема це стосується кіберпростору (доповідач згадає вірус Petya). Саме тому необхідно приділяти більше уваги розвитку глобальної комунікації та кібербезпеці. За умови появи в сучасній історії нових загроз дуже важливо зберегти загальнолюдські цінності.

А. Кудряченко зазначив, що ще два десятиліття тому, коли глобалізація почала негативно впливати на загальнолюдські цінності, держава не особливо опікувалася їх збереженням. Але сьогодні в розвинених країнах державні органи починають втручатися в усі культурні, моральні процеси, регулюють їх, не зважаючи на тиск ринку. Таким чином, можна стверджувати, що держава

сьогодні захищає загальнолюдські цінності та стає актором загальнолюдського прогресу.

Доповідач охарактеризував концепції громадянського суспільства, проблеми мультикультуралізму, моделі ставлення до мігрантів, проблеми інтеграції іноземців у суспільство. А. Кудряченко наголосив, що від'їзд українців за кордон в основному пояснюється тим, що наша держава, на жаль, не відповідає їх запитам на гідну працю. Отже, наші дослідження мають на меті сприяти вирішенню цих питань.

Директор акцентував увагу на тому, що метою конференції є з'ясування сутності та змісту людських цінностей та визначення трансформації ціннісних орієнтирів суспільства й людини за умов глобалізації, наголосив на важливості проблем, що були винесені на порядок денний: проблема еволюції цінностей у зарубіжному та вітчизняному науковому дискурсі; традиційні й нові цінності у міжнародних відносинах в умовах глобалізації; вплив глобалізації на культуру й ціннісні орієнтації людини і соціуму та побажав учасникам конференції плідної роботи.

У конференції взяли участь представники Інституту всесвітньої історії НАН України, науковці академічних установ – Інституту історії України НАН України, Інституту соціології НАН України, Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України, Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, Державної установи «Інститут економіки і прогнозування НАН України», «Інституту досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки імені Г. М. Доброва» НАН України, Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України, а також члени апарату Президії НАН України та співробітники Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Національного інституту стратегічних досліджень, Дипломатичної академії України імені Геннадія Удовенка, НДІ праці і зайнятості населення Міністерства соціальної політики України та НАН України. У конференції також взяли участь викладачі та науковці Національної академії державного управління при Президентові України, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національного університету «Києво-Могилянська академія», Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, представники регіональних закладів вищої освіти – Запорізького національного університету та Навчально-наукового інституту історії, міжнародних відносин і соціально-політичних наук Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Особливо варто відзначити участь у заході зарубіжних гостей – представників Інституту іноземної філології Університету Яна Кохановського (Польща), Інституту журналістики Білоруського державного університету (Білорусь), Варшавського університету (Польща) та Інституту слов'янської філології Університету Марії Кюрі-Склядовської (Польща).

Засідання вела доктор політичних наук, професор, завідувач відділу глобальних і цивілізаційних процесів Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» О. Зернецька.

Доктор історичних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту історії України НАН України А. Мартинов виступив із доповіддю ««М'яка сила» Європейського Союзу як інструмент презентації європейських цінностей». У доповіді було зазначено, що поняття «м'яка сила» має глибоке історичне коріння. В європейській традиції можна говорити про діалектику взаємовпливу м'якої сили і жорсткої сили на прикладі праць Н. Макіавеллі. У 1990 р. у сучасному сенсі це поняття використав американський політолог Дж. Най. Як зазначив доповідач, Європейський Союз, на відміну від США і Китаю, має менше можливостей для послідовного застосування інструментів «м'якої сили». Власне її використання в процесі реалізації спільної зовнішньої політики ЄС передбачено Маастрихтським і Амстердамським договорами. Перешкоди у застосуванні політики «м'якої сили» ЄС пов'язані з проблемами формування та послідовної реалізації спільної зовнішньої політики ЄС, зокрема в процесі проведення гуманітарних операцій по всьому світу. Актуальним питанням є поліпшення іміджу ЄС на фоні процедури Брекзиту та удосконалення взаємодії національних дипломатичних шкіл країн-членів ЄС у процесі застосування інструментарію «м'якої сили».

Із доповіддю «Особливості формування національної інформаційної системи в умовах активізації глобалізаційних перетворень» виступив доктор історичних наук, професор, заступник генерального директора Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Заслужений діяч науки і техніки України В. Горюхов. У доповіді йшлося про можливості національного розвитку в умовах активізації глобальних впливів в усіх регіонах світу на основі широкого розповсюдження електронних інформаційних технологій. У ній, зокрема, наголошувалось на необхідності врахування при використанні ресурсів глобального інформаційного простору в національній трансформації як позитивних факторів даного процесу, пов'язаних із прискоренням інноваційної діяльності, так і можливого негативного впливу – заміщення національного інформаційного процесу уніфікованою інформацією, що негативно впливала б на національну самобутність, можливості подальшого розвитку націй і держав.

Як зазначив доповідач, електронні інформаційні технології стали технологічною основою прискорених глобалізаційних перетворень. Вони мають подвійне значення для національного розвитку: забезпечення прогресивних змін в еволюції; створення можливостей для загальної уніфікації, що може приносити тимчасові позитиви, але в кінцевому підсумку є тупиковим напрямом розвитку.

У зв'язку з цим у доповіді розглядалися шляхи вдосконалення інформаційних процесів в узгодженні із загальноцивілізаційними інтересами та інтересами сучасних націй і держав із використанням глобальної інформатизації, розвитку систем стратегічних і регіональних комунікацій, упорядкування процесів інфотворення, методик використання інформаційних ресурсів розвитку та організації інформаційної безпеки на рівні сучасних технологічних й організаційних напрацювань.

На думку автора, перспективи національного розвитку в інформаційному суспільстві пов'язані з узгодженням вектору національного розвитку з напрямками загальноцивілізаційної еволюції; з організацією власного інформаційного виробництва в інтересах національного розвитку та визначених напрямів міжнародного інформаційного співробітництва (нація має бути корисна цивілізації); з активним використанням фондів національної інформації як випробуваних ресурсів орієнтації в інтересах інформаційного виробництва; з використанням ресурсів глобального інформаційного простору, необхідних для інноваційного розвитку нації; з організацією сучасної інформаційної безпеки.

У доповіді визначено основні проблеми ефективності виробництва і використання інформаційних ресурсів: виробництво (організоване і неорганізоване; як засіб розвитку освіти і товару); організація оптимального використання (тематичне, жанрове структурування, інтерактивні зв'язки); аналіз глобальних інформаційних масивів (графічний, тематичний, проблемно-орієнтований, міжгалузевий); використання процесу прогнозування потреб.

Сьогодні національна інформаційна система – це державні інформаційні структури; «фабрики думки»; інші інформаційні структури соціальної системи; стратегічні та інші комунікації; структури інформаційної безпеки. Автор робить висновок про необхідність структур використання творчого потенціалу.

Привернула увагу і доповідь доктора філософських наук, професора, головного наукового співробітника Національного інституту стратегічних досліджень, Заслуженого діяча науки і техніки України М. Ожевана «Глобалізація як викрадення національної ідентичності». У ній доповідач зазначив, що існують дві бінарних концепції походження націй, які акцентують або на їх «природності» або на їх «штучності». Вони отримали термінологічні позначки «премордіалізму» («переніалізму») та «конструктивізму» («конструкціонізму»). Хоча прибічники обох концепцій мають достатньо аргументів на свою користь, більш обґрунтованою, з точки зору автора, видається конструктивістська концепція, відповідно до якої сучасні нації є штучними конструктами, які виникли в епоху модерну на уламках різноманітних монархічних утворень імперського або квазіімперського типу. Умовною точкою відліку процесу модерного націєтворення є Вестфальський мир (1648 р.). Відповідно історію націєтворення можна умовно поділити на три періоди: премодерн, модерн, постмодерн – зазначив доповідач і надав коротку характеристику цим періодам.

Домодерн є підготовчим періодом, коли із родоплемінних об'єднань утворюється «народи» як протопи «націй», з якими їх часто ототожнюють. Постмодерн є періодом відмирання націй під впливом глобалізації та їх підміни квазінаціональними утвореннями, що в даній доповіді характеризується як «викрадення національної ідентичності». У криміналістичній практиці «викраденням ідентичності» є таким злочином, коли злочинець діє під прикриттям вкрадених документів, які засвідчують ідентичність, яка не відповідає його власній.

Національна приналежність в епоху модерну з формальної точки зору ідентифікується як «громадянство», яке національні держави впроваджують на заміну інституту імперського підданства або паралельно з ним (Велика Британія до 1883 р.). Територіальні кордони держав нового типу теж перетворюються на певні умовності і більше не вважаються межами «життєвих просторів», відведених даній державі та її підданам Всевишнім.

Дихотомія «національна держава» vs. «імперія», – зазначив далі доповідач, – означає водночас дихотомію національної селективності проти інклюзивності. Для безнаціональних утворень імперського типу, на відміну від національних утворень, є принципово важливою спроможність підданих ототожнити себе зі «своїми», відрізнити себе від «інших» і активно поборювати цих «інших». Але щойно «інший» прийме ті «правила гри», які пропонує «імперія», він стає «своїм». Нації громадського типу є натомість селективними, контр-інклюзивними. Сама національна ідентичність є природженим незаслуженим привілеєм. Хоча більшість країн світу намагаються дати шанс людям, які прагнуть здобути омріяне громадянство більш успішних націй завдяки освіченості, багатству чи наполегливій праці, такий шанс насправді є мізерним. У більшості країн Європи, Азії, Африки й Океанії громадянство надається за «принципом крові» (лат. *jus sanguinis*; англ. *right of blood*), у США – за «принципом ґрунту» (лат. *jus soli*; англ. *right of the soil*), тобто громадянство автоматично отримують усі, хто мав честь народитися на території США. Обидва принципи прогресивні в тому плані, що нікого не залишають без громадянства, але є безумовно дискримінаційними, враховуючи гетерогенність сучасного світу, різновартісність громадянства різних країн. Зокрема, максимум на що може розраховувати типовий українець-заробітчанин у країнах ЄС – це посвідка про проживання. Відповідно всупереч офіційній забороні на подвійне громадянство, правдами й неправдами українці здобувають статус громадянина менш привілейованих країн із вельми привілейованого міждержавного угруповання «передових націй» – ЄС (Польщі, Румунії, Угорщини тощо), щоб таким чином прилучитися до європейських благ.

Автор наголошує на виникненні в епоху глобалізації нового безнаціонального класу – «прекаріату», до якого належать: ті, що або не мають роботи, або мають тільки часткову зайнятість і у всіх своїх проблемах звинувачують мігрантів; самі мігранти, позбавлені будь-яких прав включно з політичними; випускники університетів із завищеними, але несправдженими очікуваннями. Сам термін «прекаріат», впроваджений в соціологію Г. Стендінгом, є неологізмом, що походить від слів *proletariat* і *precarious* (англ. «непевний»; «нетривкий»).

Появу і пришвидшене розповсюдження «прекаріату» обумовила національно-державна гетерогенність, яку істотно посилила глобалізація, і від якої виграють громадяни розвинених країн та програють громадяни із країн-аутсайдерів. Трансфер капіталів у безподаткові офшорні зони, приплив капіталів до зон із низьким рівнем соціальних гарантій, відсутність будь-яких ознак соціального та економічного протекціонізму у більшості країн Третього

Світу, до числа яких за багатьма ознаками належить і сучасна Україна, зумовлює масовий вплив з таких зон неблагополуччя робочої сили, масові міграції. Водночас міждержавні й внутрішньодержавні війни породжують масове біженство. Якщо у повоєнному 1945 р. було 40 млн біженців, то у 2017 р. їх було 65 млн. Контр-національний характер глобалізації означає або повернення багатьох країн до квазі-імперських принципів організацій політичного життя, або їх фактичний розпад за родоплемінним принципом попри умовну цілісність на політичній мапі світу, що політологи позначають як неотрайбалізм. Типовими прикладами є Ірак і Лівія, які за диктаторських режимів С. Хусейна й М. Каддафі зберігали цілісність, але втратили її, щойно цих диктаторів було повалено. Йдеться про різні форми сепаратизму, пов'язаного з втратою інтегративних функцій панівними націями та державами, які репрезентують їхні інтереси як «національні».

Дилему бездержавних націй та безнаціональних держав доповнюють віртуальні квазі-державні утворення, які формуються під впливом транснаціональних інформаційних монополій (іТНС), більшість з яких мають походження американське (Google, Facebook, Twitter, Amazon etc), китайське (Huawei etc) або російське (Kaspersky etc). Тому утворюються нові детериторіалізовані форми громадянства, які є антагоністичними до традиційних форм національно визначеного громадянства. Самі національні держави не володіють такими обсягами даних про своїх громадян молодшого покоління як іТНС.

Ці суперечливі процеси втрати національними державами суверенітету на користь ТНС породили високу хвилю сучасного «національного відродження», яка накрила навіть найпотужнішу країну сучасного світу – США. Виступаючи 25 вересня 2018 р. на 73-ій сесії Генеральної Асамблеї ООН, 45-ий президент США Д. Трамп заявив: «Америку правлять американці. Ми відкидаємо ідеологію глобалізму й вітаємо доктрину патріотизму». До довгого списку національно-державних лідерів, які виступають з гострою критикою глобалізму та сповідують або екстремістські, або більш помірковані націоналістичні погляди, слід віднести: В. Путіна (РФ); Н. Моді (Індія); Р. Ердогана (Туреччина); В. Орбана (Угорщина) та ін. Підйом націоналізму супроводжується істотним ускладненням загостренням міждержавних стосунків і виникненням або загостренням цілої низки воєнних зіткнень. Втрачають організуючу та правоохоронну роль міжнародні організації. Відбуваються етнорелігійне відродження або «очищення» (ісламський фундаменталізм, неоконфуціанство тощо). Істотно зростають роль і значення етнонаціональних діаспор.

Доктор політичних наук, провідний науковий співробітник Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України Т. Ляшенко виступила з доповіддю «Центральна Азія: новий формат міждержавних відносин». У своєму виступі вона зазначила, що Центральна Азія сьогодні – це регіон, де відбувається боротьба провідних геополітичних гравців за розподіл впливу і ресурсів. Насамперед це Китай, Сполучені Штати

Америку та Росію. У цьому зв'язку у країн регіону з'являється можливість проведення все більш варіативної і багатовекторної політики.

«Сьогодні частина країн Центральної Азії – Казахстан і Киргизстан – вже є членами євразійської економічної інтеграції за участю Росії. Таджикистан, судячи з усього, скоро також вступить в ЄАЕС. Одночасно центральноазійський регіон є важливим елементом в стратегічній ініціативі Китаю “Один пояс, один шлях”. Зіткнення двох регіональних проєктів є фактором, що розділяє Центральну Азію на два табори і не сприяє інтеграційним процесам в регіоні. Одночасно з цим відбувається збільшення фінансової допомоги США усім країнам регіону. У 2018 р. Узбекистан і Казахстан зробили заявку на розвиток п'яти держав Центральної Азії без участі зовнішніх сил. Тобто з приходом нового покоління лідерів Центральної Азії в трансформаційних та інтеграційних процесах регіону Росія все менше буде сприйматись як головний історичний партнер», – зазначила доповідач.

Цікаві доповіді були представлені науковими співробітниками ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». Так, кандидат історичних наук, доцент, завідувач відділу трансатлантичних досліджень Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» С. Толстов у своїй доповіді «Проблеми війни і миру в контексті еволюції міжнародної системи ХХІ ст.» відзначив, що після фінансово-економічної кризи 2008 р. глобалізація втратила свій первісний характер керованого процесу, контрольованого західними політико-економічними структурами. Проте вона триває у хаотичному режимі, який лише посилює міжнародну конкуренцію в різних сферах практичної взаємодії.

Наприкінці другого десятиліття ХХІ ст. можна впевнено констатувати, що перехід міжнародної системи від однополярного до багатопольного стану вже відбувся попри визнання чи невизнання цього факту урядами провідних країн світу.

«Зрушення в системі міжнародних відносин віддзеркалюють черговий етап трансформації світоглядних принципів і підходів, який супроводжується модифікацією норм і практик міжнародної взаємодії», – зазначив автор.

Серед ознак багатопольної міжнародної системи доцільно відзначити її еволюційність, адже поведінка провідних держав світу позначена прагненням уникати ризику прямого військового зіткнення з головними суперниками, девальвацією багатьох традиційних норм і практик міжнародного права, руйнуванням режиму контролю над озброєннями, припиненням діалогу з питань стратегічної стабільності, фактичним визнанням неспроможності міжнародних інституцій забезпечити врегулювання «пульсуючих» чи «заморожених» міжнародних конфліктів.

Доповідач вважає, що головна позанормативна констатація сучасного стану міжнародних відносин позначена стиранням межі між миром і війною. Такі ознаки знаходять відображення навіть у доктринальних документах Росії, США та інших країн. За таких обставин доцільно констатувати тенденцію до заміщення звичних нормативних конструктів новими аксіологічними схемами. Адже застосування відповідних ідеологічних інтерпретацій дозволяє

артикулювати індивідуальні цілі в якості універсальних і нормативувати їх у вигляді нових штучно сформульованих ціннісних атрибутів.

Вказані тенденції мають пряме відношення й до теперішнього стану, в якому перебуває Україна. Популярна «гібридна» методологія, яка артикулює стирання змістовної межі між миром і війною, цілком характерна як для стану українсько-російських відносин, так і для проблеми врегулювання конфлікту в Донбасі. У цьому контексті показова беспорядність тривалих дебатів довкола розв'язання цього конфлікту за стандартною схемою, яка мала б включати етап переговорів про врегулювання, закріплення їх результатів у формі угоди та надання зовнішніх гарантій стосовно дотримання досягнутих домовленостей.

Із доповіддю «Конкуренція альтернативних систем цінностей в сучасному світі» виступив кандидат філософських наук, доцент, провідний науковий співробітник Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» О. Шморгун. У своїй доповіді він розглянув такі поняття, як альтернативні системи цінностей, гуманізм (інтегральне поняття розвитку історії в новий і новітній час), невід'ємні права і свободи людини, толерантність, політкоректність. Доповідач зазначив, що людські цінності пройшли через величезні випробування: Велика французька революція, Перша та Друга світові війни. Сьогодні під впливом глобалізму, змінюються цінності людини, його права. На зміну старому гаслу «Свобода – рівність – братерство» приходять нове. Нині свобода трактується, як синтез рівності й братерства, далі йде гідне життя, самореалізація, рівні можливості, соціальна держава. Автор зазначає, що консолідація не допускає великої поляризації. Проте за останні 20 років, зазначає О. Шморгун, відбулася значна дегуманізація, соціальна держава майже не працює. На прикладі ЄС автор доводить, що Маастрихтська угода з проголошеними в ній цінностями, що зміцнювали національні держави на сьогодні не працює. Навпаки відбувається переродження й виродження цих цінностей. Для України, яка не має стратегічних програм, це питання стоїть ще гостріше. Автор робить висновок про необхідність дослідження альтернативних систем цінностей для подальшого розвитку України.

Доктор філологічних наук, професор, головний науковий співробітник Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» П. Рудяков виступив із доповіддю «Як не заблукати у “трьох соснах”: цінності – норми – практики». Як зазначив доповідач, цінності як такі, кожна з них узята окремо, сама по собі, а також система цінностей як специфічний формат, у рамках якого цінності, власне, існують, є не просто консервативними, а ультраконсервативними. Вони залишаються практично незмінними протягом тривалого часу. Це, однак, не означає, що цінності й система цінностей не еволюціонують. Змінюються не так вони самі, як їхня інтерпретація. Або – реінтерпретація, коли згадати Ф. Ніцше з його ідеєю «переоцінки цінностей». Цінності є не абсолютними, а відносними й до того ж конкретно-історичними: кожна доба пропонує свій варіант їхнього потрактування.

Цінності є категорією абстрактною, малоприсадною для використання у практичній діяльності людини. Ця діяльність, як стверджує К. Кокер у книзі «Сутінки Заходу», визначається нормами, вироблення яких відбувається на

основі системи цінностей. Цінності окреслюють фундаментальні засади поведінкових моделей, норми регламентують правила поведінки. Норми є залежними від цінностей, змінюючись разом із ними. До цих двох «сосен» – цінностей і норм – варто додати третю – практики. Цінності втілюються у нормах, норми реалізуються у практиках.

«У постмодерному світі цінності відходять у тінь, поступаючись місцем на авансцені інтерпретаціям цінностей. Внаслідок цього одна й та сама річ, подія, ситуація набуває здатності бути представленою й осмисленою у різних варіантах, нерідко – прямо протилежних один одному», – наголошує автор.

Із доповіддю «Фактори, які впливають на цінності» виступив кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» С. Фомін. Як зазначив доповідач, цінності можна поділити на декілька категорій, зокрема: цінності релігійні, моральні, культурні, ідеологічні, політичні, соціально-економічні, національні (тобто загальнодержавні), етнічні (тобто цінності, притаманні певному народу-етносу), екологічні (тобто цінності, пов'язані із збереженням навколишнього середовища, природної і біологічної різноманітності) тощо. Всі цінності, більшою або меншою мірою, пов'язані між собою. Так, релігійні цінності включають і моральні цінності. Добре відомий вплив релігійних цінностей на розвиток культури, освіти, мистецтва, на філософію, політичні й соціально-економічні теорії. Від політичної і соціально-економічної моделі (яка базується на відповідних ідеологічних, політичних і соціально-економічних цінностях) залежить збереження і подальший розвиток або навпаки – занепад, – моральних, культурних, національних, етнічних і екологічних цінностей. Цінності не є застиглим, нерухомим поняттям. Протягом всієї історії людства вони постійно еволюціонують, а в деяких випадках навіть відбуваються революційні зміни в системі цінностей. Так, на погляд автора, такими глибинними подіями, які привели до появи нових або до переосмислення старих цінностей (принаймні, в межах європейської цивілізації) були поширення християнства в Римській імперії, яке прийшло на зміну язичеству та його цінностям, Реформація, і відповідно – епоха Відродження, Велика французька революція, Велика Жовтнева революція в Росії, Перша та Друга світові війни, сучасні глобалізаційні процеси.

Фактори, які впливають на цінності, можна поділити на зовнішні і внутрішні. Зовнішні фактори – це вплив цінностей інших народів і держав на цінності певного народу та держави. Такий вплив може відбуватися мирним шляхом внаслідок різного роду міжнародних контактів або внаслідок завоювання, колоніального захвату певної території тощо. Зовнішній вплив може привести або до синтезу місцевих і зовнішніх цінностей (таким синтезом є європейська цивілізація, яка виникла внаслідок злиття християнських цінностей, античної культури і етнічних цінностей європейських народів), або до знищення місцевих цивілізаційних цінностей, як це, наприклад, було в Північній і Південній Америці, де місцеві цивілізації індіанських народів (північноамериканських індіанців, цивілізацій майя, ацтеків, інків) були

практично знищені британськими та іспанськими колонізаторами. Сьогодні в умовах глобалізації, можна спостерігати, з одного боку, поширення нових «глобалізаційних псевдоцінностей», які намагаються витіснити традиційні цінності, а з другого боку – намагання певних країн або політичних сил зберегти свої цивілізаційні цінності. Це найбільш характерним є для сучасного становища в Євросоюзі, де відбувається запекла політична боротьба між прихильниками нових «глобалізаційних псевдоцінностей» і прихильниками традиційної християнської цивілізації. Здається, що найбільш успішно протистоять наступу нових «цінностей» країни, які належать до азійських цивілізацій (мусульманські країни, Китай, Індія, інші країни Південно-Східної Азії), які в основному зберігають свої цивілізаційні цінності, навіть з урахуванням запозичення ними багатьох досягнень європейської цивілізації.

Кандидат історичних наук, доцент, провідний науковий співробітник Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» О. Цапко виступив із доповіддю «Проблема цивілізаційного вибору пострадянських країн Центральної Азії в умовах глобалізації». У своєму виступі О. Цапко розкрив основні проблеми цивілізаційного вибору пострадянських країн Центральної Азії в умовах глобалізації. Зокрема були показані основні культурно-цивілізаційні чинники, а також визначена ступінь впливу основних геополітичних гравців на розвиток цих країн. До таких основних гравців належать Туреччина зі світською моделлю побудови ісламської держави; Іран, який зробив ставку на ісламське та культурно-історичне минуле центральноазіатських республік; Китай як презентант нової філософії зовнішньої політики. Стосовно Китаю, тут велику зацікавленість серед політичних еліт пострадянських країн Центральної Азії в останній час викликає пропагована цією державою модель «соціалізму з китайською специфікою». Ця модель приваблює своєю гнучкістю, чіткими і зрозумілими перспективами подальшого розвитку, позитивним іміджем КНР як надійного партнера і сусіда.

Автор робить висновок, що від подальшої цивілізаційної і соціокультурної визначеності пострадянських країн Центральної Азії залежатиме та їх подальший економічний розвиток.

Із доповіддю «Еволюція історичних цінностей незалежних країн Балтії у контексті впливу їхніх еліт на культурно-гуманітарну сферу науки в регіоні» виступив кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» О. Кириченко. Він зазначив, що тлумачення історії є невід'ємним елементом державного будівництва, визначаючи зміст ідеологічного забарвлення даного процесу. У Східній Європі після розпаду СРСР політичний вимір історії набув особливо яскравого характеру. Історична політика, втілювана елітами країн Балтії, презентує даний процес у концентрованому вигляді та заслуговує на уважний розгляд.

Є підстави вважати, що по мірі продовження конфронтаційної історичної політики простір маневру для корегування поточного курсу балтійських еліт поступово скорочуватиметься. Зіткнення геополітичних інтересів великих світових держав в Європі слугуватиме подальшому погорсткішанню

історичної політики, впроваджуваної владними групами країн Балтії та дедалі більш рішучим спробам закріплення її ідеологем на загальноєвропейському рівні.

Кандидат політичних наук, доцент, старший науковий співробітник Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» О. Деменко представив свою доповідь «Вплив глобалізації на національний розвиток республіки Казахстан». У своєму виступі він охарактеризував глобалізацію як сучасну форму міжнародних відносин, яка визначається поширенням взаємозалежності між країнами в економічній, політичній і культурній сферах та охоплює всю земну кулю. Глобалізація носить об'єктивний характер. Існують як позитивні, так і негативні ефекти глобалізації. Глобалізація охопила всі країни і регіони світу. Вона пронизує всі куточки земної кулі, кожену державу, окрему людину завдяки розвитку науки, техніки, технологій, комп'ютеризації та збільшенню доступу до інформації.

У контексті глобалізаційних процесів важливим для Казахстану є вільний доступ до інформаційних потоків, нових технологій, придбання сучасного досвіду і знань без обмежень. Це особливо актуально в умовах віддаленості розташування території країни від ключових інформаційних, наукових, економічних центрів Західної Європи, США та Східної Азії.

Одним з актуальних елементів глобалізації для зміцнення стабільного розвитку Казахстану є її роль і можливості в боротьбі з транснаціональною злочинністю. Важливим завданням для Казахстану в умовах глобалізації є балансування між інтересами і тиском найбільших держав світу: США, Росією і Китаєм. Казахстан, як і вся Центральна Азія, привертає увагу більшості світових, регіональних держав багатьма причинами. Природні та людські ресурси, вигідне геополітичне положення, контроль водних ресурсів та інші фактори роблять регіон не тільки цікавим, але й небезпечним із точки зору виникнення майбутніх світових конфліктів.

Одним з елементів глобалізації є обов'язкове взаємопроникнення культур, традицій і мов. Обмеженість культурної і мовної сфери казахського суспільства територією країни обумовлює реальні небезпеки поглинання іншими впливовими культурами і мовами світу. Перед казахським народом стоїть серйозна проблема збереження своєї культурної, мовної, ментальної ідентичності й самобутності в умовах глобалізації.

Кандидат політичних наук, магістр Центру Східно-Європейських Студій Варшавського університету (Польща) О. Романенко у своїй доповіді *Values of poles by the eyes of lithuanian students* («Цінності поляків очима литовських студентів») презентувала результати дослідження, проведеного під час наукової практики в Університеті Вітовта Великого (*Vytauto Didžiojo universitetas*), м. Каунас (Литва). Протягом соціологічного опитування студентам даного ВНЗ було запропоновано анкети з кластерними протилежними парами характеристик (антонімів), що групувалися у блоки за ставленням респондентів до інших людей, батьківщини і матеріальних благ. Додатково досліджувалися автостереотипи поляків і литовців.

Внаслідок проведеного дослідження було з'ясовано, що поляки толерують такі цінності, як «чесність», «комунікабельність», «культура» і «ввічливість». Литовські студенти вважають, що однією з основних цінностей для поляків є «освіта», «розум» і «праця». Підтверджено, що поляки «дуже релігійні» і мають почуття патріотизму й націоналізму.

У конференції взяли участь провідні спеціалісти (теоретики і практики) з питань історії, політики та економіки, цивілізаційних цінностей (65 чол.). Серед них відомі вчені – історики, політологи, економісти, культурологи та педагоги, а також аспіранти та магістри наукових установ НАН України, ВНЗ України та зарубіжних країн. Завдяки ємній тематиці конференції на ній було проаналізовано формування нової цивілізаційної парадигми розвитку людства в цей період глобалізації; розглянуто трансформацію ціннісних систем за умов глобалізації та її вплив на напрями розвитку суспільств; проаналізовано сучасні глобальні загрози як фактор формування спільних цивілізаційних соціально-економічних цінностей та єдиного соціокультурного простору; розглянуто еволюцію європейських цінностей за умов глобалізації; показано цінність комунікацій та комунікаційних технологій в епоху глобалізації; підкреслено роль екологічної етики та культури у становленні цінностей сучасного суспільства; визначено пріоритети соціально-економічного, політичного та культурного розвитку за умов трансформації системи цінностей. У результаті доповідей учасників конференції, поставлених питань та жвавої дискусії, яка точилася протягом роботи конференції, сформувалися нові підходи до досліджуваної проблеми, виявлені сильні та слабкі місця та напрями подальших наукових пошуків.